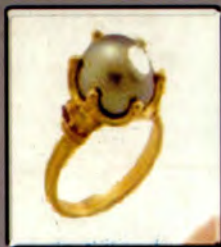
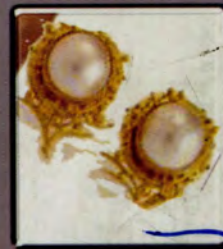

www.ezgu.org

خلق در دانه لری

تولیدی و نشر که تارلاوچی
دکتر فیض الله ایماق

خلق دردانه لری

توپلاوچی و نشرگه تیارلاوچی

داکتر فیض الله ایماق

بو کتاب افغانستانه یشاوچی تورلی خلقلرگه
فرهنگي همکارلیک قیلیش مقصدیده تشکیل تاپگن و بیر
قنچه ولایتلرده فعالیت آلیب باره یاتگن «جهانی
همکارلیکلر» ادارهسی نینگ هدیهسی دیر.

کتاب نامی: خلق دردانه لری
کتاب موضوعی: افغانستان اوزبیکلری آغزه کی ایجادیدن
نمونه

تویلاوچی همده نشرگه تیارلاوچی: داکتر فیض الله ایماق
ناشر: «جهانی همکارلیکلر» ادارهسی
باسیلگن ییلی: ۱۳۸۷

چاپ نویسی: تورتینچی
چاپخانه آتی: مطبعة میرزا اولوغ بیک باسمه خانه سی
تیراژ: ۵۰۰ نسخه.

فهرست

صفحه	عنوان
۱	بیر آغیز سۆز
۳	سۆز باشی
۲۳	قوشیقلر:
۲۳	- یورینگ باغگه کپتهمیز
۲۶	- محنت قوشیقلری
۲۶	- اوراقچی
۲۸	- اندخوری نینگ قالینلری
۳۱	- تۆقیمهچی قیزلر
۳۲	- اوزیم قوشیغی
۳۲	- ساغیم قوشیغی
۳۳	- گله گاو-چپر قوشیغی
۳۳	- کاسب قوشیغی
۳۴	تورلی قوشیقلر:
۳۴	- ابرککلر قوشیقلری
۴۷	- اهمبا، یاله-یاله
۵۰	- گلیاره جان-گلیاره
۵۱	- ایشیککه گدای کهدی
۵۲	- حویلیسی بار قلعهدهی
۵۵	- ارابه دن نری زوم-زوم زیاده
۵۶	- باغ مپنینگدهی بولمه سین
۵۷	- اقره شیرین تیلیمنی
۵۹	- کپلینگلر، یار، اۆینه یلیک

- ۶۰ - ترله لی
۶۰ - قیزیل-قیزیل یوزلری
۶۲ - سبزمین
۸۰ - اولنگلر:
۸۰ - نای-نای
۸۱ - اولنگ
۸۳ - یار-یار
۹۰ - گورگومه
۹۱ - کهلین سلام
۹۴ - اله
۹۵ - داستانی قوشیق:
۹۵ - بایجوره
۱۰۲ - دولت کیتان
۱۰۶ - ابرتک:
۱۰۶ - تخت بیلن بخت
۱۱۵ - باله لر قوشیق لری و اوینلری:
۱۱۵ - گیشر-گیشردان، اله گیشردان
۱۱۶ - ایهمانیم، ایه
۱۱۷ - آیدین آپم کهلینچک
۱۱۸ - اهمبو
۱۲۰ - اله تایی، یورغله، تایی
۱۲۱ - آچیلدی گل لاله
۱۲۴ - آفتاب چیقدی
۱۲۵ - لئی، لئی باقی
۱۲۶ - غیلدیرماچ
۱۲۷ - باغان-باغان

- ۱۲۶ - تپیر-تپیر قره قوش
۱۲۷ - یاغمیر گدایی کپلدی
۱۲۷ - سیل کپلدی
۱۲۸ - آق تهره ک، کۆک تهره ک
۱۲۸ - بیر، ایگی، اؤن آلتی
۱۲۹ - اریه، بوغدای
۱۲۹ - مقال یا ضرب المثللر:
۱۵۲ تاپیشماقلر
۱۶۰ داکتر فیض الله ایماق ...

بیر آغیز سۆز

بو مجموعه دن اؤزین آلگن اؤزبک خلقی نینگ فولکلوریک ادبیاتی نمونه لری حرمتلی داکتر فیض الله ایماق نینگ تینیمسیز ایجادی محنتلری ثمره سی دیر.

طبیعی که، برچه خلقلرده بؤلگنی سینگری، اؤزبک خلقی نینگ قلبی هم انسانپورولیک، اهرکسپورولیک، مردانه لیک، عدالت، دوستلیک، بخت. سعادت کیی تويفولر بیلن لیمالیم و منه شونده ی نفیس تويفولر اېسه بای و گۆزل فلکلوریک اثرلر یره تیلیشی اوچون اساسی تورتنکی و منبع حسابلنه دی.

محتره داکتر فیض الله ایماق مکتبده اؤقیب یورگن چاغلریده یاق آنه تیلیگه بؤلگن محبتی طفیلی شمالی افغانستان نینگ اؤزبک نشین شهرلر و قیشلاقلرینی کوچمه. کوچمه، اویسه. اوی کهزب، خلق بدیعی آغزه کی ایجادیدن نمونه لر بیغه باشلگن و دپیرلی بوتون عمرینی اوشبو شرفلی ایشگه وقف ایتگن. بو نمونه لر دستلب ۱۳۵۰ ه. ش. بیلده افغانستان رادیوسی قاشیده فعالیتگه باشلگن اؤزبک تیلیده گی ایشیتتیریشلر آرقه لی نشر ایتیلگن. ۱۳۵۹ ه. ش. بیلده اېسه کابل مضعه سیده دري ترجمه سی بیلن بیرگه «خلق دردانه لری» عنوانی آستیده مجموعه صفتیده چاپ اقبالینی تاپگن. ۱۹۸۶ ه. بیلده تاشکېنتده غفور غلام نامیده گی ادبیات و صنعت نشریاتیده کریل الفباسیده عین نام بیلن (خلق دردانه لری) اؤن مینگ نسخه ده باسیلیب چیقدی.

بو کتاب ۱۳۸۲-بیلی «جهانی همکارلیکلر» اداره سی حامیلیگیده اوچینچی مرتبه مزار شریفده چاپ ایتیلدی. اما مذکور

کتابگه آدملرنینگ اشتیاقی اؤسیب باریشی باعث، بو کتابنی بیزینه چاپ قیلیشگه قرار قیلدیک. شونی تأکیدلش کبره ک که، بو کتاب خلقیمیزگه نه فقط معنوی آزوقه بۆله دی، بلکه اوزبک تیلیده سواد چیقاریشی آسانلشتیریش مقصدیده قبول قیلینگن ینگى اوزبک املاسی رواجلنیشیگه هم مهم رول اؤینیدی، دېگن امید ده میز.

ناشر

سۆز باشى

فولكلور - خلق قلىپده گى دېنگيز

عزيز كتابخوانلر!

افغانستان تورك-اوزبكلرى نىنگ آغزه گى ايجاد نمونه لرى، يعنى تاريخى قوشىقلر، باله لر فولكلورى، شونىنگدېك مراسم فولكلور نمونه لرى، اپرتكلر، داستان قوشىقلرى، مقاللر (ضرب المثللر)، تاپيشماقلر و هكذالر بو مجموعه دن اوزىن آلگن. اوشبو اثرنى مطالعه قىلگن كىشى، دېنگيز بويىگه بارىب قالگندېك حس اېته دى اوزىنى. جوش اوزىب تورگن دېنگيز بويىده خيال سورىب تورگن آده، بې نهايت تولقىنلارنىنگ حاصل بوليشى يوللرى حقيده اويلىدى. بونىنگ بىرىنچى سببى، دېنگيزنىنگ موجودلىگى، كېنىگى سببى، آب و هوا تاثيرى.

فولكلور خلق قلىپده گى دېنگيز دىر، او «اجتماعى بويورتمه» گه قره ب، موجلىشى يا كه تولقىنلىشى، پورتنه لر حاصل قىلىشى يا كه ياللرى توزغىگن ارسلاندىك كوككه سېچىب حملة قىلىشى ممكن. اما كورسته دىگن معجزه لرنىنگ يگنه منبعى - سوو، عين شو امكانىتنن توغىلگن ضبعى حادثه لرنىنگ رنگ به رنگلىگى، عقلنى زال قالدېره دى. بىر قره سنىگىز، فولكلور نمونه لر عصر لر بويى بىر يولده، بىر تېكىس آقېب كېنه ياتگن دېنگيز سوويگه اوخشىدى: مضمون و شكل اوشه، وزن، كىفيت، آهنگ اوشه ...

حضرت عليشير نوایی «میزان الاوزان» رساله سیده مثالگه
کپلتیرگن خلق قوشیغی نمونه سیگه اعتبار بیره یلیک:
قیسی چمندن اسیب کپلدی صبا، یار-یار،
کیم دمیدن توشتی اؤت، جانیب ارا، یار-یار.
شو بیتگه:

میمنده اؤت یاقسم، بلخده توتین یار-یار،
بو دنیا ده باریمکن بغری بوتون یار-یار.
بو دنیا ده بار بؤلسه، بغری بوتون یار-یار،
کاغذدن قزان قیله، گلدن اؤتین یار-یار.

قوشیغی نینگ آهنگی، شعری توزیلیشی و وزنی ماس کپله دی.

طبیعی که، جهانده گی برچه خلقلر، جمله دن افغانستان
تورک-اؤزبکلری نینگ قلبری هم، وطن پرورلیک، انسان
پرورلیک، محبت، ابرک سپورلیک، مردلیک، عدالت، دوستلیک،
تپنگلیک، تپنچلیک، بخت-سعادت، آزادلیک تویغولری بیلن تولیق
دیر. منه شو معنوی توكیسلیک، اولرگه گؤزل فولکلور نمونه لرینی
یردیش اوچون سرچشمه بوله دی.

بیز خلقیمیزنینگ انه شو چوقور سرچشمه سیدن گؤزل
فولکلور دردانه لرینی تنلب سیزلرنینگ خدمتینگیزگه تقدیم اپته میز.
بو ایش اساساً ثوابلی و حق ایشی دیر.

عزیزلر! هر بیر ایش نینگ مقصدی و مرامی بؤلگنی کی،
بو کتاب نینگ مضبوطات یوزینی کوریشیده هم، خاص مقصد و
غایه کوزده توتیلگن، او هم بؤسه، خلقیمیزگه معنوی خدمت
کورستیشدن عبارت دیر.

افغانستانده استقامت قیله یاتگن تورلی خلقلر، جمله دن
تورک-اؤزبک خلقی هم عالمی مدنیت و یوکسک اؤتمیشگه اېگه
بؤلیب، عصرلر دوامیده، انسانیت عالمیگه اولکه گه خدمت

کورستگن. خلقیمیز اوزیگه خاص، اوزیگه ماس، صنعت، مدنیت، ادبیات و فولکلورگه اېگه بولیب، بولریننگ بری، مذکور خلق نینگ تورموش طرزی و حیات نینگ تورلی ساحه لرینی عکس اېتتیریب کپلکن.

بیز انه شو خلق نینگ مدنیتی، صنعتی، ادبیات و فولکلورینی تانیشتیریش یولیده، بحال قدرت یاردم بیریش مقصدیده، آغزه کی ادبیاتیمیز دردانه لرینی توپلب، بیغیب، چاپگه حاضرلب، خلقیمیز استفاده سی اوچون «خلق دردانه لری» ناملی کتابگه جایلشتیرگنمیز. بیز بو کتابده گی جمعلنگن آغزه کی ادبیات نمونه لری آرقه لی شمالي افغانستانده یشیدینگن شریف و محنت کش خلق حیاتی و پاک حسیاتلرینی تانیشتیریش نیتیمیز بار. بو ایش خلق ایشی. دانا خلقیمیز ایتگنیدېک: «خلق ایشی- حق ایشی».

افغانستان نینگ تورلی تیئلریده گی برچه داستانلر، خلق قوشیقلری و آته لر سوزینی توپلش و بیغیب آیش، بیر و یا اون کیشی نینگ ایشی اېمس، بلکه، بو ایشنی اوقوو یورتلری و دارالفنونلریننگ خاص بولیملری و موسسه لر و مسوول اداره لر وسیله سی بیلن عملگه آشیریش ممکن. اگر بیر اولکه نینگ فولکلور بایلیگی یازیب آینمسه، زمان اوتیشی بیلن یوقالیب کپته دی.

بو مجموعه قنده ی توپلندی؟

بو مجموعه فقط بیر نمونه دیر که افغانستان تورک اوزبکلری آغزه کی ادبیاتی نینگ سیلنگن کیچگینه قسمی صفتیده، بو تیله ده سوزلیدیگنلر همده، بو تیله نی بیلیمدیگن اولکه نینگ باشقه اولوسی

اوچون تألیف بولگن. شونی ایتیش لازم که، بیز بو فولکلور نمونه لرینی شمالي افغانستانده استقامت قیله یاتگن تورک. اوزبکلر تیلیدن، کوپ بیللر دوامیده یازیب آلگنمیز. بو مجموعه ده توپلنگن دردانه لر، ایلک بار ۱۳۵۰. نچی بیلدن باشلب، بیر نېچه بار افغانستان رادیوسی قاشیده آچیلگن اوزبک تیلیده گی ایشیتیریشلر آرقه لی هوا موجیگه اوزه تیلگن بولسه، ۱۳۵۹. نچی ییلی اضاعات و فرهنگ وزیرلیگی تمانیدن، کابل مطبعه سیده «خلق دردانه لری» عنوانی آستیده دری ترجمه سی بیلن، بیر مینگ نسخه ده باسیلیب چیقدی. ۱۹۸۶ میلادی بیلیده اېسه، قولینگیزده گی کتاب، سرلیک الفباسیگه اوزگرتیریلیب، اوزبکستان پایتختی تاشکېنت شه ریده جیلشگن غفور غلام نامیده گی «ادبیات و صنعت نشریاتی» ده اؤن مینگ نسخه ده شو نام «خلق دردانه لری» عنوانی آستیده چاپ اېتیریلدی. شونینگدېک بو کتاب ۱۳۸۲. نچی ییلی افغانستانده یشه یاتگن تورلی خلقلرگه فرهنگی همکارلیکلر قیلش مقصدیده تشکیل تاپگن و بیر قنچه ولایتلرده فعالیت آلیب باره یاتگن «جهانی همکارلیکلر» اداره سی تمانیدن مزار شریف شه ریده، بیر مینگ تیراژده چاپ بولدی.

خلق دردانه لری کتابیگه کتابخوانلر سانی اوسیب باریشی و کۆبیشی باعث، مذکور اداره کتابنی تورتینچی مراتبه باسیب چیقیریلیشیگه همت قیلدی. نتیجه ده بو کتاب تورتینچی بار چاپدن چیقدی. شونی علیحده قید اېتیب اؤتیش کیرهک که، تورتله کتاب، موادلر نقطه نظر دن بیر-بیریدن فرق قیله دی. یعنی هر بیر سانده، آغزه کی ادبیاتیمیز ینگی تورلری کوزگه تشلنه دی.

شونی هم اېسدن چیقمرسلیک کیرهک که، آغزه کی ادبیات ینگ کوپ تورلری و خیلمه خیل کورینیشلری موجود. ینه بیرتماندن عین سوزوان و یاعین متل و جومباق ایربه منطقه لرده و

گاهی هم عین منطقه‌ده و حتی بیر قیشلاقده، بیر آز اوزگريش لر بیلن ایشیتیلهدی و ایتیلهدی.

حقیقت بو که، عین داستان یا نشیده، بیر آغیزدن باشقه آغیزگه اؤتیب کهلگنده، اوزگريش لرگه سبب بولگن. وینه بیر تماندن عین نشیده، بیر مشخص یپرده ایشیتیلسه، بو یپردن کؤپدن کؤپ اوزاق بیر باشقه منطقه‌ده، نچه آی، نچه ییلدن کپین، خلقلرنینگ بیر-بیریگه هر خیل علاقه موجود بولیشی طفیلی، اوزگرگن شکلده، فیدلی اصطلاح لر بیلن بیر تیلدن ینه بیر تیلگه کؤچه‌دی. مثلاً، اوزبکچه و تورکمنچه داستانلرنینگ مشترک تمانلری بار و گاهی عین داستان دری یا پشتو تیللریده بیر ناحیه‌دن یازیب آلینگنده، باشقه بیر ناحیه‌ده اوزگريش لر بیلن اوزبک یا قرغیز تیللریده و یا نورستانی و بلوچ تیللریده هم کؤرینه‌دی.

ایستگیمیز، بو مجموعه نینگ قیته نشر بولیشی، عزیز اولکه داشلریمیزی، اوزگه داستانلر، قوشیقلر و آتلر سوزی نینگ تویلش و یازیلیشگه قیزقتیریب، افغانستان خلقلری نینگ آغزه‌کی ادبیاتی قیمت بها گنجینه‌سی، اولرنینگ اختیارگه حواله بولسه.

شونی تأکیدلر اؤتیش کهرهک که، آغزه‌کی ادبیات اوز تاریخی یولیده، کؤپ قدر-قیمتگه اېگه دیر. اگر آغزه‌کی ادبیات دردانه‌لری بیغلمه‌گنده، قید ایتلمه‌گنده اېدی، آله قچان ملی بایلیگیمیزی قولدن بیرر اېدیک.

شو و شونگه اوخشش تویلملرده، انسان روحی، یعنی کودکلر روحی، بیگیتلر و قیزلر روحی، آته لر و آتلر روحی (اینیقسه آنلر، چونکه اولر جهنده‌گی همه آغزه‌کی تیل نینگ پاسبانی دیرلر)، یخشی نمایان بوله‌دی و بوندن تشقری افغانستان خلقلری انه شوندی علمی ایشلر آرقه‌لی بیر-بیرلرینی یخشیراق تانیب آله‌دیلر،

بیر-بیرلرینی یخشی کۆرب قاله دیلر و نتیجه ده، ملی بیرلیگیمیزنینگ مستحکم بۆلیشیگه باعث بۆلهدی. اگر ملی بیرلیگیمیز، مستحکملیگیمیز بۆلمسه، بیزدن نیمه نام و نشان قاله دی؟

تورکي زبان خلقلرنینگ تیلی، اوروغ-ایماقلری و اۆلكه لری باره سیده بیر قیسقه نظر

تورکي تیللر جهان تیللری اؤرته سیده، اینگ قدیمی تیل و قاعده لی تیل سیره سیگه کیره دی. ایلک بار انسانلر بو تیلده سوزلشگن، و جهان تیللری نینگ اکثریتی تورکي ایلدیرگه مالیک دیر. بو تیل بیگیرمه مینگ ییللیک تاریخگه اینگ بۆلیپ، قدیمی قیزیل تیریلیکلر قریب بیگیرمه مینگ ییل مقدم، مرکزی آسیا (مغولستان شرقی منطقه) لریدن، شرق تمانیگه یۆل آگنلریده، «برینگ» آره لیغی آرقه لی امریکا آلاسکاسیگه بییتیب بارگنلریده، تورکی تیلده سۆزشر ایدیلر.

افغانستان نینگ مشهور یازوچیسی و تاریخچی عالمی پروفیسور داکتر عنایت الله شهرانی اۆزی نینگ «تاریخچه نؤاده و اقواء در افغانستان» اثریده شوندی دېگن: «بوگونگی کونده جهانده اوچ یوز اېلیک ملیوندن آرتیق خلق، تورکي تیلده سۆزله شه دی.» اونگه کۆره، افغانستانده گی تورکي خلقلر سانلی، «بیز اکثریت میز» ادعاسی بیلن، امتیاز خواهلا وچی خلقلر سانیدن انچه کۆپ دیر.

تورکي تیلنی توزیشده، اینگ مشکل فورموللردن فایده لنیلگن. (نیکت هایدین) خانم «یوروتوه» ناملی اروپالیک مؤسسە سی نینگ تیل شناسی گپیگه قره گنده، انسان بو تیلنی

ایشلب چیقیش کوچیگه قادر بۆلمه گن پیتیده، کۆکده گی موجودات، بو تیلنی یره تیشگه اورینگنلر.

پروفیسر رولند پوکنتی Roland Puccetti ادعاسیگه کۆره، کبله جکده نپچه اؤن ییللردن سۆنگ، بیر کره سی اهالیسی و فضا موجوداتلری ارا علاقه باغلیب، بیر کره سی انسانلری و فضا انسانلری اؤرته سیده اوچره شیش امکانتی پیدا بۆله دی. قیزیل تهریلکلرگه کۆره، اولر باشقه کره دن بیر کره سیگه کپلیشگن. کۆک تورکلر، یعنی آسمان تورکلری، خاقاننی آسماندن توشگن دهب اویلشه دی.

www.urmu.biolmali.com سایتیگه مراجعه قیلینسین.

تورکی تیل بۆلینمه لری:

تورکی تیل قوییده گی آلتی گروهگه بۆلینه دی. هر گروه اۆزیگه خاص لهجه. شپوهگه مالک دیر.

۱. اؤغوز تورکی:

آذری تورکی، تورکیه تورکی، تورکمن تورکی، بالکان تورکی، قهرس تورکی، گاگاوز یا که گوک اؤغوز تورکی، عراق تورکی، قارا بیق تورکی، خالاج (خالج) تورکی، خمسه (زنجان) تورکی، کاشغر تورکی سیره سیگه کیره دی.

۲. قیپچاق تورکی:

قیرغیز تورکی، قره قلیق تورکی، قزاق تورکی، قازان تورکی، تاتار تورکی، نوغی تورکی، کریم تورکی، کارایه تورکی،

باشيقيرد توركى، تاولى (قارا چاي) توركى، قوموق توركى
سيرهسيگه كيردهدى.

۳. سايرييا توركى:

آلتاي توركى، تلبين گيت توركى، بارابا توركى، كوبال
توركى، دولقان توركى، كوماندې توركى، تلى اوت توركى،
قراقاس توركى، اورانگ هاي توركى، چوليه توركى، سويون
توركى، شور توركى، تووا توركى، توف توركى، خاكاس توركى
سيرهسيگه كيردهدى.

۴. قارلوق توركى:

اۆزبېك توركى، سالار توركى، اويغور توركى، سارى
اويغور توركى سيرهسيگه كيردهدى.

۵. ساحاد (ياقوت) توركى.

۶. چاواش توركى.

تورككرنينگ تورلى اپلتلرى جهان نينگ ۸ ينگى
مستقلليكه اېرىشكن جمهوريتلر و ۲۰ دن آرتيق جمهورى و خود
مختار ولايتلرده استقامت قىليشهدى.

جان استوارت شوندى دېگن: «اگراستعمار بير ملتتى
اۆزىگه قره قيله ديگن بولسه، بيرينچيدن، او ملت نينگ اوزليگى
(هويت) و تىلى نينگ رواجنئيشيگه توسقينليك قيلهدى، چونكه،
اقتصادى و اجتماعى استعمار و استعمار، مدنى و فرهنگى
استعمار دن باشلنهدى.

مينگ افسوسلر بولسین كه، جهان بويلب، توركى خلقلر
مدىتى و تىلى نينگ گنذب. يشنشيگه بعضى بير استعمارچى
دولتئر تمانيدن ضديت كورستىليب كېلگن و كېلماقده.

محمد صادق نايىي اۆزى نينگ (يك هزار واژه اصیل
توركى در پرمى) كتايده شوندى يازدهدى: «انگليس تىلى

تكنولوژى تىلى بۆلىشىگە كۆرە، كۆپ تىللارنىڭ ئىلمىي-فنىي سۆزلىكلىرىنى تەشكىل بېرىدى. يا كە ئەرپ تىلى اسلاھ مەفكۇرەسىنى ئۆزلىشىرىگن تىل سەقتىدە، جەھان مەسلمانلىرى مەذەبى سۆزلىكلىرىنى افادەلاۋچى تىل ھاسىلنەدى. تۇركىي تىل سۆزلاۋچىلىرى ۱۳۳۰، مىنگ يىللەر دۋامىدە، شەرق عالمىدە ھۆكۈم قىلگنلىرى، ئانگلىس، اسپانىيا، چىن، روس، آلمان و باشقە خەلقلەرنى ئۆز بىراغى آستىدە سەقلەگنى باعث، تۇركىي تىللەردە ئۆرنى يىقال نەمايان بۆلىپ تۇرىدى، البتە.

اساساً تۇركىي تىل نىنگ اىزى سەزىلمىدىگن تىل، يەر كەرسىدە يۇق دەسك، مەبلەغە بۆلمىدى. بو بارەدە چوقۇر و ھەر تەمەنلە تەدقىقات آلىب بارگن علملىك و بىلىملىك اروپالىكلەر شۇندى خەلاصە چىقىرىشگن كە:

اىتالىا تىلى نىنگ ۴۰ فاىزى، انگلىس تىلى نىنگ ۲۰ فاىزى، آلمان تىلى نىنگ ۱۷ فاىزى و... تۇركىي سۆزلىكلەر و لغەتلەردن تەشكىل تاپگن. اگر تۇركىي بۆلمە گندە، مەذكۇر تىللەر نىنگ بىر قەسمى آلىب تەشەنر اېدى.

ھازىرقى تۇرك-ئۆزبەك تىللىگە اساس بولگن كەتبى و يازمە اثرلەر:

۶۰۵ مىلادى ەصرلەردە، قەدىمى تۇركىي تىل نىنگ نەشرى و رواجلىنىشى بىلەن بىرگە، شەرقىي تىللەرنىڭ گەرەھىگە كىرەدەپگن ئۆزبەك و تۇركسەن تىللەرنى ئۆرتەگە كەلدى. بو دۋرلەردەگى اثرلەر، آغزەدىكى و يازىلمەگن ادەبىيات دەپ، تەلەدى. بۇندى اثرلەر بۇگۈنكى

کونده بعضی بیر تاش یازمه منبعلر، کتابلر و علمی اثرلرده سقلنیب، بیزنینگ دورگچه بیتیب کهلگن. بو منبعلردن بیری (اورخون) آبدهلریده عبارت. بو تیللر نینگ اساس و ایلدیزینی «پینی سی اورخون» آبدهلریده کوریش ممکن. چنانچه بو تیللر نینگ ایلدیزی (۷۳۲) م. ییلده اورخون خطیده یازیلگن «پینی سی» آبدهلریده سقلنماقده. اساساً اورخون خطی (۸.۵) م. ییللر مابینیده وجودگه کهلگن.

بعضی بیر دانشمندلر، ۱۸. میلادی عصر نینگ باشلنیشیده، اوز اثر و تألیفلریده، «اورخون آبدهلری» یادگارلیکلری بارلیگی بارهسیده معلومات بهرگن ابدیلر. مگر کۆپ وقتگچه دانشمندلر، بو کتیبهنی اوقیشگه موفق بۆلمهگنلر. ۱۹. نچی عصر چارهگیده گریگوری سپسکی مقالهسی، «اورخون پینی سی» آبدهلری حقیده سیبریسیکی و یستنیکی «سایریا خبرلری» ناملی مجلهده چاپ بۆلدى. بو مقاله لاتین تیلیگه هم ترجمه قیلینگن. بو آبدهلربارهسیدهگی ینگیلیکلر شو طریق بیلن جهان دانشمندلری نینگ اختیارگه قوییلدی.

بیراق بو یازوولرنی اؤرگنیش و تدقیق ایتیش فعالیتی، بیر نتیجهگه اهریشمهدی، چونکه، یازوولرنینگ کلیدی (رازی) قولگه کپلمهگن ابدی.

۱۸۸۹. نچی ییلده فنلند دانشمندلری، اورخون-پینی سی آبدهلری نینگ اصلسینی نشر ایتیب، تخمینینی صورتده ادعا قیلگن ابدیلر که، بو آبدهلر فنلند مدنیتگه تعلقلی دیر. بیراق فنلندلیک دانشمندلرنینگ تخمینینی، اونچه دوام ایتمهدی. نپگه که، اؤشه ییلده (۱۸۸۹)، روس یازووجیسی و جهانگردی ن. م. یدرنیتسف اورخون دریسی نینگ یانباشیدهگی مغلستان نینگ کاش-سیده وادیسیدن کۆپ گینه، آبدهلرنی تاپیشگه موفق بۆلدى. بو آبدهلر

«پېنى سى» آبدەلرېگە اؤخشش اېدى. يدرنيتسف شو بېردە بېر سلسلە بېلېنمەگن چىنى تېل و يازوولرېدە يازىلگن مېتلرنى تاپدى. بو تصادف بو آبدەلر «رازى»نى توشىنىپ آلىشگە كتە ياردەم بېردى.

۱۸۹۰-نچى يىلدە فنلند نېنگ علمى انجمنى بېر علمى باستان شناسلىك هياتنى اورخون درياسى نېنگ ساحلىگە يوباردى. ۱۸۹۱-نچى يىلدە روسىە فنلر اكادېمىەسى، بېر كتە علمى هياتنى اكادېمىسىن و. و. رادلف رھبرلىگىدە اورخونگە جۇنتدى. بو ايگى هيات نېنگ تحقىقات ايشلرى نتيجهسى بېر اطلس شكلىدە ۱۸۹۲-نچى يىلدە نشر بۆلدى. بو اطلسدە نامعلوم آبدەلر صورتى، بو آبدەلرنىنگ تاپىلگن بېرى، نقشە و توزىلىشى كۆرستىلگن. بو كىتېبلرنى اوقىشگە بېرىنچى قتلە دنماركلىك عالم وېلىم تامسن موفق بولدى. تامسن بو كىتېبلرنىنگ اوقىشىگە تورلى الفبالردن فايدهلنمەى، بو نامعلوم حرفلرنىنگ بېر-بېرىگە شباھت و مناسېتى اساسىدە بولرنى اوقىب آلدى. تامسن بېر سلسلە تحقىقلردن كېىن ۱۸۹۳-نچى يىل نېنگ ۲۵-نوامبرىدە، ياشىرىن رازلر يوزىدن پرده كۆتردى. عىن شو وقتدە اكادېمىسىن رادلف ھم مذكور كىتېبلرنىنگ ۱۵ حرفىنى اوقىشگە موفق بۆلدى. و. و. رادلف اوز كشفىياتى و تامسن كشفىياتى يوزەسىدن بېرىنچى مرتبە اورخون درياسى نېنگ ساحلىدن تاپىلگن كىتېبلرنى ترجمە قىلدى.

ن. و. يدرنيتسف وسىلەسى بېلن قۇلگە كېلگن كىتېبلر، بېلكە قان - ماغلىن تورك خاقانى (وفاتى ۷۳۴م.) و او كول تگىن نېنگ كىچىك اوكەسى (وفاتى ۷۳۲م.) نېنگ آرامگاھى تاش لۇحهسىدن عبارت اېدى.

اولدن کپین او اثرلر اورخون-یپنی سی درباسی نینگ
یانیدن تاپیلگنی اوچون اورخون-یپنی سی نامیگه شهرت تپدی.
قبرستان نامیدهگی سرودلر نینگ نیچه سطر مضمونی: «مین هلاک
بؤلگن قشاق خلقتی بوتونلی (ایاققه) تورغیزدیه (ایغتدیه)، قشاق
خلقتی بای قیلدیه، آز سانلی خلقتی کوپ سانلی خلققه ایلتیردیه.
مپنینگ سۆزلریم نینگ بیرار بالغانی بولمس!...»

«اگر کول تگین بولمسه ایدی همه نگیز هلاک بؤلر
ایدنگلر. مپنینگ اینیم کول تگین اؤلدی، مین قشاق قیغوردیه،
کۆزلریم عاجز بولدی. عقل و فهمیم اؤتمس بولیب قالدی، اؤزیم
قیغوردیه. قسمت (وقت) نی کوک سما (خدا) تعین قیلهدی، آده
باله سی اؤلیش اوچون توغیلگن...» (۱)

اینگ آخرگی کشفیات و تحقیقاتگه کوره، قزاقستان
مرکزی آلماتا نینگ «ایسیق» قیشلاغیده صورت تاپگن قیمت بها
کومیشن یسلگن پیاله تاپیلگن که، اونینگ ایچیده ۲۶ حرف
(۸۰۵). عصردهگی قدیمگی تورکی خطگه اوخشش خط یازیلگن.
۱۳۴۹ هجری شمسی ییلده تهراندهگی سابق شوروی سفارتی
تمانیدن چیقریله دیگن مجله سی نینگ بپشینچی سانیده شاعر
اولثاس سلیمانف یزه دی: «ایسیق الفبای اورخون-یپنی سی
الفبایسیگه کوپ شباهتی بار...»

ایسیق خطی یوزیدن معلوم بوله دی که، قدیمگی تورکلر
اؤز خطلرینی میلاددن ۵۰۰ ییل آلدین آرامیلردن اقتباس قیلگنلر.
شو کیی اورخون آده سی نینگ گرامری شکلی و لغوی غناسی
حاضرگچه هم تورکی تیلده موجود دیر.

باشقه مهم منبع، مشهور تیل شناس عالم محمود کاشغری (۲)
نینگ اثری (دهوان لغات الترك) اثری دیر که بو دهوان ۳۶۹ هجری
ییلی عرب تیلده یازیلگن.

باشقه مهم کلاسیک اثرلر:

«قوتدغو بیلیک» (سعادتگه آلیب باره دیگن بیلیم) منظوم داستانی، یوسف خاص حاجب (۳) تالیفی ۳۶۲. نچی هجری بیلی، «هفته الحقایق» کتابی احمد یوگنکی تالیفی (۱۲-عصر نینگ آخرلری یا ۱۳-عصر باشیده).

«قصه ربغوزی» ناصرالدین بن برهان الدین ربغوزی تالیفی، (۱۲ و ۱۳-عصر).

قدیمی اوزبیک و تورکمن تیللری نینگ مهم کلاسیک اثر و شاعرلری بولردن عبارت: «محبت نامه» و «لطافت نامه» دربییک نینگ «یوسف و زلیخاسی»، سکاکی و اونینگ دیوانی، ابوالکلام لطفی هروی و اونینگ دیوانی و «گل و نوروز» داستانی، امیر علی شیر نوایی و اونینگ ابدی اثرلری، سلطان حسین میرزا بایقراء و ظهیرالدین محمد بابر نینگ دیوانی و «با برنامه» سی و باشقه ارزشلی اثرلری، مخدوم قلی و اونینگ شعرلر دیوانی.

(۱۴-۱۷) عصرلر مابینیده، فرهنگ و تورک-اوزبیک تیلی و ادبیاتی بدیعی ادبیات اوزبیک تیلی نینگ تکاملیگه مهم رول اوینهگن و اونی ادبی و علمی تیلگه اوزگریب یشتته دی.

تورک-اوزبیک شاعری و اولوغ متفکری حضرت میر علی شیر نوایی (۱۳۴۱-۱۵۰۱) جهان بویوک ادبی شخصیتلریدن بیری حسابلنه دی. اونینگ نامی و اثرلری اولوغ شاعرلر و یازووچیلر هومر، دانته، شکسپیر، فردوسی، سعدی، بالزاک، پوشکین، ابن سینا و باشقه بویوک سیمالر ینگلیغ ابدی یشیدی. بویوک

دانشمند، مشهور سیاستمدار، اتاقلی هنرمند صفتیده افغانستان نینگ ۱۵-عصر علمی و ادبی رهبرلیگینی هراتده اوز ذمه‌سیگه آله‌دی و تورک-اوزبک کلاسیک ادبیاتینی اساس قویه‌دی. توانا استاد، ذوفنون دانشمند کبی بو تیلنی اینگ عالی تکامل باسقیچیگه کۆتره‌دی. اۆزی نینگ سۆزیگه کۆره، (۳۴) علمی، ادبی و تاریخی اثری بیلن زمانه و روزگار حادثه‌لریدن امانده قالیش مقصدیده، بو تیلگه یوقالمیدیگن مستحکم قورغان و حصار بناسینی قوردی.

چنانچه نوایی حضرتلری لسان الطیر اثریده شوندی

دپیدی:

تورک نظمیده چوتارتیب مهن علم

ایله‌دیه اول مملکتتی یک قلم.

بیریک شرق شناس عالم پروفیسور ذکی ولیدی طوغان «دایرة المعارف اسلامی» اثری، پروفیسور محمد فواد کوپرلو تورک ادبیاتی و تیلی بابیده یازگن تحقیقات و مقاله‌لری، شو کبی پروفیسور احمد جعفر اوغلو (تورک) بسیم اتالای (تورک تیلی بولتنی) کۆپ اهمیتگه اېگه دیر.

پروفیسور دکتور بکر چوپان زاده (۴) اۆزی نینگ

۱۹۲۶م. ییلی باکوده نشر بؤلگن مقاله‌سیده بوندی یازه‌دی:

«تورک تیلی نینگ اسلام دوریده، تورت بویوک مدافعی بؤلگن:

محمود کاشغری «دېوان لغات التورک» مؤلفی. «شیخ عاشق

پاشا غریب نامه مؤلفی و نوایی و قدری «مسیرة العلوم» مؤلفی،

تورت تاریخی دورده تورت کیشی نماینده صفتیده اۆرته آسیا و

آسیای صغیرنینگ پارلاق دوره‌لریده بویوک مدافع

حسابلنده‌دی. (۵)

تورک اۆزبېک آغزه کی ادبیاتی:

آغزه کی ادبیات تورک-اۆزبېک ادبیاتی تاریخی نینگ بیر مهم و اجرلمس قسمینی تشکیل اېته دی. آغزه کی ادبیات اۆزی نینگ آلدینگی شکلده قالمسدن، زمانه نینگ اۆتیشی بیلن و ایجاباتیگه کۆره، اۆزگرب باره دی. آسیادن، قدیم زمان نینگ فولکلوریک اثر و منبعلی قولیمیزگه یتیشگن بو منبعلر، گۆز اؤغلی، طاهر و زهره، عاشق غریب و شاه صنه، گل و صنوبر، سلبی صیاد، یوسف بیک احمد بیک، یوسف و زلیخا داستانلریدن عبارت دیر. بولر نینگ اۆرتیگه کېلیشی تاریخی، اینگ قدیم زمانلرگه یتیب باره دی. تورکی جمله دن اۆزبېک خلقی نینگ آغزه کی ادبیاتی نینگ اېسکی، سرشار و مهم منبعلردن بیری محمود الکاشغری نینگ جاودان اثری «دېوان لغات التورک» اثری دیر. اوندی اینگ قدیم زمانگی رنگ به رنگ و مهم سرودلر، حماسی شعرلر، ضرب المثللر شامل دیر. بو مهم اثرده قدیمی تورک لغاتی محفوظ سقلنگن.

بو اثر اینگ باشلنغیچ جامعهلر نینگ سرود و قوشیقلرینی اۆزیده سقله گن. بیز بو پېرده اولردن بیر نیچه نمونه لرنی مثال صقتیده کېلتیره میز:

چغری بېریب قوشله تو،

تایغان اېزب تیشله تو،

تیلکی تونغیز تاشله تو،

ارده بیلده اوکله لیبه.

مضمونی: (بیگیتلرگه) چغری (آوقوشی) بېریب قوش اوله بلیک. آو ایتینی (قوشلرنینگ) ایزیدن سالیب تیشلتیه بلیک.

تولكى، تونغيز(لر) نى تاش بيلن اوربىلىك، يوتوقلر يميز بيلن
مختته بىلىك.

آلپ ارد ن نى اوزوردىم،
بوى نين انىنگ قزىردىم.
آلتىن كوموش يوزوردىم،
سوسى قلىن كيم توتر .

مضمونى: (دشمن نىنگ) باتور عسكرلر بىنى توزىتىپ
يوباردىم، بوبونلر بىنى ابگىردىم، (اولجه) آلتىن-كومىشنى
آرقهلىتىپ (كېلىتىردىم)، آدم اوتالمس درجه ده عسكرى قلىن اېدى .

بىگىت لرىك ايشله تو،
بىغىچ بىمىش ايرغتو،
قولن، كىيىك اوله تو،
بزره قىلىپ اونه لىم .

مضمونى: بىگىتلرنى ايشلته بىلىك، درخت(لر) دن
مىوه(لر) نى قاقتىر بىلىك، قولن كىيىك اولته بىلىك، (سونگ) بىرم
قىلىپ آوينه بىلىك .

بو سرودلر انچه قديم دور، حتى هنوز گچه حيوانلرنى
آولش، چوب و تاش (اېنگ ابتدايى شكل) بيلن معمول اېكن . بو
سرودلر نىنگ كۆپ سۆزلرى حاضر گچه عين شكلده و آزگينه
اوزگىش بيلن توركى تىللرده موجود دىر .

بو اثر و مونگه اوخشش باشقه كته اهمىتگه اېگه بولگن
اثرلر بوگون هم بىزنى خشنود قىلهدى . شو كىبى اوزبېكستان
جمهورىتى دانشمندلرى (واحد زاهدوف، ن. م. ملىف، و. م.
عبداللهمىف، و. غ. ك. كرىم اوف) نىنگ علمى و قىمتلى ايشلرى
(اۆزبېك ادبىياتى تاريخى) نى اوچ جلدده تاليف قىلگنلر و

۶۶،۶۵،۶۴ ییللرده تاشکنده چاپ بولگن و شوکی اوزبک دانشمندلر نینگ کوپ تالیفاتلریدن یادلش ممکن.

عزیز اوقوچیلرگه معلوم که گوزل اولکه میز افغانستان نینگ شمالی قسمتلیده (۶) زبانلر اوزبیکلر و باشقه تورکی زبان خلقلر یشیدیگن شمالی افغانستان نینگ عمومی پیر میدانی ۷۵ مینگ مربع کیلومترگه برابر. مذکور میدان نینگ ۸۰ فیصدی تاغلیک منطقهلر بولیب، فقط ۲۰ فیصد گینه اېکین اېکیشگه یراقلی حسابله نه دی (۷)

تورکی خلقلری اساساً بلخ، قندز، جوزجان، سرپل، بدخشان، بغلان، تخار، سمنگان، فاریاب و باشقه ولایتلیده یشیدیلر. اولر افغانستانده گی تیللر و لهجهلرده گپلشه دیلر.

افغانستان اوزبیکلری اېسه نیمن، قاضن، قوشچی، قوره مه، منیگ، سری، برلاس، قولاق، قونغیرات، منغیت، قولترات، تومه، اوتارنگ، قنگلی، اچه می لی، قیات، تیمور، بېرکه، توبایی، قیپچاق ارغین، قوترا، توگل، یوز، جلايرو اوترچی کی قبیلهلرگه بولینه دی.

عزیز اوقوچیلرگه معلوم که، گوزل اولکه میز افغانستان نینگ شمالی قسمتلیده تورکی (۶) زبانلر یعنی اوزبیک، ترکمن، قزاق، قرغیز، ایماق، بیات، تاتار، قره قلیق همده باشقه تیللرده سوزلیدیگن قوملر یشیدیلر. بولر نینگ هر بیرى اوز لهجهلریگه خاص آغزده کی ادبیاتلری بار. بو کتاپ نینگ موضوعی یوقاریده ایتگه نیمیزدېک، شو محنت کش و باتور اوزبیک ملتى نینگ آغزده کی ادبیاتىگه خاص دیر.

قدرلی کتابخوانلر!

یوقاریده ایتیب اوتگه نیمیزدېک، بو مجموعه ده گی دردانه لر جانہ جن اولکه میز افغانستان نینگ تورک. اوزبیک خلقی

استقامت قيله ياتگن تورلى منطقه لريدن يازيب آينگن . اساساً خلق آغزه كي ادبيات نمونه لرني هر بير منطقه شپوه سيده يازيب آيش لازم . بيز شو ايشني دردانه لر نمونه لرني يازيب آيشده نظرده توتيب ، هر بير منطقه خلقى شپوه سيده يازيب آلدېك . اما كتابده گي متلر همه قوملر فايده لنيشي اوچون آسان بوليشيني نظرده توتگن حالده ، متلرني ادبي يازوگه يقينراق قيليب ، كوچيرديك . پس شوندي اېكن ، خلقيميز ، اينيقسه باله لر يمير بو كتاب آرقه لي اوزبېك ادبي تيليني بي ملال اوزگنېب ، ادبي تيلده سواد چيقريشه دي .

سوزيمني توگتر اېكنمن ، «خلق دردانه لري» كتابيني ، مالي تماندن قوللېب . قوتله گن ، ايكي مراتبه بو كتاب چاپيگه حاميلېك قيلگن ، افغانستانده يشه ياتگن تورلى خلقلرگه فرهنگي همكارليك قيليش مقصديده تشكيل تاپگن و بير قنچه ولايتلرده فعاليت آليب باره ياتگن «جهاني همكارليكلر» اداره سي باشليقلريدن اوزيم نينگ چوقور و صميمي متتدارچيلېگيمني اظهار اېتمن .

داكتر فيض الله ايماق
تورنتو - كانادا

مأخذلر:

۱. «اۆزبېك ادبيياتى تارىخى» ن. م. ملهيف تاليفى. بيرينچى جلد تاشكند چاپى، ۱۹۶۵-يىل، ۷۸-۸۱ ص.
۲. محمود بن حسين بن محمد الكاشغرى ۱۱-نچى م. عصر باشلىنىشىدا قيرغيزستان قماق شھرى نىنگ بلاساغون قيشلاقيده توغىلگن. او، ياشلىگىدناق، علم اۆرگنىشىگه كىرىشىدى، مخصوص صورتده عرب اجتماعى علملىرىنى يىخسى اۆرگندى. او، اولدن تورك نىنگ تورلى اوماقلىرى نىنگ تىلىنى اۆرگنىشىگه علاقه كۆرستدى. شو منظورده توركلر يىشىدىگن منطقهلرگه سياحت اېتىدى. گرامرى اصولنى تدوين اېتىش اوچون اولرنى رسم و رواج و آغزهكى ادبياتلىرىنى اۆرگندى. توركى تىلده گى اوماق و قبىللىرىنى يىقىندن كۆردى. اوندن سۆنگ، بغدادگه باردى. اۆرگنگن نرسهلىرىدن فايدهلىنىپ، عرب تىلىده (لغات التورك ديوانى)نى يازدى. (اۆزبېك ادبيياتى تارىخى) ن. م. ملهيف تاليفى، بيرينچى جلد، ۱۳۵ ص. تاشكند چاپى، ۱۹۶۵-نچى يىل.
۳. يوسف خاص حاجب (۱۱-م.) عصر نىنگ اتاقلى شاعرى، دانشمندی و سياستمدارى دىر. اوندن بىزگه قدر، بيتىب كېلكن يگانه ادبى ميراث «قوتدغو بىليك» داستانى دىر. بو داستان ۱۱ م. عصر ادبيياتى و ادبى تىل نىنگ نادر يادگارلىگى بۆلىپ، زمانهسى نىنگ ترقى پرور اجتماعى-سياسى و اخلاقى-تعليمى قرشلىرىنى بديعى مجسمه اېتىدى. تارىخ، نجوء، هندسه، الجبر، طبيعات، جغرافيا و باشقه ساحهلرگه داير قيمتلى معلوماتلر بېرهدى. اۆزبېك ادبيياتى تارىخى ۱۴۳ بيت.
۴. چوپانزاده آذربيجان دانشمندلىرىدىن بىرى بوليب، باكو دارالفنونى نىنگ استادى بولگن. توركى تىلى نىنگ تدريس

- و دیالکتولوژی اصولیده کوپ تالیفاتلری بار، جمله دن (تورک
تاتارلسانیاتینه مدخل)، باکو چاپی، ۱۹۲۴ - بیبل.
۵. محاکمة الغتین نوایی نینگ دری متنی، تورخان گنجہ یی
ترجمہ سی ۶- بیت، تهرآن چاپی، ۱۳۲۳- نچی بیبل.
۶. ازبک، اوزبک، اوغوزیک، اوغوزیک اوغوز قومی نینگ
خانی حسابلیب، بی باک، صاف، پاک و صادق معنی بیردهدی.
کبلیب چیقیشی تورکی قوملرگه باریب، تقله دی. (ایماق)
۷. پ. الکسینوف. افغان ترکستانیده زراعت مسالهلری.
۸. داکتر عارف عثمان. افغانستان اوزبکلری حقیده بعضی بیر
معلومات.
- «عرفان» مجله سی. سنبله، میزان آیی ۱۳۵۷- نچی بیبل، ۶۱، ۵۷،
ببتلر.

قوشیقلر

یورینگ باقچه کپته‌میز

نای-ناییگه نایچی بولی،
قیزلریگه ساوچی بولی،
آغه جانیم توییگه،
اوزیم نای-نایچی بولی.

یورینگ، باقچه کپته‌میز،
گل خمچه‌دن توتهمیز.
گل بته نینگ تگیده،
اوینب نای-نای آیتهمیز.

یورینگ، قیزلر، اوینه‌یمیز،
دربالرگه بویله‌یمیز.
باغلا ایچیگه باریب،
یخشی گللا سیله‌یمیز.

دوگنه‌لر بارده‌میز،
اوینب باقچه کیره‌میز.
درختلرگه آسینیب،
قیزیل المه تیره‌میز.

باغدن گللا اوزده‌میز،

اېپكدن اېپ توژدميز ،
بوئينگگه گل تاقماققه ،
مرجان مونچاق تيره ميز .

رومال تيكسك كشته لب ،
پوپكلردن دسته لب .
آغه گينه كپله دى ،
ايشيك آچينگ راسته لب .

باغده آچيلدى گللىر ،
سيره يدى مست بلبلر .
گللىر تگيدن آقر ،
اريق سووى شيلدير لب .

گللىرى تاقه - تاقه ،
اوئينب باردميز باققه .
قؤل توتيشيب يوره ميز ،
المه تېريب تباققه .

آتم بازار كپتديلر ،
قالين آيب اوتديلر .
قالينتى اېلتب ساتيب ،
كۆپ پوللرگه بتديلر .

آتم قالين ساته دى ،
كۆپ پوللرگه اته دى .

قیزیل قالیننی ساتیب،
مینگه کویلک آلهدی.

آسمانده گی آییمیز،
دولت آباد جاییمیز.
بیزلرده ی محنت کشگه،
کون بپرسین خدا ییمیز.

ACKU

محنت قوشیقلری

اؤراقچی

تعریفینی آیلهیین بیر نیچه موذی بایینی،
گردنیمگه الدب اوردی بیر پیکال بوغدایینی
هیچ بندهنگنی خدا، اؤراققه دچار آیلمه!

دمگینم ایچیمگه توشدی، کیمگه آیتهی واینی،
اوندن کپین چۆتلمه سنگ، چۆتله گین اوچ آینی،
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

عذابگه قۆیدی جانینی، یوزدن قوریتدی قانینی،
عین چاشتگاه بهره دی بیر تیکه گینه نانینی،
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

کۆچمن جایدن کۆچه دی، قناتلی قوشده دی اوچه دی،
هر بیر اؤراقچینی کورسنگ، تورت کۆزه سور ایچه دی،
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

چوینلر قۆیینی باقه دی، استخوانینی چاقه دی،
چاشتگاهده بیر شمال تورسه، اسکنه سیننی چاقه دی،
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

قهینب یوره ک جوشه دی، سایه گه گیله توشه دی،

اؤراقچی نینگ حقیگه چارلی بوغداى قوشه دى .
هیچ بندهنگنى خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

میده گللرنی تهره دى، یار و دوستلرنی کوره دى،
بایلری بی انصاف ایکن، حقلرینی کم بهره دى .
هیچ بندهنگنى خدا ظالمگه دچار آیلمه!

اؤلتیریپ چوت اېته دى، چارطرفدن اؤته دى،
اؤراغده اولگن آدم بی جنازه کېته دى .
هیچ بندهنگنى خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

دل. جگرنی داغله دى، دماغینی چاغله دى،
اؤراقچی تهرلهی. تهرلهی کۆیلگی شور باغله دى .
هیچ بندهنگنى خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

نمکیدن تاته دى، تهرلب بدنی قاته دى،
تیکانلی یپردن اؤرسه، تیرناغیگه باته دى،
هیچ بندهنگنى، خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

اندخوی نینگ قالینلری

کاندن آرتگن توزلری ،
قپ-قرا دیر کوزلری .
کۆکیدن گل توقییدی ،
اندخوی جان نینگ قیزلری .
الپاکه دن تونلری ،
سیره دیدی بلبللری ،
آچیلییدی گللری ،
آق و قیزیل ، رنگ برنگ ،
اندخوی نینگ قالینلری .

قولیده نوایی ، بیدل ،
میده-میده اوقییدی ،
اندخوی جان نینگ قیزلری ،
عجب قالین توقییدی .
الپاکه دن تونلری ،
سیره دیدی بلبللری ،
آچیلییدی گللری ،
آق و قیزیل ، رنگ برنگ ،
اندخوی نینگ قالینلری .

قىزىل المە نىنگ نقشى ،
بلانگى ئالى بخشى ،
قالىنى تۇقىماقگە ،
بخدا اندخوى يىخشى .
الپاكەدن تۇنلرى ،
سېرىدى بىللرى ،
آچىلىدى گللىرى ،
آق و قىزىل ، رىنگ برىنگ
اندخوى نىنگ قالىنلرى .

پىالەدە چاى اېكن ،
اۋتگە قۇيگن تاى اېكن ،
قالىنى تۇقىماققە ،
اندخوى يىخشى چاى اېكن .
الپاكەدن تۇنلرى ،
سېرىدى ، بىللرى ،
آچىلىدى گللىرى ،
آق و قىزىل ، رىنگ برىنگ
اندخوى نىنگ قالىنلرى .

تامدەگى قىزلىرىگە ،
گىپىردىم يوزلىرىگە ،
قالىن تۇقىشىگە ماھر
اندخوى نىنگ قىزلىرىگە .
الپاكەدن تۇنلرى ،
سېرىدى بىللرى ،

آچیلییدی گللری،
آق و قیزیل، رنگ برنگ
اندخوی نینگ قالینلری .

آب روان بۆلدی جوی،
آدمنی قیلدی بدخوی،
قالینگه نمرهنگ باردیر
بلانگنی آلهی، اندخوی .
الپاکه دن تۆنلری،
سیرهیدی بلبللری،
آچیلییدی گللری،
آق و قیزیل، رنگ برنگ
اندخوی نینگ قالینلری .

توقیمدهچی قیزلر

شقییر. شقییر ماکی آتر،
دوگانه سیگه اورگتر.
بوز توقیب، بازارگه ساتر،
آقچه جان نینگ قیزلری.
تپه گه چقیب اویین قیلر،
آلتی قویین سۆیین قیلر.
«کیلینگ، قیزلر»، دیب هیقیرر،
اؤن پیکال اوی نینگ قیزلری.

اؤره لشیب تپوه باقر،
سلسله زلفیگه تاقر،
آدم بارسه ایچین یاقر،
تورکمن بیکلر نینگ قیزلری.

اله قویلرنی سۆیر،
برچه سی گوشتدن تۆیر.
شقییرده تیب قالین توقیر،
چارشنگی نینگ قیزلری.

اۋرۇم قوشىغى

آغمە الماس ،
اۋرىمدن قالمس .
سېرە ھەم تالمس ،
اۋرمەسە ، بۆلمس .
غوجماغى بوغداي ،
دانگىنگ توق - اي ،
تۆپ بول اۋرەيلىك ،
خرمىندە كۈلەيلىك .
اۋراغىم چقان ،
سېين مېنگە ياقگن .
قولگىنە چقان ،
مىھنتگە باقگن .

ساغىم قوشىغى

سېلب يېدىنگ اۋتىنگى ، ھوش - ھوش ،
ايىب بېرگىن سوتىنگى ، ھوش - ھوش ،
آخور تۆلە اۋتىنگ بار ، ھوش - ھوش ،
آقر بولاق سوتىنگ بار ، ھوش - ھوش ،
تۆبە قالگىن ، جانور ،
يېبە قالگىن ، جانور ،

گله گو-چپر قوشیغی

شاخلرینگ بار ماکی دهی،

تویاقلرینگ پاکی دهی،

الا، هی،

الا، هی.

بازار بارسنگ چنگ باسر،

قصاب لینگنگدن آسر.

الا، هی،

الا، هی.

«الا» دپسه، میده قیل،

سمانیدن جدا قیل.

الا، هی،

الا، هی،

الا، هی،

الا، هی.

قرنینگ کته، بپلینگ بوش،

«الا» دپسه، وقتینگ خوش.

کاسب قوشیغی

بوز توقیمن، قیرغاغینی اوخشه تیپ،

ماکی آته من قولگینمنی ققشه تیپ.

بازارده گی شاهیلردن یخشیراق ،
نفیسدن اوخشه گن بوزیم یخشیراق .

چرخیمنی پره سیدن اوچدی قوشیم ،
قلندر چارباغیگه توشدی قوشیم .

قلندر چارباغیدن گل کبلیترینگ ،
گلنی قوییب ، مینگه بلبل کبلیترینگ .

دوکان . اویگه کیرسم ، تنیه ققشه یدیر ،
ساووقلرده اولمه ی قالسم ، یخشی دیر .

قریسی طلادن کپتسه یخشی دیر ،
شوندی مپنینگ بوزیم ارزان کپترمی ؟

تورلی قوشیقلر

ابرککلر ایتهدیگن قوشیقلر

قیزیل قالین نینگ نقشی ،
تامده سیره یدی بخشی ،
دوست ناقابلینگدن ،
دشمن زیرک یخشی .

آتگه بپردی دُرشته

اولتيرييمن بوروجده،
يىگيرمه تورت ساعتهده،
مدام كوره من توشده.

آتنگنى اوچ قیزی بار،
عجب. عجب نازی بار،
بیرته سینی مهن كوردیه،
ایپك سراندازی بار.

آت هیده دیم یولیدن،
تیكان چاپدیم چولیدن،
بوغزیدن نان اۆتمیدی،
پریجان نینگ قولیدن.

آسمانده گی یولدوزنی،
آتیپ آلیب بۆلمیدی.
ینگی چیقگن قیزلرنی،
ساتیب آلیب بۆلمیدی.

آیگه لؤخشر یوزلری،
شیرین-شکر سۆزلری،
بیر عالمگه ارزیددی،
قرا قاش و كۆزلری.

زیبا جان نینگ قاقیگه،
قیران چاپلی تاقیگه،

مېنى خوشىم كېتىپىدى ،
تېشلرى نىنگ آقىگه .

ارپه . بوغداى اوره من ،
تىكائىنى تېره من .
يار جان يوزىنگى كۆرست ،
ساغىنىمىن ، كۆره من .

ارىقده گى چىمىنگدن ،
مېن اوله من غمىنگدن ،
خدمت قىله من دېسنگ ،
ارىق چىقر دېمىنگدن .

ارىق نىنگ سووى كۆلمى ،
آلىپ كېلىپىدى بىلمى .
پىرزاددن آيرىلىپ ،
هنوز يورىمىن اولمى .

اله اوغلاق تولباشى ،
كۆرىندى بقرى . باشى ،
بىزلىر صنمىگه خوشداز ،
اېشىتسىن قىرىنداشى .

امىن دريانىنگ راشى ،
مرجان اېگرنىنگ قاشى ،

مېنى شونداغ جورەتدينگ،
اورسىن كۆزىم نىنگ ياشى.

اۋراغىنى اۋرەمن،
خاللىرىنى تېرەمن،
امان بولسىن قرا كۆز،
نصیب بولسە كۆرەمن.

اۋشە كېچە تۇى بولدىنگ،
عشقنى برطرف قىلدىنگ،
سېنگە ایتسە زىبا جان،
مېنى بى بىچاغ سۆيدىنگ.

اوى نىنگ كېتىدە تېرەك،
بۆلمە مونچە بى يورەك،
معشوق بېوفاگە،
دل بېرماق نىمە كېرەك!؟

اوى نىنگ كېتى تال يىغچ،
ساچگىنىنگ قولچ-قولچ،
ارەمىزدە درى بار،
اۋتالمىمىن نە علاج.

ايتەى دېسە بۆلمىدى،

أَيْتْمَه سِيمِگَه قَوِيمِيدِي ،
قوريسين گرفتارليک ،
کورگن بيلن تَوِيمِيدِي .

أَيْلْنَه مَن اَبَاقْه ،
خَال مَيَنَاسِي قَبَاقْه ،
خَالِي مَيْدَه تَهْرَه دِي ،
جَانْگِينْمَنِي آَلْمَاقْه .

بَادَامَلِيک نِينْگ يُولِينِي ،
پِيَادَه يورگنلر بيلر .
خوشدارليک نِينْگ دَرْدِينِي ،
باشيدن اَوْتِگنلر بيلر .

بَارْدِيَه دَرِيَا كِچْگِنِي ،
اَوْلْتِيرْدِيَه سَوُو اِيچْگِنِي ،
يَر سِيسِينِي اِشِيْتِيْب ،
قَنَاتِيَه يُوُق ، اَوچْگِنِي .

بَاغ نِينْگ كِهْتِي گُل حَوْض ،
گُل تَهْرگِنِي بَارَه مِيْز ،
گُلْنِي بَهَانَه قِيلِيْب ،
گُلْبَار جَانْنِي كَوْرَه مِيْز .

بارب ایتینگ یاریمگه،
سپوگیلی دلداریمگه،
آزگینه رحم ایله سنین،
بو احوال زاریمگه.

بازارده گی شور توزنی،
آسمانده گی یولدوزنی،
مهن بلا سینی آلی،
بیلی اینگیچکه قیزنی.

باشیمده باردیر سنم،
سلمدن آغیر کلهم،
تورب کبتدی زباجان،
یوره ککه قویدی اله.

باققه کیردیم اوزومگه،
کپسک تپگدی یوزیمگه،
خدا یارینگ دیگونچه،
یش ایلندی کوزیمه.

بلند تاغنینگ پسی بار،
قولیده قفسی بار،
نشانه سینی ایتسم،
شفتالی گل قرسی بار.

بلند گزه هوا دار،
آسمان دن توشه دی قار،
زیبا جان نینگ باشیده،
ایپکدن قلیاغی بار.

بیارده سی آق پلی،
سحرده سیرر چولی،
تاقینی شمال آلدی،
کاکلرینگگه اولی.

بپوفا آشنا قورسین،
دردینگ جانیمگه اورسین،
کېله من، دېب کېلمه دینگ،
بو هم یادینگده تورسین.

بیر یاریه بار نازدانه،
کاکلنی قیلدی شانه،
مردک نینگ کېنجه قیزی،
مېنی قیلدی دیوانه.

تاد نینگ بالازی ارچه،
اؤینب کېله دی قیزچه،
قیزچه گه یردشه دی،
بېقسمدن کؤیلکچه.

تام اوستیده سه دانه،
یورغه لیدی بؤدنه،
قیسی بای نینگ قیزیسن،
مېنى قیلدینگ دېوانه!

ترازوده گی تاشگه،
قییلگن قلم قاشگه،
قوش تېگیرمان یوره دی،
کوزیمدن آققن یاشگه.

تېگیرمانده قوش نوا،
کوکلم بولیبدی هوا،
قوروق عشقینگگه کویسم،
قیسی کتابگه روا؟

چارباغلردن اۆته دی،
قدیدن سرو، کوته دی (ر)،
نازک قیزیل لبلری،
لعل و مرجان ساته دی.

چراغینگگه یغ بۆلى،
گلزارینگگه باغ بۆلى،
آتنگ آلگن قرسینگ نینگ،
اوپچیکه سچاغ بۆلى.

چوپان چۆللرده بۆلر،
اۆزدك كۆللرده بۆلر،
پولى كويگن عاشق نينگ،
كۆزلرى يۆلده بۆلر.

چىقىب كېلدىم ساي بيلن،
سودا قىلدىم باي بيلن،
باي نينگ قىزى كېتىدى،
قشقه جىرن تاي بيلن.

چىندى - چىندى دىمبوره،
چىندىرلمه، دىمبوره،
يوره كلرنى غم باسدى،
غمنى كۆتر، دىمبوره.

خواجه المار دشىگه،
يورىبدى اوز خوشىگه،
كجك كېسىنگ لىلى گه،
يره شه دى قاشىگه.

خواجه بولغار جان اپكن،
دردىگه درمان اپكن،
هر سوريگه كۆنه من،
عاشقلىك يمان اپكن.

خوشدار اېدېم اۋزىگه،
قره. قره كۋزىگه،
بىر كۋزىب دىدارىنى
حىران بۆلدىم اۋزىگه.

دانه. دانه داننگدن،
كېلەمن گلخاننگدن،
بۇساغنگگه باش قۇيىب،
تېلب آلى آننگدن.

دنبوره چلامهيمىن،
قۇلېمگه آلامهيمىن،
زېبا جان نېنگ قۇلېدن،
اۋيىمگه بارالمهيمىن.

دهقان هېدەيدى قۇشدى،
هېدەگن جايى بۇشدى (ر).
دهقانگه: «ھارمە»، ديسىنگ،
اۋلگونچە وقتى خوشدى (ر).

دېۋال اۋستىگه دېۋال،
دېۋانە بۆلى دېيىمىن.
قۇلېنگدە اېپك رومال،
يانىنگدە اۋلى دېيىمىن.

دەمبۆرەنگنى مېن چلى،
هر نرسە بۆلسە تالى (طالع).
جلوه قىلىپ كېلەسن،
اۋزىم بلانگنى آلى.

رنگ تشلەدەيم قلمگە،
اۋلتىرىدەيم گىلمگە.
خمار-خمار كۆزلىرىڭ،
ارزىيدى مىنگ عالمگە.

مىمنە جان يۈل بۆلسىن،
تىكانلرى مۆل بۆلسىن،
هر تىكان نىنگ باشىدە،
زىبا جان بلبل بۆلسىن.

سنگلاخدە كىتتە تاش،
كېلىپ كېتدى قلم قاش،
بارىب آنەسىگە آيت،
قىلىپ قۇبىسىن كېسگن آش.

سووسىز قالگن بىلدەي،
گۈزەلرگە يوگوردىم،
چارەسىنى تاپالمى،
بىغرىمنى يېرگە بېردىم.

سوۋ كېلەدى اۋىناغلب،
اېلىك رىبائى چاغلب،
مېنىڭ آيىم تولىيدى،
حقىمنى بېر حسابلب.

قىزلر چىقەدى قىرگە،
قولاغىدە قوش سىرغە،
چار باققە كېتسك توريب،
صنم جان بىلن بىرگە.

كاكلىنى شانە قىلدى،
يورەككە خانە قىلدى،
قرە كۆزى جانىمگە،
مېنى دېوانە قىلدى.

كۆپ آزار بېرمە مېنى،
قتىلىدى بدنې،
كفترنىڭ كوك زىگىدەى،
كوكسىنگگە اولى سېنى.

كېچەلر اويغانەمن،
ايلاندى تولغانەمن،
پرى جان نىڭ قولىدن،
عالمگە پالبارەمن.

گل سفسرگه قرهنگ،
کیمیگه قره ب قیریلهدی،
بپوفا دوران اپکن،
اؤلتمی توریب آیریلهدی.

گل میدی آچیلگنی،
خمچه میدی قیریلگنی،
وعدهلر شوندهدی میدی،
اؤلتمی توریب آیریلگنی!؟

صنم جان نینگ حویلیسی،
کپلهدی گل نینگ ایسی،
چه-چه اوریب سیرهیدی،
طوطی بیلن قمریسی.

مہن آیلنی مالیدن،
تانیدیم رومالیدن،
هچ کیه خبر آلمیدی،
زیبا جان نینگ حالیدن.

مہن کپته من بو یاققه،
یرغیلنی دېگن قاققه.
اوزینی تانیمه یمن،
اوی کهنه قیشلاققه.

مېن كېته من يوليمگه ،
گلداز رومال بېليمگه ،
آلتى آيدە كېلمەسم ،
توزاق قويگين يوليمگه .

مهمانخاننگ تار اپكن ،
ياتگنى جاي تاپمە ديم ،
يوزينگ تولە خال اپكن ،
اوپگنى جاي تاپمە ديم .

مېمنە رستەسيگە ،
آفرين اوستەسيگە ،
خط بيتيب يوياريبدى ،
قمچى نينگ دستەسيگە .

اېتكدن توردى شمال ،
باشيده ايپك رومال ،
قېتیب آنە توغميدى ،
اوندېين صاحب جمال .

أهمبو يالە. يالە

اھمبو يالە. يالە ،
آچيلدى گل لالە ،

گل بته گلی ارزان ،
اندخوی نینگ قیزی ارزان .

قیز قوچاغی بیر قوچاغ ،
اۆرتهمیزده بار بیچاغ ،
بو بیچاغ نینگ ذمی یاغ ،
سیوگیلیمه ساغلیغی یاغ .

ملا کبلتیریب اوقیتینگ ،
قره ساچین توقیتینگ .
قره ساچی آیتیلگن ،
ترازوگه تارتیلگن .

«آل-ها، آل» دیب تشلیدی ،
سنلگن توقیز بوغچه ،
آلیب-آلیب کییه دی ،
همه سی اصل پرچه .

آلیب اوستیدن کییدی ،
پساییده باریچه ،
قول تپگسه دیرکیلیدی
ضویله دهگی مست تایچه .

کوزی نینگ کتته لیگی ،
بپش قرانلی آینه چه ،

بدنی نینگ آقلیگی،
تاغلرده یاققن قارچه.

سپسی نینگ مینیلیگی،
چوپانلر چلگن نیچه.
یوزی نینگ قیزیللیگی،
بازاردهگی شیرمانچه.

زلفی نینگ اوزونلیگی،
سرکاری تاشده بیر نیمچه.
ایشانمه سنگ باریب کتور،
سلنگ بیلن کله نگیچه.

بیلی نینگ اینگیچکه لیگی،
دمبوره نگی تاریچه.
تیشلری نینگ آقلیگی،
بازاردهگی صدفچه.

قیریلیب سلام بپردی،
زلفی بیرگه تېگگونچه.

گلیاره جان، بویلرینگدن

گلیاره جان، گلیاره،

بیر نشانه بهرگین ای،

قوللرینگدن، گلیاره.

گلیاره جان، بویلرینگدن،

گلیاره جان، گلیاره.

خط بتیبب یوارییدی،

میمنه لیک ممانگه،

راست قولگیننگدن توتیب،

آلیب بارسه چمنگه،

گلیاره جان، گلیاره.

سیری کابل سیرینی،

ساعتلری تیرینی،

اکه جان جیگی-جیگی،

چگرلریه، ابریدی.

گلیاره جان، گلیاره،

گلیاره جان، گلیاره.

اېشېككه كېلدى بېر گدای

اېشېككه كېلدى بېر گدای،
عصاگه تېه نېب «هو»، دیدی.

آی پاره قیز اويدن چيقيب:
«اوی نینگ اېگه سی يوق»، دېدی،
«اوی نینگ اېگه سی يوق، دېمه،
بۆيه ننگی قوروق قولمه.»
«بۆيه، بۆيه، بار يولینگگه،
لايق اېمسمن بۆيینگگه.
بېر آتە بار آلپ زمان،
كېرىب كېلر حالی زمان.
سېزنى كۆرر، بېزنى سۆكر،
قزاندەگى آشنى تۆكر.»

«قنى، آتنگ كېلسە اېدی،
سېنى مېنگە بېرسە اېدی،
قولیمدهگى سېرلى عصا،
قلین پولینگ بۆلسە اېدی.»

«بۆيه، بۆيه بار يولینگگه،
لايق اېمسمن بۆيینگگه،
قولینگدهگى سېرلى عصانگ،
اېلنېب تېگسېن بۆيینگگه.»

حویلیسی بار قلعه‌دهی

حویلیسی بار قلعه‌دهی ،
دروازه‌سی موله‌دهی .
هر کوزی بار یاریم نینگ ،
قشقری پیاله‌دهی .

گه بو یاققه ، گاه او یاققه ،
تلیینه‌دی هر یاققه .
همیشه اوینب تورگن ،
اولی بادام قباققه .

یوگوریب کپلدی باققه ،
حسینی‌نی اوزماققه .
حسینی‌نی اوزالمی ،
اوزه‌لیب قالدی تاککه .

باشیگه سنبل ساجیب ،
موج اوره‌دی هر یاققه .
دپوالنردن بتولیه‌یمن ،
نگاریمنی کورماققه .

كېلدى كۆزىنى سوزىب،
كېتدى يوره كنى بوزىب،
كۆكسىمگه الو سالدى،
خمار كۆزىنى سوزىب.

كېلدى اوينب گل غنچه،
يوزلرى كلچه. كلچه،
بىر قولىده زنبورچه،
بىر قولىده سوو غولچه،

زنبورچهنى اسرهيدى،
مكتب سرى بارگونچه.
سوو غولچهسى قولىده،
بارهدى ايچه. ايچه.

آلسنگ جانىمنى تېز آل،
مونچه آزار بېرگونچه.
بۆيىنگدن اورگيلهمن
مهمان بولسنگ بىر كېچه.

خوشدار اپديه اوزىگه،
خمار. خمار كۆزىگه.
هر بىر شىرىن سۆزى بار،
اولى شىرىن سۆزىگه.

كېلدى قاشىنى قاقىب ،
كۆزى چقماقلر چاقىب .
عشوه قىلىب كېلەدى ،
كۆكره گىگه گل تاقىب .

آهسته قدم قۆبه دى ،
ككلىكلرگه يان باقىب .
آلدى مېنىنگ جانىمنى ،
جسىمنى اوتگه ياقىب .
باغ ارهلب يوره دى ،
پسته بادامنى چاقىب .

عطاردن آلدى ايپى ،
كله پوشىگه پوپى ،
بهرىراق كېلسه يارىم ،
خمار كۆزىدن اوپەى .

جلوه قىلىب كېلەدى ،
دلبريه آهسته . آهسته ،
چاقه . چاقه كېلەدى ،
جلغوزه بيلن پسته .

گردنىگه آسىيدى ،
گللرنى دىسته . دىسته .
باغده گى بلبلردهى
اوقىيدى بىسته . بىسته ،

نالیشلریگه اولی،
سپسلی دیر شکسته .
قاش و قباغین چپرئیب،
ایلهدی بیزنی خسته .

ارابه‌دن نری زوم-زوم زیاده

ارابه‌دن نری زوم-زوم زیاده،
آتیم اولدی، اوزیم قالدیم پیاده،
آتیم نینگ اولگنی عین نماز شام،
نماز شامدن بهری کونگلیم پریشان .

ارابه‌دن نری انجیر بیشیبیدی،
اون تورت یشر قیزگه ایشیه توشیبیدی .
اون تورت یشر قیزنینگ قربانی بولسنگ،
اون تورت طلا بهریب قوینینگگه آلسنگ .

ارابه‌دن نری قاضی نینگ باغی،
شانه‌مدن کپتمیدی درّه نینگ داغی،
درّه نینگ داغینی آفتاب کوترسین،
قیزلر نینگ نازینی ییگیت کوترسین .

باغ مہینگدہی بولمہ سین

باغ مہینگدہی بولمہ سین، باغبان مہینگدہی بولمہ سین،
جوزادہ قوی ہیدہ گن چوپان مہینگدہی بولمہ سین.

تاقی-تاقینگدن سہینگ، زردار تاقینگدن سہینگ،
تاقینگنی پیرگہ قویب، اویسمہ قباغینگدن سہینگ.

بیر چیلیمہ تنباکوی ہیر، عشقِ جولانینگ بیلن،
عشقِ جولانینگ بیلن، یار عشقِ جولانینگ بیلن،

بیر چیلیمہ تنباکونی ہر جایگہ بارسک چکہ میز،
بہوفا یار دردینی ہر پیرگہ بارسک آیتہ میز.

باغ مہینگدہی بولمہ سین، باغبان مہینگدہی بولمہ سین،
جوزادہ قوی ہیدہ گن چوپان مہینگدہی بولمہ سین.

آقره شیرین تیلیمنی

آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی،
کیچکینه چنار میسن، آسیلسه سینر میسن،
بونچه کیتهمن دپیسن، ایریلیب تینر میسن؟!

آتنگ انار اېکدی می، تگیگه سوو سپیدی می؟
باشینگده گی تاقینی، سپور یارینگ تیکدی می؟
آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه، کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی.

سرپل اوزی هوادار، درختلری مهوه دار،
تا اوزینگدن بولمسه، کیم نقصینگه روادار؟
آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه، کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی.

تیرهک نینگ اوچگینه سی، پسته نینگ پوچگینه سی،
آده منی اولدیره دی قلیق نینگ کیچکینه سی،
آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه، کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی.

هوکیزینگنی باقمه من، شاخیگه گل تاقه من،
تماغینگ نینگ تگیگه، اون بیرته شمع یاقه من،
آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه، کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی.

قىزىل رومال بېلىنگگە، مېن نېمە دېيەي سېنگە،
بىر كولىب قرەمەيسن ھەمە گناھ اۆزىنگگە.
اقرە شىرىن تىلىمنى، آلىب كې (ل) بلبلىمنى.
امان بۆلسە، كۆرەمىز، باغدەگى باغ گلىمنى.

يوقارىدن كېلەمن، نوروز گلى تېرەمن،
تېرگن نوروز گلىنى يارگىنمگە بېرەمن.
اقرە شىرىن تىلىمنى، آلىب كې (ل) بلبلىمنى.
امان بۆلسە، كۆرەمىز، باغدەگى باغ گلىمنى.

قىزىل المە نىنگ نقشى، تامدە سىرەيدى بخشى،
راستى سىنى مېن آيتسم، شو يارىم اۆزى يخشى.
اقرە شىرىن تىلىمنى، آلىب كې (ل) بلبلىمنى.
امان بۆلسە، كۆرەمىز، باغدەگى باغ گلىمنى.

كېلىنگلر يار اۆينەيلىك

سىزە و گلزار يىخشى، كېلىنگلر، يار، اۆينەيلىك،
قاشى قرە يار يىخشى، كېلىنگلر، يار، اۆينەيلىك،

اوشبو گۆزل دورانده، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
سپوئىلى دلدار يىخشى، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك.

يارىم كېلدى اۆت ياقىب، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
بۆينىگە مرجان تاقىب، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك.

آلدى عقل و هوشىمنى، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
قرا قاشىنى قاقىب، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك.

قاشىنگ اصلى قاره مىش، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
اوسمه قىوگىنىنگ يلغان، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،

سېنىنگ اوچون مېن كويدىم، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
سېنىنگ كويگىنىنگ يلغان، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك.

ترله لی

برماغینگ میده ابرور، بېلگینگ مورچه میان، ترله لی.
کتولک ایچره بدنینگ صاف ابرور آب حیات، ترله لی.

آی باره دی باتگنی، یار کپلیدی یاتگنی، ترله لی.
زمانتگدن قورقه من، قول تشلب او یغاتگنی، ترله لی.

باشیمده گی تاقینی یاربه اوزی توقیگن، ترله لی.
آوازینگدن اوزگیله ی، مکتب جانده اوقیگن، ترله لی.

کیچکینه چارباغ ایچره، آچیلیدی نوبهار، ترله لی.
مېن یاریمنی بیتیریمن مشک عنبر تونی بار، ترله لی.

قیزیل-قیزیل یوزلری

گل لاله یانیده،
گلگه اوخشب توره میز.
بوینیمیزگه گل آسیب،
آغه جانیه کتوره میز.

گل چار باغنى آرەلب،
گل خمچەدن توتەمىز،
گل خمچەسىدن توتىب،
گلنى ايسكب اوتەمىز.

باغ ايچىگە بارگندە،
گل خمچەنى اوزمنگلر.
گل خمچەسىنى اوزىب،
آغم كۆنگلین بوزمنگلر.

آهسته قۇيىنگ قىمنى،
گللر پايما بۆلمەسىن.
گلگە آزار بېرمىگلر،
آغم كۆنگلى قالمەسىن.

آغە جانىم بۇيلرى،
گل خمچەگە اوخشىدى.
قىزىل-قىزىل يوزلرى،
گل خمچەگە اوخشىدى.

آغەگىنىمگە اۇلى،
الفدەى بۇيلرى بار.
بۇيى بۇيىگە مناسب،
گلدەى قىزگە تۇيى بار.

سبزمَن

اۆزبیکلر آره سیده نقل قیلینیشیچه، یازی فاریاب ولایتیگه قره شلی المار شهریده دنیاگه کپلگن. یازی زیبا دېگن قیزگه عاشق بۆلیب، اونینگ هجریده یانیب، عاشقانه شعرلر ایتهدی. یازیگه نسبت بېریله دیگن عاشقانه تورتلیکلر هنوزگچه اۆزبیکلر خاطره سیده سقلنیب کپلماقده.

بولر «سوزوان» یا که «سبزمَن» قوشیغی دېب اتلهدی. بو قوشیقلر، قالین توقیگنده، سوملک قینتگنده یا که چرخ ایگیرگنده خاتین-قیزلر تمانیدن اۆزیگه خاص آهنگ بیلن آیتله دی.

روایت قیلیشلریچه، زیبا فاریاب ولایتی نینگ گل جان سیاد قیشلاغیده دنیاگه کیلگن. آته سی نینگ اسمی قیپچاقلیک ملا آرتیق بۆلگن، دېدیدلر.

بو عاشق-معشوق منسوب قیلهلر اۆرته سیده موجود بۆلگن ماجرا و نزاعلر سببلی یازی بیلن زیبا وصال شربتینی تاتالمی عالمدن اۆته دیلر.

یازی زیبانینگ هجریگه برداش بېرالمی اۆزینی اۆلدیره دی، اونینگ جسدی المارده گی قرایی تاغی یقینیده گی قبرستانگه دفن قیلینه دی.

زیبا یازی نینگ اۆلگنیدن خبر تاپیب، دوگانهلری بیلن اونینگ قبرینی زیارت اېتگنی باره دی. زیارت قیلیب، قیشلاققه قیته یاتگنلده، زیبا دوگانهلریگه: «بیر پای کوشیمه قبرتینگ یانیده

قالیبدی» دېب بهانه قیلیب، یالغیز اۆزی یازی نینگ قبری اوستیگه قیتیپ باره‌دی و باشینی کته بیر تاشگه اوریب اۆزینی اۆلدیره‌دی .
عمکیسی نینگ اوغلی هم زیبانی سپور اېدی، او بو فاجعه‌دن خبر تاپیب: «مېنی زیبا بیلن یازی قبری اۆرته‌سیگه کۆمینگلر»، دېب وصیت قیلیب، او هم اۆزینی اۆلدیره‌دی. کپن اونیگ وصیتی بجا کپلتیریله‌دی.
سیزگه تقدیم قیلینه یاتگن بو تورتلیکلر فاجعه بیلن توگه‌گن منه شو عشق دفتریدن آلینگن .

چرخ ایگیریپ چارباغ آلگن اۆزگینم،
سایه‌سیگه رومال سالگن اۆزگینم.
مېن اېشیتدیم کپتگن آغم کپلدى دېب،
یۆلیگه جانینی تیکگن اۆزگینم.

دربانینگ نریاغیدن سیل کپله‌دی،
سیل بیلن ایکی اۆردک تېنگ کپله‌دی .
اۆردکگه اۆردک مناسب، غازگه غاز،
یېگیتگه قلیق مناسب، قیزگه ناز .

قرا زلفینگ حلقه‌سی بار بیر قوچاق،
آنه یورتدن کپلتیربېدیه بیر بیچاق .
اېکمه‌گیر پالیزنی اېکدیه سیل اوچون،
یاره نینگ قۆلینی کپسدى شول بیچاق .

قپ.قرا دیر ککلیگیم نینگ کوزلری،
رو بروده اولتیریدی اوزلری،
بیر گپییم بار یوزمه.یوز آیتالمه یمن،
عقلی بولسه، انگلب آل سین اوزلری.

قپ.قرا دېمه، کوزینگده سورمه من،
قیپ.قزیل دېمه، قزلینگده آلمه من.
آی چیقسه، عالم نینگ آفتابیمن،
مجلس ایچره قیزلر نینگ سلطانیمن.

کوکریب کورینه دی کۆک میسه لر،
بیزنی ابلتیب یار قاشیگه قویسه لر.
کیم نینگ اوغلی، کیم نینگ قیزی دېسه لر،
عمه بچه، تاغه بچه، دېسه لر.

اویگیننگ آلدیده اؤچاغ دلبریم،
قویگیننگ یېمیدی پوچاغ، دلبریم.
چاقیب بېرسه یېیدی یانغاق مغزینی،
یېگیت بولسه، کۆترسین قیز نازینی.

یاریمگه رومال یېبارهی باغله سین.
اوجیده گی خضنی کوریب ییغله سین.
اوجیده گی خضنی کوریب ییغله سه،
مین بارگونچه یوز و خاطر سقله سین.

دريانىنگ نرياغيده سيل بوران،
گل تېريب، دسته قيلهدى بير جوان.
عزت و اکرام بيلن بېرديم سلاه،
سلاميه آلماي عليک بۆلدى روان.

دريانىنگ نرياغيدين عصار كېلر،
آق ايپىك، قيزيل ايپىك ساتيب كېتر.
آق ايپىك، قيزيل ايپىك تيلته يلىك،
كئە تاغم بېليگه اؤره تە يلىك.

قرا قوش كېلدى درختگه قوزگنى،
عزرائيل كېلدى جانىمنى آلگنى.
عزرائيل جان، آق يوزىنگدن ايلنهى،
بير فصل قۇي يار و دوستيه كۆزگنى.

يار دېديم يار ادا قىلدى مېنى،
عقيق اېدیم كهريا قىلدى مېنى.
اؤلى عشقى بيلن آلدى مېنى،
آخري غمخانهگه سالىدى مېنى.

يارگينه رومال يېباردى آسمانى،
اوپچيگه توگيب يېباردى اؤسمهنى.
اؤسمهسى خراب اېكن هيچ توتمهدى،
وعدهسى يالغان اېكن، بير اؤتمهدى.

یوقاری بارسم، بۆم نینگ باغی بار،
قهرگه بارسم، شو اولیم نینگ داغی بار،
های، اولیم، قهیرگه بارسنگ بوزرسن،
گلنی قوییب، غنچه سینی اوزرسن.

آق بیلکگه قیزیل عقیق تاقه من،
هم نفسیم، سیزنی قهردن تاپه من.
یول اوستیده مکتب بیلن مدرسه،
دم-بدم اهلچینی قهردن تاپه من.

کوچه دن اوتاتیبیدیم، چارله دی قیز،
چرخ نینگ طنابیگه باغله دی قیز.
شونچه که جیگیله دیم، قویمه دی قیز،
آخری نالیشیمگه بیغله دی قیز.

کتوکینه کفتر بوله یلیک بیز ایكاو،
هواگه پرواز قیله یلیک بیز ایكاو.
ایکی درب بیر قوشیلیب کپلگنده،
درباگه کتوبریک بوله یلیک بیز ایكاو.

کتوکینه کفتر ایدیه اوله دیلر،
آته. آته شهریدن قوله دیلر.
آته. آته شهریده بیرگل ایدیه،
چمنده سیردهب یاتگن بلبل ایدیه.

مېن كە كويديم ، مېنگە هيچ كيم كويمەدى ،
كويگن جانيم كوييب ادا بولمەدى .
كويگن جانيم كوييب ادا بولمەسە ،
باشيم يىستيق ، كوكسيم كۆرپە بولمەدى .

آسماندىن يىنغاق توشيب چاقيلمەسەين ،
قۇي اۋليپ ، قۇزىسى منگرەب قالمەسەين .
قۇي اۋليپ ، قۇزىسى منگرەب قالمەسە هم ،
يىگىت اۋليپ ، يارى جۆرەب قالمەسەين .

قلدىرغاچ كېلدى قلەنى آگنى ،
عزرائيل كېلدى جانىمنى آگنى .
عزرائيل ، آتنگ اولسەين ، آنگ اولسەين ،
قۇيمەدينگ آتە . آنمى كۆرگنى .

گل لالە آچىلىدى رىگ برىگ ،
آغەگىنە اۋرتە بۇيلى ، سبزه رىگ .
آغەگىنە نىمە كىيسە يره شر ،
سبزه رىگگە يره شەدى رىگ برىگ .

يوگورىب چىقىدىمە اربق نىنگ باشىگە ،
ايكى قىز اوسمە قۇبەدى قاشىگە .
آنەسى كولىب قرەدى قىزىگە ،
آتەسى اۋليپ تىلەدى باشىگە .

چيغچه دن چيققن نهاليه ، كپل بهراق ،
خمچه دپك نازك نهاليه ، كپل بهراق .
خمچه دپك نازك نهاليه كپلمه سنگ ،
دسته - دسته گل بۆلى ، زلفينگگه تاق .

يار - يار ، يار مكارينگ بۆلى ،
يار جانيم ، برگ شفتالينگ بۆلى ،
كيچملر قورنينگ تولىب يارينگ بۆلى ،
كوندوز يوريب عاشق زارينگ بۆلى .

قولىمده گى اوزيگيم يپتر مېنگه ،
دوستدن هم دشمن سۆزى اوتر مېنگه .
ساغ بۆلينگ ، امان بۆلينگ ، اى دوستلريم ،
هر يپردن آوازه نگيز يپتر مېنگه .

درايى كۆيلك كييب ، توت قاقه من ،
دشمنلر اولگن كوني گل تاقه من .
دشمنلر اولسين ، اورنيدن تورمه سين ،
قيرغى تولىب ، قيرق آشيني كورمه سين .

آي يوزينگ آيلرده بولسين ، دوگانم ،
تقديرينگ بايلرده بولسين ، دوگانم .
بايلرينگ كته - كته قيزلرى بار ،
ايشيگينگگه چۆرى بولسين دوگانم .

سوونی قره‌نگ، انیل-چهنیل آقه‌دی،
یارنی قره‌نگ، دریچه‌دن باقه‌دی.
بیر باقیب، ایکی باقیب خوش یاقه‌دی،
قیریلیب قلم قاشینی قاقه‌دی.

تام اوستیگه تاغره تونتردیله،
آغه جانیه، بیٹی دهب اختردیله.
آغه جانیه بیئتگنی یلغان اېکن،
یار اوویده بیرکونلیک مهمان اېکن.

ایکی درخت بیر-بیریگه باقه‌دی،
اورته‌سیدن آب زمزم آقه‌دی.
آب زمزم سوویدن ایچگن آغه،
خاتین آلیب بیزلردن کېچگن آغه.

آته‌داش قلعه‌سیدن آتیلدی تاش،
باشیمده الماس قیلیچ، کوزیمده یش.
کوزیمنی آچه‌ی دېسه کۆپ قرینداش،
قرینداشدن نی فایده، جان آته‌داش.

آق گل اېدیه، قیزیل گلگه چتدیله،
غریب باشیم بندى قیلیب ساتدیله.
باریب آیتینگ آتم بیلن آنمگه،
مېنی ساتیب، نی مرادگه بېتدیله.

آتگه میندیم، قولیم یبتمس یالیگه،
صدقه بولی لیگینگ نینگ خالیگه،
داد و بیداد آته. آنگ قولیدن،
رحمی کبلمس مین غریب نینگ حالیکه.

آق اوزوم، قیزیل اوزوم، غوجوم. غوجوم،
سفرگه کتیب باره دی یالغوزوم.
اؤلتیرگن کته. کیچیک قول کوتترینگ،
ساغ باریب، سلامت کبلسین یالغوزوم.

آق آتینگدن بوز آتیم دیر یخشیراق،
تپلیگینگدن کله پوشیم یخشیراق.
بیر نیچه نامردگه محتاج بولگندن،
چرخ بیگیریب نان ییگنیم یخشیراق.

«آه» دېدیم، «ای واه» دېدیم، کویدیم منه،
عشق اوچون کۆپ جانیمدن تۆدیم منه.
لیلی و مجنوننی کۆرماقچی اېدیم،
لیلی و مجنوندن بتر بۆلدیم منه.

آینه دېک آتین تراغیم بار مېنینگ،
قۇش تېرە کدن بیر سۇراغیم بار مېنینگ.
قۇش تېرە کدن بیر سۇراغیم یازی جان،
«بیر کوردی» دېب انتتزاریم بار مېنینگ.

آی یوزینگه قرا زلفینگ قونغیراق،
سپنینگ دردینگ مہنگہ اورسین، کپل بہراق.
مہن سہنی: «یاریم»، دہدیم، «جانیم» دہدیم،
مبارک قدملرینگ قویگین بہراق.

اندخوی نینگ کاروانی کپلگی می بوگون؟
دردگینم درمانی کپلگی می بوگون؟
دردگینم درمانی دیر عزیز یاریہ،
اویگینم سلطانی کپلگی می بوگون.

اؤراق سالدیم اریہ-بوغدای بویگہ،
سؤراق سالدیم قیصار جان نینگ یولیگہ.
باریب آیتینگ قیصار جان نینگ خاتیگہ،
زیبا جاننی یہبارسین، اؤز اویگہ.

اؤلتیریمن کتہ اوی نینگ توریگہ،
ایکی کوزیہ دروازہ نینگ یولیگہ،
خلق آیتہدی: «سپنینگ کوزینگ نہی یولده؟»
مہنینگ کوزیہ یازی جانیم یولیگہ.

ایشیکدن بونیننی غاز ایتگن چیلیہ،
قیریلیب آغمگہ ناز ایتگن چیلیہ.
باشیگہ بیر چوغ الونی قویدیریب،
دودینی یورہ کده جا ایتگن چیلیہ.

ايگى درخت بير-بيرىگه سايه دير،
اۋرتەسىدە زىبا جان كير يايە دير.
يىخشى نىنگ بېرگن پولى دستمايه دير،
ھميشە يمانگە عمرىنگ ضايع دير.

يا لاخانى اوستيدە بوغدايىم بار،
عسكىر يازىم كېتسەلر يوز وايىم بار،
عسكىر يازىم كېتسەلر حق يۈلىگە،
كىم بىندى بىرەشەدى بېلىگە.

پۈپۈ قوش قۇندى دىوارنىنگ غارىگە،
كۆپ نۇر قىلمىنگ كىشى نىنگ يارىگە.
كۆپ نۇر قىلمىنگ كىشى نىنگ يارىگە،
آسىلرسن زور خدانىنگ دارىگە.

تاۋ اوستيدە تورگىنىنگدن ايلنەي،
گل قە قە كۈلگىنىنگدن ايلنەي.
گل قە قە ھەر صۇرڧ نىنگ مېۋەسى،
خىمچەدەدى ئىزان بويىنىنگدن ايلنەي.

تاققە چىقىدىم، تاغ نىنگ اوستى لالە مى؟
كېتەي دېسە نازلى زىبا قالە مى؟
خدا بېرگن مېنىنگ گل زىبامگە،
مېن مېۋەمە، يۈردەك گىنە قالە مى؟

تاميم نينگ ارقه سیدن سيل اۆته دی،
سيل بيلن ايکي اوردک تېنگ اۆته دی.
اوردکنی باغله ماڤگه ايپک کپره ک،
عاشقنى سوره ماڤگه يوره ک کپره ک.

چارشنبه کون هر طرفگه قره يمن،
پنجشنبه کون عنبر کاکل تره يمن.
اېشيتي يمن کپتگن ياريم کپله دی،
دُهل قاقيب بازارچيلردن سوره يمن.

چار باغ نينگ اول ياغیده ارچه يغاج،
اوستیده الحمد اۆقيیدی قلديرغاج.
قلديرغاج، اوچر بولسنگ، يانيمدن اوچ،
قناتينگگه خط بيتهی آغمگه اوچ.

چۆلده کۆرديم چوچيمامه سایه سی،
نر توغبيدی يازی جان اروانه سی.
نر ميکن، لوکچه ميکن تيلاقچه سی،
ضلادن بولسين اونينگ بوساغه سی.

چۆلده کۆرديم چۆل بۆری نينگ اويینی،
ساغيني يمن يازی جان نينگ اۆزینی.
ساغينسه. ساغينمه سه اېرته کپلر،
سولگين آلب سوپيرهی آق يۆلینی.

چۆلدەگى ایلاننى اتیب اۆلدیرینگ،
يازی دەى غریبنى آتگە میندیرینگ.
يازی جان، سیز هم غریب، بیز هم غریب،
اياغى تۆلدى تىکاندن میندیرینگ.

خط بیتیمین بلبل جان نینگ بالیگە،
یېبارەمن قیصار جان نینگ خانىگە.
یېبارەمن يازی جانیم اوقیسین،
جوابینی تېزراق مېنگە بیتیسین.

کرکیدن تېوہمگە آرتدیم قىرق قزان،
بیر یار اوچون بۆلییدی رنگیم خزان.
ياتېدیم سحر چاغى یار قۇینىدە،
اویى کویسین بیر ملا آیتدی اذان.

دربانینگ سېن اغیگە، مېن بغیگە،
قول توتیشیب قیچقىرەى: «اوت بغیگە».
مېن بارسم، اېللىر ملامت قیلەدى،
کۆرسە کۆزى کۆر بۆلسین اوت بغیگە.

دېواردن بۆیلې قرەیدی بو ییگیت،
کۆنگلیدە اۆیلې قرەیدی بو ییگیت.
کۆنگلیدە اۆیلەگنى مناسب یار،
مناسب یارگە قرەیدی بو ییگیت.

زىبا جان تام ساله دى پست - پستگينه ،
ايچيگه گل يايه دى ادرسگينه .
گليدن آله دېسم تيكاني بار ،
سوويدن ايچه دېسم ايلاني بار .

ايشيگينگه صفة ساله دى چيم بيلن ،
مېن كېته من ، سېن قاله سن كيم بيلن .
سېن كېته سن يولگه يولداشينگ بيلن ،
مېن قاله من اويدة كوز ياشيم بيلن .

زىبا جان ساچين ترر ، ساچين ترر ،
ساوچيلر كېلمه دى دېب يولگه قرر .
بیر قرر ، ايكي قرر ، تاكي قرر ،
اويگه كيريب زلفيني بير - بير ستر .

زىبا جان هيده قوينگني مېن باقه دى ،
ايشيگينگدن دريا بوليب مېن آقه دى .
ايشيگينگدن دريا بوليب آقه سم ،
بؤنينگه مرجان مونچاقلر مېن تاقه دى .

سرغه يي يمن سردرخت نينگ برگيده دى ،
قيرلي يمن قوش بيچاغ نينگ دميده دى .
ايشيتي يمن : «كبتگن اغم كېلدى» ، دېب ،
آچيليمن گل لاله برگيده دى .

شاهمردان شاخيگه ايلدى تونيم ،
قيريب آنه ي ديديه سيندى قوليم .
بیر طيب ، ايكي طيب بيتمس قوليم ،
آخري يار قوينيده بيتدى قوليم .

شو كچه يارگه باريب توتيلگنيم ،
مينگ تنگه يارغى بېريب قوتيلگنيم .
مينگ تنگه هر بير بوسهنگ نينگ صدقهسى ،
قلياغيم گرو بېريب قوتيلگنيم .

شمع چراغ ، شمعدان چراغيم ، مېنگه باق ،
يخشى ياردن اوزاقراغيم ، مېنگه باق .
يقين بوليب كوييب . يانيب ياتگونچه ،
اوزاق بوليب انتظاريم يخشيراق .

عاشق بولديه همسايه نينگ قيزيگه ،
كشتهنى آيب تيكهدى تيزيگه .
آلمهنى آيب يېبارديه ايزيگه ،
آنهسى كوليب قردهدى قيزيگه .

قاشينگ نينگ قراسيگه قوندوز بولهى ،
كچهسى يورالمهسنگ يولدوز بولهى .
كچه نينگ يولدوزيگه يورالمهسنگ ،
قوليمگه مشعل آيب ، كوندوز بولهى .

قاشینگ نینگ قراسی یووسه کبترمی؟
سپنینگدهی تازه گل باغده بیترمی؟
سپنینگدهی تازه گل باغلرده بیتسه،
سۆردب بارسه باغبان مېنگه ساترمی؟

قاشینگ نینگ قراسیگه پیوسته من،
مېن سپنی آلهی دېگن هوسده من .
مېن سپنی آلهی دېبان، آلامه دیم،
پتۆپی قوش باله سیدهی قفسده من .

قیزگینه قیزیل قیادان باشلمه،
بیر ییگیتتی مالی کوپ دېب خوشلمه .
مال دېگن قول چرکیدهی یووسه کبتر،
قیزیل گلنی هر طرفگه تشلمه .

کاشکی، اوییم بېرکه ده بۆلسه ابدی،
همه اویدن اۆرتهدده بۆلسه ابدی .
اۆلتیرسه زیبا، بیلن مېن یانمه یان،
دوست کولیب، دشمن ادا بۆلسه ابدی .

کوچه دن اوتاتبیدیم، بیر باقمه دی،
تۆنینی کفتیدن آلیب باقمه دی .
تۆنینی کفتیدن آلسه خالی بار،
اویگه بارسه قرچیغیدهی یاری بار .

كوچەدن اوتىب بارەدى الچە تۈنلىك گىنە،
قۇيرىلىپ بىر باقمەدى قرچىغى بۇيلىك گىنە.
قرچىغى بۇيلىك گىنمگە كىم بېرىدى خام شراب،
كۈزلىرى اۆتەدى يانەدى، قىلدى بغيرىمنى كىباب.

كوچەدن اۆتىپ بارەدى اوچ كىشى،
كىسەسىدن تۆكىلەدى كىشمىشى،
كىشمىشىدىن اېگىلىپ آلەى دەدى،
قۇياغىدىن بورقىرەيدى مۇشك ايسى.

گل بىلن بىلبىل مناسب اۆلتىرر،
گل شاخەسىن بىلبىل باسىپ اۆلتىرر،
گل ایتەدى: «سیره بىلبىم، سیره»،
سیره سەم، عاشق اۆزىنى اۆلدىرر.

مېنى اۆتەم يازى دەپگن باى بۆلر،
بۆلگن يورتىم كۆكلە قۇتن ساي بۆلر،
اي بولوت، ایلنمەگىن يار اوستىگە،
نونھالىمە موزەلرى لاي بۆلر.

يازى جان ياز ایلەدى، ياز ایلەدى،
تاققە چىقىپ حىققە فرىد ایلەدى.
قۇلاق سالدى، يار اۆزى كېلمەدى،
بىچاق اۆتەم سىنەسىن چاك ایلەدى.

یوقاری بارسه، بۆمه نینگ باغی بار،
قویبگه کپلمسه اولیم نینگ داغی بار،
آه اولیم، قهرگه بارهسن بوزگنی؟
گلنی قویب غنچهسینی اوزگنی؟

دشت ارا تورگن گیاهسن، دلبریم،
نظریمگه توتیاسن، دلبریم.
بۆیگیننگی راست قیلگین بیر کۆرهی،
گوهر قیمت بهاسن، دلبریم.

یوزگیننگ خالدار اپکن مهن یيلمه دیم،
باشقهنی کۆردیم کۆزیمگه ایلمه دیم.
شونچه قیلدیم تال درختنی پرورش،
سایهسی بار، مبهوه سینی کۆرمه دیم.

قالین توقیب قیریلیدی برماغیم،
چیتمه چیتیب پوده بۆلدی تیرناغیم.
یازی جانیبه نهرگه کپتدی کپلمه دی،
کپلمسه آله گمان دیر کۆرماغیم.

قالین توقیب اون برماغیم قبردی،
یازی مهنگه یاشیرین خط یبیردی.
اوقیب کۆردیم خطلرینی بیرمه-بیر،
اوقیگونچه یوره ک-بغریه کۆکردی.

دریانتنگ نریاغیگه میانه من ،
میانه گه تیه نیب گل یایه من .
یرمی طلا ، یرمی نقره پیاله من ،
یازیگه سلاه بېرسه ، اویاله من .

یازی جان رومال یبباردی : قوشقینی ،
مېن اونى قنداغ تیکه ی بو قیش کونی .
تیکسه هم تیکر ایدیم اول یاز کونی ،
یارگینم باغلب چیقسین نماز کونی .

اولنگلر

نای . نای

نای . نای آیتگیه کپله دی . یه ، نای . نای ،
طلا تا قگیه کپله دی . یه ، نای . نای .
زیب جانیم اوییگه . یه ، نای . نای ،
مهمان بولگیه کپله دی . یه ، نای . نای .

کپچهلر کپچرمیدی . یه ، نای . نای ،
کپلینلر قاچرمیدی . یه ، نای . نای .
قولیده طلا کلید . ای ، نای . نای ،
دروازه آچرمیدی . یه ، نای . نای .

اولنگ

قیزیل-قیزیل خورازلر خرمن ساچر های اولنگ،
قیز کورمه گن بیگیتلر، تنگه ساچر های اولنگ.

اولنگ-اولنگ، جان اولنگ، اولنگ کۆپ دیر های اولنگ،
اولنگ بیلگن تیلینگدن مہنگه اوپتیر های اولنگ.

چیمیلدیغینگ ارقه سیده شیلدیر-شوقین های اولنگ،
آتنگ قوشگن قوش بازوتگه کبلدی ذوقیه های اولنگ.

ایگنه گینه بیتمدی دهب اوردینگ، آنه، های اولنگ،
اپندی کپتیب باردمن تینگین، آنه، های اولنگ.

چیمیلدیغینگ چیب-چنار، بۆیینگ چنار، های اولنگ،
بۆیینگگه کوز تپکمه سین، آلهی ضومار، های اولنگ.

کپلین کپلگن حویلینی اؤردده دہنگلر، های اولنگ،
آت باغلنگن قازیقنی ضلا دہنگلر، های اولنگ.

ایکی صندوق بیر-بیریگه رُخ بپرددی، های اولنگ،
ایکی قودده بیر-بیریگه توی بپرددی، های اولنگ.

قىزىل. قىزىل خۇرازلر خرمىندە دىر، ھاي اولنگ،
قىز كۆرمەگن يىگىتلەر ارماندە دىر، ھاي اولنگ.

تۇرخانە نىنگ اۆتىنى ارچە اېمىش، ھاي اولنگ،
كېلىن جان نىنگ كۆيلىگى پرچە اېمىش، ھاي اولنگ.

چىمىلدىغىنىگ ارەسىدە تۆلە جۇجە، ھاي اولنگ،
بىرتەسىنى مېنگە بېرىنگ نذىر خۇجە، ھاي اولنگ.

آتەگىنىگ حوىلىسى دروازىلىك، ھاي اولنگ،
اوغلىگە توى جۇنتىدى آوازىلىك، ھاي اولنگ.

چىمىلدىغىنىگ نىنگ باغى مروارىد دىر، ھاي اولنگ،
مىرزا اكە اۆزلىرى سرورى دىر، ھاي اولنگ.

چىمىلدىقنى كىمە قاقدى، كىياو قاقدى، ھاي اولنگ،
پستە. مېيز تاپلمى بېرگە باقدى ھاي اولنگ.

چىمىلدىغىنىگ ارەسىدن تىق آلى، ھاي اولنگ،
كېلىن كىياو آغزىدن سىق آلى، ھاي اولنگ.

تۇرخانە نىنگ اۆتىنى يولغىن اېمىش، ھاي اولنگ،
كېلىن جان نىنگ كۆيلىگى گلگون اېمىش، ھاي اولنگ.

تاقچەدەگى شىرتىنى كىمە تۆككىدى، ھاي اولنگ،
نىكى كېلگن كېلىننى كىمە سۆككىدى، ھاي اولنگ.

تاقچه ده‌گی توته نینگ ایپی قنی؟ های اولنگ،
ینگ کیلگن کپلین نینگ سپی قنی؟ های اولنگ

تاقچه ده‌گی قیچینی زنگ باسیدی، های اولنگ،
ینگ کیلگن کپلینی غم باسیدی، های اولنگ.

یار-یار

ایلدکده‌گی بیگیتلر، یولنی باشلنگ، یار-یار،
کپکسه. کپکسه خاتینلر تۆنی باشلنگ، یار-یار.

کپکسه. کپکسه خاتینلر، باریب کپلینگ، یار-یار،
ایکی یاقنی کوندیریب، تۆنی قیلینگ، یار-یار.

کوش قیلینگ ساوچیلر، تۆی آرتیلسین، یار-یار،
آغه‌گینه بختلری تیز آچیلسین، یار-یار.

کپچه‌سی ساوچی کپلدی آیدین اوچون، یار-یار،
آیدینی تۆی قیلماقچی آغه اوچون، یار-یار.

ساوچیلرگه آته‌سی جواب بپردی، یار-یار،
آیدینگه هم آته‌سی خبر بپردی، یار-یار.

قطار. قطار تېوھدن تۆى آلىنگلر، يار-يار،
تاغده يورگن سورويدن قۆى آلىنگلر، يار-يار.

امباردهگى بوغدايدن قاپ تولديريىنگ، يار-يار،
آيدىن جان آتەسىنى تېز كۆنديريىنگ، يار-يار.

دوگانه جان يورينگلر تۆى كېتەيلىك، يار-يار،
آيدىن جان نينگ كۆنگلىنى خوش اېتەيلىك، يار-يار.

اۆلنگ اېتېب بارەمىز توپخانهگە، يار-يار،
تۆىنى قوتلوغ اېتەمىز دوگانهگە، يار-يار.

آغەگىنە تۆى آرتدى، باى اويىگە، يار-يار،
قۇچقار قۆىنى سۆبەمىز بىز تۆيىگە، يار-يار.

آيدىن تۆىنى اېشيتىپ، كۆپ خوش بۆلدى، يار-يار،
آغەگىنە باغىگە گل آچىلدى، يار-يار.

آغە بازارگە كېتدى، قاپلر آلىب، يار-يار،
قېچىغىگە تۆلگۈنچە پوللر سالىب، يار-يار.

تۆيگە سرشته تۆتېب، آتە كېلر، يار-يار،
آغە كۆنگىنى آچىيىپ خوشلىك قىلر، يار-يار.

تۆيگە سرشته كېرەك يارده قىيىنگ، يار-يار،
تۆيگە كېرەك نرسەنى آلىب كېلىنگ، يار-يار.

تۆى نىنگ ايشى كۆپ بۇلر، آدم كېرەك، يار-يار،
خوشلىك قىلىپ چاقماققە بادام كېرەك، يار-يار.

اوزون-اوزون ارغمچى كۆككە يېتر، يار-يار،
آغم بېرگن تۆبلىرى اېلگە يېتر، يار-يار.

ھى-ھى اولنگ، ھى اولنگ، آى آچىلسىن، يار-يار،
كېلىن كېلگن اويلرگە گل آچىلسىن، يار-يار.

تۆردە تۆشلگن قالىن نىنگ بىر گلېمن، يار-يار،
آغم بىلن كېلىن نىنگ بىلېمن، يار-يار.

چىمىلدىق ارقسىدن تىباق آلى، يار-يار،
كېلىن-كېيو آغزىدن سىباق آلى، يار-يار.

چىمىلدىغىنگ چىب-چىنار، بۆيىنگ چىنار، يار-يار،
بۆيىنگگە كۆز تېگمەسىن آلكىن طومار، يار-يار.

چىمىلدىق ارقسىدە شىلدىر-شوقىن، يار-يار،
آتنگ بېرگن قوش بازوتگە كېلدى شوقىم، يار-يار.

آتەسى نىنگ باغىنى باغلهدى قىز، يار-يار،
اېلتى نىنگ آغزىنى باغلهدى قىز، يار-يار.

اڤلتى نىنگ آغزىنى باغلهدى قىز، يار-يار،
آتمسى نىنگ آبروسىن، سقلهدى قىز، يار-يار.

بوغچهسى نىنگ باغىنى باغلهدى قىز، يار-يار،
كېترمنگه اوزىنى شيلهدى قىز، يار-يار.

يىغلمه، قىز، يىغلمه، اوى سېنىكى، يار-يار،
پنجرهلىك آينهلىك تام سېنىكى، يار-يار.

پنجرهلىك، آينهلىك تام مبارك، يار-يار،
اوز بۆيىنگه مناسب، يار مبارك، يار-يار.

ھى-ھى اولنگ، ھى اولنگ، آى باتمەسىن، يار-يار،
كېلىن كېلگن كېچەلر تانگ آتمەسىن، يار-يار.

ارابه نىنگ تگىگە سېپىدە كېپك يار-يار،
كېلىن يىنگە كىيىگنلىرى بىرى ايىك، يار-يار.

ارابه نىنگ دىگىرى لىزان بەردى، يار-يار،
قوۋە و قىرىنداش اېكن، ارزان بەردى، يار-يار.

آغە نىنگ حوبلىسىدن اوچدى اوردك، يار-يار،
تاغە نىنگ حوبلىسىگە توشدى اوردك، يار-يار.

چارى تاغە حوبلىسىدن آشىرىنگلر، يار-يار،
كېلىننى تېز كىياۋگە تېشىرىنگلر، يار-يار.

كېلېن-كېياو ايكاوى، اوينشه دى، يار-يار،
بوئى پېتېشگن قىزلر، بوئلشه دى، يار-يار.

دروازه نى كيم قاقدى؟ كېياو قاقدى، يار-يار،
زر تېكىلگن مونچاقلرنى، كېلېن تاقدى، يار-يار.

كېياو قاچدى دېمنگلر، تورگه آشدى، يار-يار،
قېچىغى نېنگ آغزىنى اېندى آچدى، يار-يار.

تاچه ده گى پياز نېنگ پوستى قنى، يار-يار،
يىنگى كېلگن كېلېن نېنگ دوستى قنى، يار-يار.

تاچه ده گى توتەنى چىنگ باسىبدى، يار-يار،
يىنگى كېلگن كېلېننى غم باسىبدى، يار-يار.

كېلېن تېككەن كۆيلك نېنگ جېبى قنى، يار-يار،
يىنگى كېلگن كېلېن نېنگ سېپى قنى، يار-يار.

تويگە بېرگن اۋتېنى يولغېن مېدى، يار-يار،
كېلېن يىنگە كېيىگى، گلگون مېدى، يار-يار.

ارىغ نېنگ نرىقېدە، مە غوزە، يار-يار،
مە غوزە ايچىدە ۇلا كوزە، يار-يار.

ظلا كوزه ايچيده غوييه-غوزه، يار-يار،
ينگي كېلگن ينگه جان توتمنگ روزه، يار-يار.

كېلن-كياو ايكاوي، عشقين آيتسين، يار-يار،
آزار بيرمنگ ايكاوي، بيرگه ياتسين، يار-يار.

ايكي صندوق رو برو، قلفي سينيقي، يار-يار،
كېلن بيلن كېلگنلر، كۆنگلي تينيقي، يار-يار.

ايكي صندوق بير-بيرگه رنگ بېرهدى، يار-يار،
ايكي قوده، بير-بيرگه، توى بېرهدى، يار-يار.

اېشىگينگيز يانيدە، بير جفت انجيرا، يار-يار،
كېلن ينگه سيرغەسى ظلا زنجيرا، يار-يار.

زرگر قىلگن زنجيرنى اوزبب بولمس، يار-يار،
ايكي يورهك قوشيلسه بوزبب بولمس، يار-يار.

حويلينگيزنينگ تۇزىدە، تۇرتتە خوجە، يار-يار،
بیرتەسینی مېنگە بېرىنگ، نذیر خوجە، يار-يار.

آق تېپەدن اوتیز قوی سوردی كياو، يار-يار،
ايپك سنه، قسه تون كىيدى كياو، يار-يار.

اله قاپگه سوينگن آننگ میدی، یار-یار،
کوزیدن یاش آقمه دی، اوگی میدی، یار-یار.

ایگنه گینم بیتدی دهب، سؤکدینگ آنم، یار-یار،
ابندی کبیتیب باره من، تینگین آنم، یار-یار.

قیزیل-قیزیل خورازلر خرمن ساچر، یار-یار،
قیز کورمه گن ییگیتلر تنگه ساچر، یار-یار.

قیزیل-قیزیل خورازلر خرمنده دیر، یار-یار،
قیز کورمه گن ییگیتلر ارمانده دیر، یار-یار.

یخشی-یخشی ییگیتلر یار سهوده دی، یار-یار،
باغ ایچیده اره لب، یار سهوده دی، یار-یار.

آت باغله گن قازیغی ضلا اہمیش، یار-یار،
کہلین ینگه اوزلری، ضلا اہمیش یار-یار.

اوبده تورگن قیزلرنینگ عمری اوتر، یار-یار،
چالگه ساتیلگن قیزلر کویب کپتر، یار-یار.

قیزلرنی اہرگه بہرینگ دوران سورسین، یار-یار،
بیر نہچہ کون عمریده کوندر کورسین، یار-یار،

اوزوگیمنی توپ-تولہ توپراق باسگن، یار-یار،
نہرہ بولر اوزیننی، دارگه آسگن، یار-یار.

اېرگه تېگه من دېسه آتم قويمس، يار-يار،
اوتيزدن آشيب اېندی توختب، بولمس، يار-يار.

گورگومە بۆلدى قالدی^۱

(تۆى قوشیغى)

مطرب رباب چلدى، گورگومە بۆلدى قالدی،
قیغو قاچیب اویالدى، گورگومە بۆلدى قالدی.

گل بیرله خار کېلدى، بوی بهار کېلدى،
آلدیگه يار کېلدى، گورگومە بۆلدى قالدی.

جان بهره دی سۆزیدن، آهو قاچر کۆزیدن،
مېن ایلته ی اۆزیدن، گورگومە بۆلدى قالدی.

دردی توشیبدی ایچگه قويمیدی باشقه ایشگه،
کۆردیه بېلی اینگیچکه، گورگومە بۆلدى قالدی.

^۱ بۇ قوشیق فونكتورگه وحشه مسه هم،
ندخویدد تویى کیچه سی خاتین قیزلر
تانین یتینه دی.

باغ و بهار و شبنم، دردی جانیمگه مرهم،
حق بهردی بیزگه همدم، گورگومّه بۆلدى قالدی.

رخساری دیر قیزیل گل، سۆزلری مثل بلبل،
بیزلرنی قیلدی مشغول گورگومّه بۆلدى قالدی.

کهلین سلام

ارقه سیده اؤتینی،
جان و دلی خاتینی،
رجب بایگه بیر سلام!

یقه سیده یماغی،
جان و دلی تماغی،
رسول بایگه بیر سلام!

اېشگیده جلی بار،
بیر کۆزیده گلی بار،
احمد کۆرگه بیر سلام!

چنغیراققه گل آسیب،
کهلین - کییا و مناسب،
کهلین - کییا و گه بیر سلام!

گردنی آش تخته‌دهی،
سقالی آق پخته‌دهی،
گورینگ بایگه بیر سلام!

کیسه‌سیده خرماسی،
کوزیده بار سورمه‌سی،
لعلی بایگه بیر سلام!

ماشینلری شقیرلر،
کاوشلری تقیرلر،
خیاط خاله‌گه بیر سلام!

تامده یاتگن پاده‌دهی
ایکی لینگ خاده‌دهی
ئینگ درازگه بیر سلام!

یورگن قری بوردی،
آغزی تام نینگ توردی،
سود خوار بایگه بیر سلام!

قیزیل ضلا خرجه‌گن،
تویگه ضلا صرفله‌گن،
باباسیگه بیر سلام!

دروازه گه دب بهرگن ،
اوچ اولوسگه گپ بهرگن ،
تاغه سیگه بیر سلام!

اولتیریشی پیتابده ،
ایکی کوزی کتابده ،
ابه سیگه بیر سلام!

آق مسجد پنجره سی ،
بیگیتلر شجره سی ،
آته سیگه بیر سلام!

آق دیوارنینگ پرده سی ،
خاتینلر سرکرده سی ،
بی بی سیگه بیر سلام .

اله قاپ نینگ بورجیده ی ،
شلپنگ قولاق گورجیده ی ،
دایه سیگه بیر سلام!

اوتلب یورگن پاده ده ی ،
یپردن چیققن خاده ده ی ،
اویلاوسیزگه بیر سلام!

زلفیگه گلر آسگن،
اویینی پوینک باسگن،
بہسان قیزگه بیر سلام!

تاقیچہسی پویکلیک،
ایگنہلری اییکلیک،
اہرکہ قیزگه بیر سلام!

آلہ

آلہ، آلہ، جانیم بالم،
یاتہ قالگین، جانیم بالم،
آلہ بولگین، کوزیم نوری،
قربان بولسین جانیم بری،
یاتہ قالسین ناز اویقوگہ،
یاتہ قالسین ساز اویقوگہ،
آلہ، آلہ، جانیم بالم،
یاتہ قالگین، جانیم بالم.

آلہ آیتیپ باقہی سہنگہ،
طومار آلیب تاقہی سہنگہ،
قیغولرنی یوتہی سہنگہ،
قربان بولیب کہتہی سہنگہ،
آلہ، آلہ، جانیم بالم،
یاتہ قالگین، جانیم بالم.

آله ايتهي ياته قالگين،
گل يستيگه باته قالگين،
گل يستيگنی کوترگنده،
گللرنی سېن سيته قالگين.
آله، آله، جانيم باله،
ياته قالگين، جانيم باله.

داستاني قوشيق

بايجوره

باي جوره. يه، باي جوره،
سينهنگ سينه مگه جوره،
ايكي كوزينگ قپ. قره
دوره گه كوليب قره.

بايلر چيقيب تول آلدی،
تېريسيگه پول آلدی.
سنگلاخ نينگ كولیده،
باي جوره نی سيل آلدی.

اېگر اوزدى تاييدن ،
پاكت كهلدى باييدن ،
باى جورهنى سيل آلدى ،
ياتيب قالگن جاييدن .

آستانه نينگ كۆلیده ،
قىزىل پوته بهليده .
باى جورهنى سيل آلدى ،
سنگلاخ نينگ كۆلیده .

بهلده پوته بهل گردان ،
قۇلده رومال قۇل گردان .
باى جورهنى سيل آلدى ،
قۇم و خويشى سرگردان .

زردالونينگ دانهسى ،
كۆپ يازىلگن شانەسى ،
سيل ايچيده سرگردان ،
باى جوره نينگ آنەسى .

كۆك چايى نينگ شەسى ،
زردالونينگ تەسى .
بالمليدى ، يىغليدى ،
باى جوره نينگ عمەسى .

بودنه نینگ قفسی ،
چیقیب کپتدی نفسی ،
«اوکم» ، دپیدی ، ییغلیدی ،
بای جوره نینگ آپهسی .

قند ماشیندهی چگهسی ،
قوی تارتهدی سپرکهسی .
«اوکم» ، دپیدی ، ییغلیدی ،
بای جوره نینگ اکهسی .

کلاوه نینگ آهاری ،
ییلده کهلگن بهاری ،
«آه اوکم» ، دپب ، ییغلیدی ،
بای جوره نینگ خواهری .

باغ مؤمن اریغی ،
شیلدیرلیدی بلیغی .
«توره» ، دپیدی ، ییغلیدی ،
بای جوره نینگ قلیغی .

دزاکلرنینگ پاکسی ،
قولیده تماکیسی ،
«آه ، جیین» ، دپب ییغلیدی ،
بای جوره نینگ تاغیسی .

طلا اېگرنينگ قاشى ،
كېسىلدى قۇي نينگ باشى .
كېتىدىن يىغلب قالدى ،
جوره نينگ قىرىنداشى .

خرمن نينگ خورده سىنى ،
ياغى نينگ دورده سىنى ،
درىادن تايىپ آدى ،
جوره نينگ مرده سىنى .

باي جوره قىلدى قضا ،
آتهسى بۆلدى رضا .
باي جوره گه اؤقىدى ،
اؤن مينگ نفر جنازه .

گوبا بغرىنى تىليپ ،
ترسىگه قره ب كولىپ .
تابوتىنى توزه تگن
ايكىته نچار كېلىپ .

مىمنه نينگ يىگىتى ،
اياغىده بار بوتى .
قولدن قولگه تېگمىدى
باي جوره نينگ تابوتى .

خان نینگ كۆزیدن اۆپدی،
دشمنلرینی تپیدی.
تابوتی نینگ اوستیدن،
اۆن مینگ غجری سپیدی.

یولدییم بال و پرینی،
كۆرستدی هنرینی.
دوره سیگه قۆیبیدی،
قطارده گی نرینی.

شیرین-شکر سۆزینی،
ایگی خمار كۆزینی،
تله شان قیلیب بپردی،
اپکین نینگ هۆکیزینی.

گچ کاری قیل اوینی،
خمچه دهی قد-بۆینی.
خیرات قیلیب بپردیلر
سورویده گی قۆینی.

تعریف قیلی باینی،
پیاله ده گی چایی،
اسقاظیگه قۆیدیلر،
امبار نینگ بوغداینی.

دشمندن کۆپ دوستینی،
آلامیدی قصدینی،
ملالرگه بپردیلر،
تمام هست و نیستینی.

کېتسه لر خدا یاری،
دمبوره گینه نینگ تاری.
کېچه. کوندوز یاتیبدی،
یپتی ملا قراری.

هواگه چیقیر یولدوز،
تیره مه کېتسک قندوز،
یپتی ملا قراری،
هم کېچه و هم کوندوز.

کابل دن کېلگن میخی،
اؤن بیر آرنینگ سیخی،
دؤنغیزده ی توییب کېتدی،
اولیاسی نینگ شیخی.

یپتیب کېلدی اینیشدن،
اوزنگی قیل قمیشدن.
جوړه جان نینگ مزاری،
یپتی مینگ بیشیق خشتدن.

جان قوطیگه قبلگن ،
سَله لری چویلگن ،
جوره جان نینگ مزاری ،
سمیت بیلن شیبیلگن .

سیزگه بپرگن سلامی ،
کیسه سیده قلمی ،
یپتی گز دراییدن ،
بای جوره نینگ علمی .

تعریف ایتتی بایینی ،
ایچالمیدی چایینی ،
بیرق قیلیب قژیبه کن ،
یپتی گز درایی نی .

دشمن بیلن دوستیگه ،
حریفلر جهل اوستیگه .
خیمه نی ابلتیب اوردی ،
اونینگ قبری اوستیگه .

چوپندن ایچدیہ چلو (چلاب) ،
بیز اېمس مقصد تلو (طلب) .
جورد نینگ جمعه سیگه ،
دمله دی اون قیناغ پلو .

باشيگه سالدی الاس،
ترکمن توقیدی پلاس،
بای جوره نینگ قصهسی،
شو یبرده بۆلدى خلاص.

دولت كپتان

غم بیلن غصهسینی، درزاب نینگ حصهسینی،
برینگه ایتیب بهرهی دولت جان قصهسینی.
گله باققه اولیری، کۆرینهدی بۆیلیری،
سپلکیلیدی کپلهدی، جانیمگه کلمه گویلیری.
آت نینگ ضاببی ایپدن، کۆیلک-ایشتانی سوپدن،
میمنهدن یاغی بۆلدى، قوتوری دولت کیپتان.
کبابی نینگ سیخیگه، قرهپ قالدیه رخیکه،
دولت جاننی ایتهمن، فیته نینگ اول رخیکه.
قۆلیگه کته تبر، کوندهلرنی یارمیدی،
پاینده خان وصیت قیلدی دولت کیپتان بارمهدی.
دومبردهگی تارگه، فیصله بۆلگن کارگه،
دولت صلاح) سی بیستی، اۆلتیریستی سماوارگه.
شیرین شکر سۆزیدن، یاش آقهدی کۆزیدن،
بیر تولى عسکر کپلدى، دولت کیپتان ایزیدن.
ارپه. بوغداینی اۆردى، عسکرنى قضا تپردى،
قوچ و پلتنین کپلدى دېب، دولتگه خبر بپردى.

سونه دېسه سونه دی، کوزی شمعه دی یانه دی،
میلتیغنی شانگه آلیب، دولت توریب جوته دی.
کاکلرینگنی تره ب، کبلدی ایزینگدن مره ب،
دولت جان اوردو بۆلدی، راسته بازارگه قره ب
گلاب سپیدی یوزیگه، یاش اینه دی کوزیگه،
قنداغ قیلدی اکه جان، انصاف پرسین اوزیگه.
قصابده گی گوشیمگه، کچه توشمه توشیمگه،
دولت کیپتانی ایت دېب، قویمه دیلر اوز خوشیمگه.
بلاسینی آله من، قچان ایریلدی کویدن،
دولت کیپتان ایلگری، عسکرلر هم ایزیدن.
ریغینی مخته مه دی، چوپتی بیرگه نیخته مه دی،
هر قنچه که کبلدیلر، دولت کیپتان توخته مه دی.
بلانگنی آلدی قوزیم، قچان کبلیسن سورهب،
دولت هم اوردو بۆلدی، امام صاحبگه قره ب.
بودنه نینگ پریگه، قشارده گی نریگه،
اپندی میلتیغ آتینگلر دېب، ایتدی عسکرلریگه.
تېگیرمان بقه سیدن، جفتلب آل یقه سیدن،
گوله ژاله ده دی کبله دی، دولت کیپتان ارقه سیدن.
پخته تشله گن توندن، مېن گپ اوزگندیه سېندن،
دولت کیپتان قه سی. یادگاری قالسین مېندن.
چیلیملرنی چاغله دی، سینه نرنی داغله دی،
بوجولگیدن اوق تېگدی، رومال بیلن باغله دی.
بۆدنه کبلدی دانگه، گل چیقردی میدانگه،
ایاغی کچل-کچل، پیتیشدی امام جانگه.
هواده گی ابرگه، بنده قیلگن صبرگه،
باریب کیردی اکه جان، دولت کهنه قبرگه.

ايزىنى تاپمى كېتدى، رفقلىرىنى مۇتەددى،
دولت قېرىگە كىردى، عىسكىرلە قىرەب تۇختەدى.
دروازەنى آچمەدى، آتنى مېندى قاچمەدى،
خدا قىتدى دولتدن «يازده تىرى» كۆچمەدى.
كاكلىرىنى ترەب، يوردىمە گوشەدن مرەب،
تېنىگى قولاچ قىلدى، تولى مشرگە قرەب.
بۇدنه نىنگ دانىگە، عزت قىل مېمانىگە،
تېنىگى قولاچ قىلدى، هېچ كىمە كېلمس يانىگە.
باغدەگى تېرىدىگىن، ھە كتە درگىدن،
خى تېنىگى بۇلسە، قۇرقەدى يورەگىدن،
پېشىنىگە يېدى ناندى، رفق جانە جاندى،
اۋزى نىنگ دستگاھلىرى، يۇقتدى جان جاندى.
آتنى ضابى اېپدن، اۋقىب نماز خفتن،
دنيادان نا اميد اۋتدى، قابل نىنگ اۋغلى كىپتان ۴.
شكر خداگە اكە جان، زيارت قىلدىمە مزارنى،
ينه آنە توغمىدى، دولتدەدى دلاۋرنى.
ھېچ كىمە نىنگ چارەسى يوق، خدا قىلگن جېردن،
مردەنى چىقردىلەر، سېپىل كېنە قېردن.
دل بېلن گىردەسىنى، مردەنى نىنگ زىردەسىنى،
«پىرىدگە» گە آسدىلەر دولت جان مردەسىنى.
مېرگن كۈنىدى كازە، كېتمە بۇلەمن نازە،
پېش مېنىگ نقر اۋقىدى، دولت جانگە جنازە.
بىلانگى آلەى ملا، قۇلنىگدن توتسىن اللە،
مردەسىگە اۋقىدى، بىر اۋنتە، بىر داملا.
قېلەگە باغلىنگن آت ۶ قۇللىرىگە بار ساعات،
دولت كە اۋلىب كېتدى، شھىد بۇلدى «خالمراد» ۷

یکه تارتی تاواندی، دیوانه قیلدی خاندی،
قیتته آنه توغمیدی، دولت جاندهی جواندی،
بلا سینی آله یدی، دلگه بالای بلم دی،
فقط اوچ متر ایدی قدو قامتی بلم دی،
چلیمینی چاغله دی، سینهلر نی داغله دی،
مزار کلبیب دولت کپتان، هزاره لر نی قوله دی،
توریمی بیلن تات گه، بالنگ خانه آبادگه،
اپسیز هم دولت کپتان، بیرقلله بارگن هراتگه،
آتده گی اېگرلریم، تېگدی می خبرلریم،
دولت یادیمگه توشسه، در آلر جگرلریم،
یپتی تولدی بهاری، پای تابه نی اھاری،
آغه دهب ایزبلله یدی دولت کپتان خواهری،
توت درختدی تنه سی، بیر قولاج بار شانہ سی،
آننگ بولسم اوله ی دیب، جورب قالدی آنه سی،
قصابتی بېرگن گوشی، آدمدی کفن پوشی،
همه لاله زار بولدی، دولت جان قوم و خویشی،
هه اوچتی یه هه اوچتی، چاونی دن کفتر اوچدی،
عین چاشگاه پېشینده، دولت جان اوققه اوچدی،
هواگه چیقنن ایگه، سرشته بولگن چایگه،
دولت نی قصه سینی خلاص قیلدی شو جایگه. ۸

۱. حکومت حربی عملداری، ۲. فاریاب ولایتی پشتونکوت
شهریگه قره شلی بیر قیشلاق، ۳. اوشه زمانده قوللنه دیگن قورال
نینگ نامی، ۴. دولت نینگ آتہ سی نینگ نامی، ۵. میمنه نینگ
جنوب شرقیده جایلشگن قیشلاق. بو قیشلاقده دولت نینگ جسدی

اوج کون آسلیب قویلگن. ۶. طویلہ، ۷. دولت نینگ اوکھسی،
۸. دولت کپتان حماسہ سینی بیز «بیلگی» هفته نامہ سی نینگ
ایکینچی ییل (۲۰۰۶ میل ۱۱ نومبر) دن کوچیریب
«دردانہلر» سایتیگہ جایلشتیردیک. «ایماق»

اہرتک

تخت بیلن بخت

بیر بار اہکن، بیر یوق اہکن، قدیم-قدیم زمانلردہ بیر کمپیر
بار اہکن. کمپیرنینگ بیر گل اوغلی بار اہکن. کلنی، اویگہ
کیرسہ، آنہسی اورر اہکن، دشتگہ چیقسہ، بچہلر اورر اہکن. گل
بوندهی حیاتدن بیزیب: «بو کونیمدن اولگتیم یخشی»، دہب چولگہ
چیقیب کپتیدی. کپتہ بہریدی، کپتہ بہریدی، چرچب، ہاریب
باشینی بیر تاشگہ قوییب اویقوگہ کپتیب قالیدی. بو جای تخت
بیلن بخت دہگن ایکی قوش نینگ جایی اہکن. بیر وقت تخت بیلن
بخت اوچیب کھلیب، قرہسہلر کہ، جایلریدہ بیر گل بچہ اوخلب
یاتیدی.

تخت، بختگہ:

— کوہ تنگدن کنتہ بیر تاش کپلتیریب، کل نینگ اوستیگہ

تشلہیمن، پیرگہ کیریب کپتسین، دہدی.

بخت:

– یوق اونداغ قیلمه. او بیچاره چرچب کبلیب بو بیرده
اوخلب قالیدی. یخشسی، کپل، سبن هم اوتیب راستیدن قره، مهن
هم اوتیب راستیدن قره. ساغلیب، توریب کبتسین، دبددی.
قوشلر اونینگ راست تمانیگه اوتیب اونگه قرهبدیلر. کل
اویقودن اویغانیب قرهسه که، کلی یخشی بولیب، خوشروی ییگیتگه
ایلنوب قالیدی.

کل خداییگه شکرلر قیلیب:

– ایندی خدا مهنگه بپردی. شو یولدن کپته بپره قنی،
نیمه بولر اپکن؟ دبددی.

کل چولده کپته بپریب، کپته بپریب، بیر بلندلیکدن آشیب،
ینه بیر بلندلیکگه چیقییدی. قرهسه که، اوزاقدن بیر شهر
کۆرینهدی. شهردن شاوقین و غله-غوله سبسی کپلهدی. شهر
ایچیگه کیریب بارسه، بو یورت نینگ پادشاهی اولگن اپکن. رعیت
دولت قوشینی اوچیریب، بو قوش کیم نینگ باشیگه قوتر اپکن،
دبب ساز و سرود قیلیب اولتیرگن اپکن. بیر پیت قوش اوچیب
کبلیب، کل نینگ باشیگه قونیدی. کل قوشنی قولی بیلن هر قنچه
اورسه هم، قوش ینه کبلیب کل نینگ باشیگه قونه بپریدی. بونی
کۆرگن رعیت کلنی کۆتر-کۆتر قیلیب عزت، حرمت بیلن پادشاهلیک
تختیگه اولتیرغیزبیدیلر. اولگن پادشاه نینگ بیر قیزی بار اپکن.
اونی ینگ پادشاهگه نکاحلب بپریبیدیلر. آرهدن آلتی-یپتی آی
اوتیدی. کل ارگده خاتینی نینگ یانیده جای ایچیب، خیال سوریب
اولتیرگن اپکن، یانیدهگی ملکه اونینگ خیال سوره یاتگینینی ییقب:

– توره قیسی خیالگه باتدیلر؟ دبب سورهبدی.

– ای ناقص العقل خاتین، بونی سورهب نیمه قیلهسن؟

دبددی شه.

– مېن سۆردىمى، كېمە سۆردىمىن؟ آخر، مېن مېز نېنگ
مىرمىنكىز بۆلەمەن. سىز سىرىنگىزنى مېنگە تىمەسكىز، مېن سىرە
سىزگە آيتىمەسە، اوندە، كىمگە آيتەمىز؟ دېدى مىلكە.
پادشاه مىلكە نېنگ كۈنگلىنى آغرىتسىلىك، چون بىر پەنە
اۆيلىب تاپىپ:

– مېن پادشاه نېنگ اۋغلى اېدىمە، بىر كۈنى وزيرلر نېنگ
اۋغىللىرى بىلەن اۋگە چىققن اېدىمە. بىر آۋنى قولب، بو پىرلرگە كېلىپ
قالدىمە. تقدىر اېكن، بخت قوشى مېنىنگ باشىمگە قۇتىپ، سېندېك
گۈزل قىزنى مېنگە اوچرەتدى. اۋشە يار و دوستلرنى اېسلىب خيالگە
باتىپ قالىمەن، دېدى پادشاه.
مىلكە اونگە:

– اى پادشاهىم بو گپ خيالگە باتىشگە ارزىيدىگن گپ
اېمىس اېكن. كو، بو ياغى آلتى آى، او ياغى آلتى آى، ھەمەسى
بۆلىپ اۋن ايكى ايلىك گپ اېكن. اوندە بۆلسە آلىنگ باجە
خانەنگىزنى، آرتىنگ جېھە خانەنگىزنى، اېرگشتىرىنگ
لشكرىنگىزنى، بارىنگ آتە آنگىزنى، دوست و برادرلرىنگىزنى
كۆرىپ كېلىنگ، دېدى.

– اى مېنىگ دان مىلكە، مېن سىنگە آيتىشگە باتىنە آلمەگن
نېتىمنى سېزگىنىگە آفرىن! باجە خانە بىلەن جېھە خانە نېنگ حاجتى
يۇق. قىرق كۈن مېنگە رخصت بېرسىنگ، اۋزىمە آت. قمچى بۆلىپ،
بارىپ يار و دوستلرىمنى كۆرىپ كېلەمەن، دېدى شاه. كېيىن آتىنى
اېگرلب، بىر خۇرجىنگە دىنە. دولت سالىپ، قىلىچىنى بېلىگە باغلب،
اۋرنىگە وزيرىنى قۇيىپ، قىرق كۈنگە رخصت آلىپ، اۋز شېرىگە
قرەب يۈلگە توشىيدى. بارىپ، اۋلكى ياتگن جىگە، تخت بىلەن
بخت نېنگ جىيىگە آتەن توشىپ اۋزەلىيدى. بىر وقت كۆزى اۋيقوگە

كېتىب قاليدى. شو پىتتە تخت بىلن بخت اوچىب كېلىپ قرەسەر، جايلىرىدە يەنە اۆشە كىشى اوخلىب ياتىدى. شوندا تخت بخت گە:
— مېنىڭ ايتىگىمنى قىلمە دىنگ. مەن، آينى باغلب، چرچب يەنە مېن بىلن سېنىڭ جايىمىزدا اوخلىب ياتىدى. بو دفە قۇي مېنى، بارىب كود تىگدن كتە بىر تاشنى كېلتىرىب، اوستىگە تشلى، دېدى.

بخت بۇلسە:

— يۇق، اونداق قىلمە. يىخىسى اىكاويمىز هم اۆتىب چپ تمانىدن بىر قرەيمىز، او يەنە اصل حالتىگە قىتىب، كل بچە بۇلىب قالەدى، دېدى. اولر شوندا قىلىدىلر. «پادشاه» يەنە اصل حالتىگە، كل بچە گە اىلىنىدى. بىر پىت اويقودن اويغانىب قرەسە، يەنە اولگىدەدى كل بچە بۇلىب قاليدى. او اۆزى نىنگ بو حالىنى كۆزىب «خدا مېندن بو عزتى آدى» دېب، يىغلب آنەسى نىنگ آلدىگە جۇنپ كېتىدى.

كل آنەسى يشە ياتىن وىرانە كلبەسىگە كېلىپ، «آنە جان، مەن مېن كېلدىم»، دېب آنەسىنى چقىرىدى. آنەسى: «جانىم، بالە»، دېب، يۇگورىب آلدىگە چىقىدى.

— بالە، قېرلردە يوربىدىنگ؟ آنگ اۆرگىلىسېن سېندن. يۇلىنگگە قردى. قردى، كۆزلىمنى قرغەر چۆقىدى. كو! دېدى آنەسى اۆغلىنى بىرگە باسېب.

— نىمە قىلى، اويگە كىرسە، سىز اوردىنگىز، دىشگە چىقسە، بچەر اوردى، آخر جانىمدن تويىب، قاچىب كېتىشگە مجبور بۇلدىم. دد، آنە جان، دېدى كل. — مەن قضا تۇلمەگن اېكن، اىلىب. اىلىب، يەنە ائىدىنگىزگە قىتىب كېلدىم.

ابو گپ شو بىرردە تورسېن. گېنى اىندى گل نىنگ خاتىنى، مىكەدن اېشىتىنگ.

اوشنده كل خاتينیدن قیرق کونلیک رخصت آلیب کپتگن ایدی. آرهدن آلتی آی اؤتدی. پادشاهدن داو-درک یوق. «شاهیمگه بیران گپ بؤلدی میکن؟» دېب تشویشن اؤزینی قویرگه جای تاپالمی، آخری ابرینی ایزلب چیقیدی.

ملکه قیرفته کنیزیکه ابرککچه کییم کییدیریپ، اؤزی هم ابرککچه کییم کییب ابری نینگ یورتیکه قرب یؤلگه توشیدی. بالاخره، ابری یشه یاتگن شهرگه یپتیب کپلیدی. شهرنی کوچمه-کوچه اختریب ابرینی تاپالمیدی. آخری شهر حاکمی نینگ آلدیکه باریدی. او حاکمگه:

— مین فلان یورت نینگ شهزاده-سیمن. مین شهرمه-شهر یوریپ، هر شهرده بیر مدرسه قوردیرهمن. مینگه بیر مدرسه-لیک جای بپرینگ، دېدی.

حاکم اونگه بیر مدرسه-لیک جای بپریشنی نفرلریگه بویوریدی.

کپین ملکه شهر جرجیسنی تیلیب اونگه: «مین بیر مدرسه قوردیرماقچیمن. بو ایشگه مین پېتی یشردن بیتیمش یشرگچه همه ابرککلرنی مردکارلیکگه آلهمن. سېن بو حقدده بوتون شهرگه جر سال»، دېدی.

بو گپنی جرجیدن اېشیتگن شهر اهالیسی ابرتهدن ایشگه کپله باشلیدیلر. ملکه نینگ بو ایشدن مقصدی مردکارلر ایچیدن ابرینی ایزلب تاپیش ایدی. هر کونی مردکارلیکگه کپله یاتگن کل نینگ همسایه-لری بیر کونی کل نینگ اوییکه باریب آنه-سیگه:

— فلان یورتدن بیر شهزاده کپلیب شهریمیزده مدرسه قوردیرماقده. ییتی یشردن بیتیمش یشرگچه همه او بیرگه ایشگه باره یاتیدیلر. اؤغلینگیز بیکار، ابرتهدن او هم بیز بیلن ایشگه بارسه، نیمه بؤلهدی؟ دېدیدیلر.

کمپير اولرگه:

– يىخشى گپ، اپرتهدن اوغليهم هم سيزلر بيلن ايشگه
بارسين، دېدى.

کمپيرنينگ اوغلى بولسه آنهسى نينگ گپيگه كۆنمى:

– يارميمن، بارسه، مېنى بچهلر اورهدى، دېدى.

– بارهسن دېدىمى، بارهسن! قچانگچه بيكار اويده
قرنينگنى سيلب ياتهسن؟ دېدى كمپير اوغليگه.

اپرتهمسى همسايه نينگ بالهلىرى وقت كېلىب كمپيرنى
اويغاتيبىدى. كمپير ايسه اوغلىنى اولرگه قوشيبىدى.

مردكارلر ايش بيلن مصروف. شهزاده ايسه اولرنينگ
ايچيده يوريب هر بيرىنى دقت بيلن كۆزدن كېچيرر اپكن. بير كونى
شهزاده مردكارليكه كېلگن كل بچه نينگ آلدېگه كېلىب اونگه
تيكيليپ قرهدى. كل بچه نينگ كۆزلىرىنى اپرى نينگ كۆزلىرىگه
اوخشتيبىدى. «اونى ايشدن كېين آيب قالمهن، گپگه ساليب گپلريدن
تانيب آلهمن»، دېدى اوزبچه.

آقشاه ايش توگېدى. شهزاده مردكارلرنينگ آلدېگه كېلىب
اولرنينگ پولىنى بېرىب، كل بچهگه ايسه:

– سېن بو كېچه مېنگه مهمانسن، اپرته هم ايشله، ايكنى
كونليك پولىنگنى بير بيرگه بېرهمن، دېدى.

كل ايسه:

– يوق، كېچه قالايمه يمن، آنه يكه، دېدى.

خلص، شهزاده كلنى آيب قاليبىدى.

قيرق كنيز اوچون قيرفته خيمه، شهزاده اوچون ايسه عليحده
خيمه اوريلگن اپكن. ملكه كنيزلرېگه:

– سيزلر نانلرينگيزنى يېب، خيمه لرينگيزگه بارىب ده
آينگلر. مېنينگ خيمه مگه قراوول قويمنگلر، دېدى.

كېيىن كلگە قردەب:

– سېن مېن بېلىن طعاد يېيىسن، دېدى.

كل:

– يوق، شەھزادە، سىز ئۆزىڭىز يېيە قالىڭ، مېن سىزدىن

قالگىنىنى يېسە ھە بۆلە بېرەدى، دېدى.

ملكە:

– يوق، اونداع بۆلمىدى. ئۆز آغزىڭ، ئۆز قولىڭ. سېن

ئۆز آلدىڭىڭدىن يېيىسن، مېن ئۆز آلدىمدىن، دېدى شەھزادە.

باآخردە ملكە كلنى كۆندۈرۈپتۇ. ملكە ايگى كۆزۈنى كل

ئىنگ كۆزۈرىدىن اوزمىس اپكن. كل ئىنگ كۆزۈرى ملكەگە تانىش،

لېكن كل كلەسى و باشقە جايلرى اپرىگە ھېچ ھە اۇخشمىدى. ضعاد

يېگىدىن كېيىن ملكە كلگە قردەب:

– نىمە اوچون جىمىسن؟ گېير، دېدى.

كل شەھزادەگە دردىنى اچىپ:

– اى شەھزادە مېنى گېيرتېرىپ نىمە قىلەسىز؟ اويگە كىرسە،

آنە اورزدى، كوچەگە چىقسە، بچەلر، دېب گپ باشلەماقچى

بۇلىدى. لېكن ملكە اونىڭ گىمىنى كېسىپ:

– بو گېلرنى قولى. يىخسى ياماندىن گېير، تورت آغىز

يالغاندىن گېير، دېدى.

– شەھزادە، جىمە اۆلتىرگىنى قويسە دىڭكىز. دە. اوندە مېنىڭ

يلغانىمگە قولاق سالىڭ، دېدى كل بچە.

– قنى، اېشىتە مەن، دېدى شەھزادە.

كل اۆز سرگۇشتىنى شۇندى باشىدى.

– آندىن ايتكىمىدېك، اويگە كىرسە، آنە اورزدى، كوچەگە

چىقسە بچەلر اورزدى. بو كۈنىمدىن اۇڭگىمە يىخسى، دېب، چۈنگە

چيقيب كېتدیم. شهزاده، بو گېلریم همەسى یلغان، تېغین ایشانیب
اۆلتیرمگ، دېدی کل.

– یلغانلیگینی بیلیب توریمین، نیمهگه ایشانر اېکنمن؟
دېدی شهزاده.

– یۆل یوریب، یۆل یورسه هم مۆل یوریب، كېلیب، كېلیب
بیر جایده سوسب، آچیقیب یاتیب قالیمین. بیر پیت اویغانیب
اۆرنیمدن تورسه، کلیه ساغه'لیب باشیمگه ساچ چيقيب قالیدی.

کل، باشیدن كېچیرگنلری نینگ همەسینی بیرمه.بیر
شهزادهگه آیتیپ بېریدی. ملکه کل بچه برچه بو دولت و عزتنی
تخت بیلن بختدن تاپگینینی بیلیدی. كېین او کلنی کنیزلری نینگ
آدیگه باشلب كېلیب اولرگه:

– قیرقته خیمه اورینگ، آتار اوچون قیرقته آخور توزدیتینگ،
دېدی. كېین شهزاده کلنی آتلرنینگ یانینگه قوییب هر لحظه كېلیب
اوندن خبر آلیب توریدی. کیچهسی تخت بیلن بخت اوچیب كېلیب،
تخت بختگه:

– مېنینگ ایتگینیمی قیلمه دینگ، منه، کل كېلیب، آخری
بو برده خیمه اوریب، آتیگه آخور قیلیب، اۆزیگه بو یېرنی و'ض
قیلیدی، دېدی.
بخت:

– بو مزه'نگ نینگ ایشی. یخشیسی كېل سېن هم، مېن هم
اوينگ راست تمانیدن اۆتیپ قردیمیز، توزدلیب توریب كېتهدی،
دېدی.

كېین تخت بیلن بخت وتینگ راست تمانیدن اۆتیپ،
یوزیگه کویب قردب وچیب كېتیدیر. کل ینه ساغه'لیب، باشیگه
ساچ چيقيبیدی. ملکه كېلیب قردسه، کل ساغه'لیب، آت یانیده یاتگن
اېکن، كېین شهزاده نوکرلریگه:

بو پېردن همه ميز كوچېب كېته ميز. قوئينگ كل شو پېرده
قاله بېرسين، دېدى.

شونده قىليب شهزاده اوز يورتېگه قىتيب بارېدى. او ينه
ملكه ليك كيمنى كىيب برچه ارکان دولتگه، بوگون شاه سفر دن
قىته دېلر، استقباليگه چىقېنگ، دېب خبر بېرېدى. وزيرلر ملكه
فرمانېگه اساسا پادشاه نېنگ استقباليگه چىقىدىلر. اونگچه كل
اويقودن اويغانىب هوشيم مى، توشيم مى، دېب، خرسند بولىب يانېده
تورگن اتنى مېنىب پادشاه ليك يورتېگه قره ب يولگه توشېدى. شهر
دروازه سېده ارکان دولتى اونېنگ استقباليده تورگن اېكنلر. وزيرلر
شاهنى كوتىب آلىب اونگه تعضيه قىلگندن كېين، كېلتىرېب تختېگه
اؤلتىرغىز بېدىلر.

— شاهيه، بىزنى كۆپ انتظارده قۇيدېنگيز. سفرېنگيز كۆپ
اوزاگه چۆزىلدى، دېدى وزيرلر تملق بېلن.
پادشاه:

— هنوز هم كۆپ جايلرگه بارالمه ديم، دېب اوز حرمىگه
شاشىلېدى.

اويده خاتىنى چاينى دملب، جاينى توشب قوئېگن اېكن. اوزى اېسه
تاقچه دن بوغچه سېنى آلىب اوزىنى گوللىكگه سالىب، گوي پادشاه
نېنگ كېلگىدىن بېخبردهى اونى آچىب ياپىب اؤلتىرېدى.

پادشاهگه خاتىنى نېنگ بو ايشى ياقمى:
— ايشېنگ شونچه ضرور مى، مېنگه قىي هم باقمه يسن،
دېدى اچىق بېلن.

— سيز مېندن قىرق كونىك رخصت آلىب، آلتى آى
كېتدېنگيز. بوندن معلوم بولدهى او پېرده مېندن هم يخشىراق
يارىنگيز بار اېگن ده، دېدى ملكه اوزىنى گوللىكگه سالىب.

– ای مېنينگ گۈزل مَلِكَم، آلتى آيدن كېيىن اۈز يورتىگە بارگن شھزادە اوچون قىرق كۈن نىمە آلتى ھە مھمانلىك پېيشىگە كفايت قىلمسلىگىگە عقلىنىگ يېتمەگىگە حيرانمىن، دېدى كل بچە عيارلىك قىلماقچى بۇلىب.

– راست آيتەسىز، شاھىم، خىراتلردە باشىنگىزىنىگ چىيىنلىرىنى قۇرىقلب يورگىنىگىزنى مېن ھە كۆردىم، دېدى ملكە كولىب.

– آ مېنينگ وفالى ملكە، مېنى ايزلب بارگن سېن مېدىنگ؟ آيت، جانىم، بو گېدن باشقەلرنىنگ خبرى يۇق مى؟ دېدى شاھ كولىگىدن آغزىنى يىغالمى.

– مېن اېدىم، شاھىم، مېن اېدىم. خاطر جمع بۇلىنگ بو سېردن مېندن باشقە نىنگ خبرى يۇق. بوندن بويان بوندى يالغاننى گىپىرمىنگ، دېدى ملكە. شونداق قىلىب اىكاۋى اۈز مراد. مقصدىگە يېتتىدى.

بالەلر قوشىق و اۋيينلىرى

گىۋ. گىۋدان، الە گىۋدان

تامدە چومچوق سېرىدى،
تال برگىنى چىنەدى.
تال برگى آچىق اېكن،
يورەككە سىنچىق اېكن.
گىۋ. گىۋدان، الە گىۋدان.
عبدالقادىر كومرۇدان.

چیقدیہ پسته تپرگنی ،
آی جمالنی کورگنی ،
آی جمال اویده سیز می ،
آق اویده یکه سیز می ؟
گیژ-گیژدان ، اله گیژدان ،
عبدالقادیر کومژدان .

آق اوینگیز ایچیگه ،
قالین گیله توشه تینگ ،
قالین گیله اومتیگه ،
مرجان ایپک ایشیتینگ ،
گیژ-گیژدان ، اله گیژدان ،
عبدالقادیر کومژدان .

ایه جانیم ، ایه

تاش قلعه گه تاش آتدیہ ،
قالین گیله توشتمدیہ ،
قالین گیله اومتیدد ،
مرجان ایپک ایشیتدیہ ،
مرجان ایپک توگونچک ،
عوض آیمه کپلینچک ،
عوض مرجان نینگ زلفی .

نقره قلعه نینگ قلفى .
عوض جان نینگ تويى بار ،
بارىب تورگن بويى بار ،
اپرى بويىگه عاشق ،
اپلات اوزىگه عاشق .
اون يىباردى كىپكدن ،
بوغجامهسى اىپكدن ،
بوغجامهسى چىمىلدىغ ،
اىكاوى اوينر قلىغ .
قلىغ كىياو اوينه شر ،
قىزگىنلر بويىنه شر .

آيدىن آيم كېلىنچك

رومال تىكدىم ، گل - گلى ،
اۋرتەسى چىنك گلى .
تورت بورجى تورنە تىلى ،
تېوردى قىزگلى .

قىزگلى كىمگە كېردك ؟
آغه گىنمگە كېردك .
آغمگە بېرىمىدىر ،
پولىنى آلمىدىنر .

یوزینگه توشدی اجین ،
توغری ایتماقلیک قیین ،

ایتماققه تیل کلمیدی ،
پیشانمدن بیلمیدی .

اہملہ گنگہ توشمیدی ،
بختنی بختگہ قوشمیدی .

اہمبو

کون چیقدی ، کولچہ بیشدی ،
مامہ نینگ آشی بیشدی .
بی بیمگہ قویگن آشنی ،
قرغلر چوقیب قاچدی .

قرغہ گہ کپسک آتدیہ ،
قرغہ مہنگہ پر بہردی ،
پرنی عصارگہ بہردیہ ،
او مہنگہ ایپک بہردی .

ایپکنی قیزگہ بہردیہ ،
قیز مہنگہ قلیغ بہردی .
قلپاغنی بیککہ بہردیہ ،
بیک مہنگہ قمچی بہردی .

قېمچىنى يېرگە اوردىم ،
يېر مېنگە شوۋاق بېردى .
شوۋاقنى قۇيگە بېردىم ،
قۇي مېنگە قۇزى بېردى .

قۇزى نىنگ بېغنىسى ،
نان و نصىبە بېردى .
بو رزقىمگە كۈنمە دىم ،
عمرىمدە ھە تىنمە دىم .

يمان كۈن نىنگ قۇلىدن ،
قىغۇ- غم نىنگ مۇلىدن ،
حسن- حسين اورىشدى ،
قىزىل قانگە بۇلىشدى .

قىزىل قاننى كىم اىچر ؟
آقىنە گورجى اىچر .
آقىنە گورجى اىچىب ،
بارىب تاغلىرگە قاچر .

تاغلىرنى تومن باسر ،
پولدارلىرنى غم باسر .
اوستىگە زور كېلىگندە ،
اۋزىنى دارگە آسر .

اله تاي، يورغله، تاي

اله تاي، يورغله، تاي،
ميينيب خراسان كبتاي.
خراسان نينگ يوليدده،
آنگينه، اولسه، نبتاي؟

آتيم نينگ پوستگيني،
ايشلب بازارگه ساتهي.
بنگي. بنگيگه ساتهي،
عصار رنگيگه ساتهي.

بنگي نينگ آتمسي يوق،
پيليدده فوتهمسي يوق.
قلپقدد پويگي بار،
عصارده اييگي بار.

مهني عشقغه قويميدي،
ايكوي هم بولميدي.
پهليني باغلاش كپردك،
يبيگيتني سيلش كپردك.

يبيگيتده هم يبيگيت بار،
مهني سهوگن نينگ بويي بار.
نې بير، نې بير سوزي بار،
قورهلي ددي كوزي بار.

آته: «سپومه گین»، دپیدی،
آنم: «قویمه گین»، دپیدی،
او هم مهنی سپوه دی،
یوره گی هم کویه دی.

آته اونی بیلمیدی،
آنم ایتیب قویمیدی.
ایتگنی اویاله من،
ایتمه سم در آله من.

آچیلدی گل لاله

اهمبا، یاله-یاله،
آچیلدی گل لاله،
گل لاله نینگ قانی،
خان چار باغی نینگ یانی.

خان چار باغیدن اوتهی،
گل خمچه سیدن توتهی،
گل خمچه ده گلی یوق،
آغه گینه یاری یوق.

آفتاب چيقدى عالمگه

آفتاب چيقدى عالمگه،
يوگوريب باردیه خالمگه:
خاله، خاله، آچ قالدیه.
آچ قالسنگ چويچک تهرگين.

چويچک تهرديم بير قوچاق،
نان بيشيردى قيرق قوچاق.
ناننى ايلتديم ايچکرى،
اوزيم چيقديم تشقري.

خلققه ايلکچه بيردى،
مهنگه تيرناقچه بيردى.
آتيب اوردیم ايشيککه،
باريب تېگدى بېشيککه.

حالى بۆيم کېلمس مى؟
آق تۆينى کييمس مى؟
قمچيسينى آليب او،
اديينى بېرمس مى؟

قمچىسى نىنگ نىشى بار،
اوچر- اوچر قوشى بار.
اوچىب كېتىدى هواگە،
قىتىب توشدى درياگە.

دريا سووى قورىدى،
بلىقلىرى چورىدى،
بلىقلىرىدىن بىتر،
مېنىنگ اۆپكە اپرىدى.

للى، للى، باقى

للى، للى، باقى،
دسته گل ساقى.
حاجى كېتىدى مگەگە،
قولاقلرىدە حلقەگە،
حلقەسى توشىب قالدى،
اۆلتىردى يىغلمە ماققە.
يىغلمە- يە، يىغلمە،
ايلىك چاقىب بېردەن.
اتىنگ نىنگ كىسەسىدىن،
مىيز آلىب بېردەن،
قورىقە نىنگ دەمىگە،
پۆپكە تاقىب بېردەن.

غیلدیر ماچ

غیلدیر، غیلدیر ماچه،
تور کوزینگنی آچه،
سپوگنینگ کپلاتیدی،
پسته، بادام ساچه.
تباققه توشیب کپتدی،
اوماچ اېکن قاشیغیم.
سپوگن یاریه کیلاتی:
آلچی توردی آشیغیم.
ایرغیب تورگنینگدن،
پیله لریه ساچیلدی.
سپوگن یاریمنی کتوریب،
ایکی کتوزیه آچیلدی.

باغان-باغان

- باغان-باغان،
- جانیه، باغان.
- قویلر نپرده؟
- اله تاغده.
- نیمه یپیدی؟
- اوت یپیدی.
- نیمه بهره دی؟
- سوت بهره دی.
- سوتی نپرده؟
- سوتلا غیده.
- قتیغی نپرده؟
- قتللا غیده.
- یاغی نپرده؟
- یاغلا غیده.
- انگیرمی، جنگیر؟
- انگیر، انگیر...

بو قوشیقنی باله لر تورگن وقتلریده آیتهدیلر. اویین قاعده سی شونده ی:

اون آتسی باله ایکی گروهگه بۆلینه دی و دایره شکلیده توریب، قول اوشلشیب آله دیلر. بیر گروه بیر باله نی میرا (بیک) قیلیب ساییدی. میر هم اوز شریکلی بیلن بیرگه لیکده مذکور قوشیقنی اجرا ایتهدی. اویین آخریده ایکی نیچی گروه میری: «انگیر» یا «جنگیر»، دپیدی. انگیر: «انگیر»، دپسه، گروه نینگ برچه اعضا سی شو سۆزنی

تکرارلب، بیرینچی گروه ایشتراکچیلری قوللری نینگ تگیدن اؤته دیلر. بیرینچی گروه اعضاسی تورگن جایلیده بوریلیب آله دیلر. ده، ینه اۆیینی دوام اېتتیره دیلر.
بو قوشیق اندخوی شهری قورغان قیشلاغیدهگی لافی اریغ محله سیده یشهیدیگن نادره دیگن قیزدن یازیب آلینگن.

تپیر-تپیر قره قوش

بو اۆیینده باله لر ایکی گروهگه بۆلینه دیلر. ایکی گروه اعضاسی اوز ایچلریدن میر تعیین قیله دیلر، ایکی قضا بۆلیب تیزیلیب، ۶.۵ متر اوزاق بیر-بیرلریگه قره ب تورگن حالتده تۆخته یدیلر. هر بیر گروه عضولریگه پرنده لر نینگ ناملری قویله دی. بیرینچی گروه میری ایکینچی گروه اعضالردن میری نینگ یانیگه یاریب، اونینگ کۆزینی باغلیدی. اوز شریکلردن میرینی بونده دی دهب چقیره دی؛ «قلدیرغاچ کیل»، «قلدیرغاچ» کېلیب، کۆزی باغلینگن باله نینگ پیشانه سیگه چهرته دی، اوز جایگه قیته دی و اوز اورتاقلری بیلن بیرگه لیکده قوییدهگی قوشیقنی ایتته دی:

تپیر-تپیر قره قوش،

باریب دېوالگه یاپیش.

کۆزی باغلینگن باله نینگ کۆزینی آچیب قویه دیلر، شؤندن کېین او اونى چېرتیب کېتگن باله نى اخترىشگه توشه دی. اگر تاپییشگه موفق بؤنسه، اونى اۆزى نینگ گروهیگه قوشیب آله دی. مبادا تاپالمسه، اۆزى اۆشه گروهده قالمه دی. اۆیین شو طرزده دوام اېته دی.

ياغمير گدایی

ياغمير گدایی کهدی،
عصاسینی چلیب کهدی،
توره سینی آسیب کهدی.

اگر بهار فصلیده یاغینگرچیلیک بولمسه، باله لر بیر اوزون
تیاققه افسکی لته لر نی اوردب، قوشنیلرنیکیگه باریب، مذکور
قوشیقنی آیتهدیلر. اوی اېگه سی باله لرگه نان آلیب چیقیب بهره دیلر.
بیرار کیشی سبزدیرمی ته اوستیگه چیقیب، باله لر نینگ اوستیدن
سوو قویب یببارده دی، یعنی اودومگه کوزه، یاغمیر یاغسین، دېب
یخشی نیت قیلهدی.

سیل کهدی، سیلان کهدی

سیل کهدی، سیلان کهدی،
میسه نی باسیب کهدی،
دهقانگه خدا بپردی،
حنا نینگ اویی کویدی.

بهار فصلیده بیرینچی سیل کهلگن کونی باله لر خرسند
بولیب اوینب یوریب، شونده ی دېب کویلیدیلر.

آق تېرەك، كۆك تېرەك

– آق تېرەك،
كۆك تېرەك،
بىزدن سىزگە
كىم كېرەك؟
– سىزدن بىزگە
... كېرەك.

بىر، ايگى، اۋن آلتى

– بىر،
ايگى، ...
اۋن آلتى.
اۋن آلتىنى
كىم آيتدى؟
– اۋن آلتىنى
مېن آيتدىم.
ايشانمەسنگ،
سەن كۆر.

بالەلەر ھەر بىر سۆزنى آيتىپ بېرگە چىزەدىلەر. ھەر بىر خۇنى
سەن، آخردە جەمئەسەلەر (۱۶۱) خۇ چىزىنگەن بولەدى.

ارپه، بوغدای

(بیردن یوزگچه حسابلش نینگ اینگ آسان یۆلی)

ارپه،

بوغدای،

تریغ،

توز،

یوز.

باله لر بیر-بیرلریگه: «یوزگچه سنه»، دېگنده، شو سۆزلرنی
آیتیب جواب بهره دیلر.

مقال یا که ضرب المثللر

وطن، وطنپورولیک، انسانپورولیک، تیل، یخشیایک، مردلیک،
نیکیینلیک، توغرلیک، آته-آنه و فرزند توغریسیده

- اخترگن تاپر.
- اخترگنینگه یولیکه سن.
- برکت کوپچیلیکده.
- بلیق سوو بیلن تیریک، آدم آدم بیلن.
- بیگانه اوی قرانغو.
- بیر باشگه بیر اولیه.

- بىر دروازە ياپىلسە، مىنگ دروازە آچىلور.
- آفتابنى اېلك بىلن ياشىرىپ، بولمس.
- بىر آقن اريق يىنە آقر.
- باى نىنگ كېلىنى بولگونچە، كىمىغل نىنگ قىزى بول.
- بالەلىك اوى بازار، بالەسىز اوى مزار.
- بالە يىغلمسە، آنە سوت بېرمىس.
- بالە عزيز، تربىھىسى اوندىن عزيز.
- باشگە توشگىنى كۆز تارتىر.
- باشقە نىنگ مىس قزانىدىن، اوزىنگ نىنگ قرا قزانىنگ يىخشى.
- باغىنگدە كۆر، تاكىنگگە آس.
- بلبل چىمنى سېور، آدە وىنى.
- بوريدن قورققن تۆقىگە كىرمىس.
- وطن نىنگ ويرانەسى، عمر نىنگ غىمخانىسى.
- دەمىنگ بارىدە يول تانى، نانىنگ بارىدە اېل تانى.
- دلدە بولسە، تىلگە كېلەدى.
- دلى بوش نىنگ تىلى بوش.
- دلى توغرى نىنگ تىلى توغرى.
- دشمنى پختە بىلن سۆى.
- دشمن نىنگ كولگىنگە ايشانمە.
- دشمنىنگ پشە بولسە ھە قوزق.
- يىمان بولسە ھە، اېل يىخشى، اېگرى بولسە ھە، يول يىخشى.
- يىمانگە يىخشى بولگونچە، يىخشىگە يىمان بول.
- يىمانگە يىمان بول، يىخشىگە يىخشى.
- يامغىر درياگە ياغر.
- درخت بىر جايدە كۆكرر.
- جان آلمسە، جان بېرمىس.

- زورنىنگ قابى يوق .
- قول اولمى ، رزقى قوريمىدى .
- كىشى نىنگ بچەسىگە ، كشمىش بېرسىنگ تۆختەمس .
- كىشى نىنگ يورتىدە شاھ بولگونچە ، اوز يورتىنگدە گدا بول .
- نامردنىنگ وفاسى بولمس .
- قۇزقاق بىلن سىرلشمە .
- نا اميد شىضان .
- آنەسىزنىنگ عمرى خوار .
- آدم ، آدم بىلن ، پستە بادام بىلن .
- آدم تاشدن قىتىق ، گلدن نازك .
- آدم قىلالمەگن ايش يوق .
- آى نىنگ اون بېشى قرانغو بولسە ، اون بېشى ياختى .
- آلتىن نىنگ بىتگن يىردە قدرى بار .
- آلتىن يىردە ياتمس ، يىخشىلىك يىردە قالمس .
- آت ايلنىپ قازىغىنى تاير .
- آت باسمەگن جايىنى تاى باسر .
- آرزوگە عىب يوق .
- آش نىنگ ضعمى توز بىلن ، آدم ضعمى سوز بىلن .
- اسردسە بلا يوق ، اسردسە دوا يوق .
- سوو قورىسە ، قدرى بىلىنر .
- سوونى كۆرمىسدن اېتىك يېچمە .
- تېود قنچە كتە بولسە ، بغرى ھم شونچە كتە بولەدى .
- تېنگ تېنگى بىلن ، تېزەك قاپى بىلن .
- تىنتكەكە تىل بېردىنگ ، قولىگە بېل بېردىنگ .
- دىوانەگە دىوانە دەسنگ ، ارپە بۆيى اوسەدى .
- تىكن بۆلىب اياققە قىلگونچە ، گل بۆلىب كۆكرەككە سىنچىل .

- تېلگە اعتبار، اېلگە اعتبار.
- تېلىنگى سقلەسنگ، دوستىنگ سقلنر.
- تاغ قنچە بلند بولسە ھە، اوستىگە يولى بار.
- تاغ تاققە يېتالمس، آدمگە يېتىر.
- توغىلگن جايىنگ، كۆزىنگگە جنت كۆرىنەدى.
- تۆبىگە بارسنگ تۆيىپ بار، يمانلىگىنگ قۆيىپ بار.
- يىخشى، آشىنى يېپىدى، يمان باشىنى.
- اوزاق بولسە ھە يول يىخشى، يمان بولسە ھە اېل يىخشى.
- اوى قىزى پلخمان تاشى، اوينب اتمە، اويىلب ات.
- اورسە، سۆكسە ھە اېل يىخشى.
- خىر ايشگە چرچى بولسنگ، جىركنمە.
- چىيان زھرى كېتىر، تىل زھرى كېتىس.
- چىقمەگن جاندىن اميد.
- اېل يىخشىلىكنى اونوتمس.
- يىخشىگە قوشىلسنگ يېتىرسن مرادگە، يمانگە قوشىلسنگ قارىسن اوياتگە.
- يىخشى تاپىپ سۆزلر، يمان قاپىپ.
- يىخشىلىك قىل، اميدوار بول، يامانىك قىل، خىردار بول.
- يىخشىلىك قىل، درياگە تشلە، يېسە يېيىق، يېنمە خالق.
- يىخشىلىك قىلسنگ، يىخشىلىك كۆردىسن، يمانلىك قىلسنگ، يمانلىك كۆردىسن.
- يىخشىلىك، يېردە قامس.
- يىخشى مانىمە، يمان كونيپ.
- يىخشى نىنگ قربانى بول.
- يىخشى مۇقتەسنگ يردىشرا، يماننى مۇقتەسنگ اددىشرا.
- يىخشى كۆرگن دوستىنگگە، يىخشى كۆرگن نرسىنگى بېر.

- يخشىگه قرا يوقمس .
- يخشیدن شرافت، يماندن كشتافت .
- يخشى سۆز بيلن ايلان اينيدن، يمان سۆز بيلن پيچاق قينيدن چيقه دى .
- يخشى قيزنينگ ساوچيسى كۆپ بۆله دى .
- يخشى آتگه بير قمچى، يمان آتگه مينگ قمچى .
- يخشى آغيزگه آش، يمان آغيزگه تاش .
- يخشى ايشنى كپينگه تشلمه .
- يخشى باله دن رحمت، يمان باله دن لعنت .
- يخشى بۆلسنگ آشينگنى، يمان بۆلسنگ باشينگنى پيرسن .
- اۆز عيىنى بيلگن مرد .
- اۆز قدرينى بيلمه گن، اۆزگه نينگ قدرينى بيلميدى .
- اوغلى بارنينگ اۆزى بار .
- قونغيز باله سيني «آپياغيم» دهب چقىرر اېكن .
- غم يپسنگ، غم كوپيه دى .
- هر بير ييقيلىگن نينگ توريشى بار .
- هر يورغه آت نينگ بير ييقيلىشى بار .
- هر كېچه نينگ كوندوزى بار، هر آسمان نينگ يولدوزى بار .
- حقينگ اوچون جان بهر .
- حق بهريلمس، آليئر .
- حق سۆز حق بۆلنى تاپر .
- حققه زوال يوق .

محنت، محنت سہولیک، کسب، هنر، عقل بیلن
ایش یورتیش، صرفہ جوہلیک توغریسیدہ

- بچہ گہ ایش بویور، کپتیدن اوزینگ یوگوز.
- بپلی آغریمہ گن نینگ آلدیدہ: «بیلیہ» دپمہ.
- بپرسنگ آلہسن، اپکسنگ اوزہسن.
- بیر قرغہ بیلن قیش کپلمس، بیر ھوکیز بیلن ایش بولمس.
- بیرنی کیسینگ، اوننی اپک.
- بیر کون آلدین ساچسنگ، ھفتہ آلدین اوزہسن.
- بیر کونگہ ھوکیز اولمس، ینہ گی کون اپگہ سی بپرمس.
- بوگونگی ایشنی اپرتہ گہ قوبمہ.
- دھقان بولسنگ شدیار قیل، ملا بولسنگ تکرار قیل.
- دھقانگہ: «ھارمہ» دپسنگ، اولگونچہ سپندن منتدار.
- دھقان نینگ نانی کپسک اوستیدہ.
- داریز داردہ اولر، ماریز واردہ.
- پپر کولہ گن خزینہ گہ یولیقہ دی، گپ کولہ گن بلاگہ.
- یاتیب پیسنگ تاغ ھم چیدہمس.
- زر قدرینی زرگر بیئر.
- ایشنب تاپگن آش لذیز.
- ایشلہ گن تیشلیدی، ایشلمہ گن کیشنیدی.
- ایشلمہ گن تیشلہمس.
- ایشنی بجرہ دیگنگہ بویوز.

- ايش نینگ اوزىنى بىلگۈنچە، كۈزىنى بىل .
- محنتسىز راحت يۇق .
- محنتىدىن قۇرقمە، مىندىن قۇرق .
- مرد بولسۇن، مېدانگە چىق .
- سېنىدىن ھىرەت، مېنىدىن ھىرەت .
- تېمىرنى قىزىغىدە باس .
- تېشىنى كۈرگۈنچە، ايشىنى كۈر .
- چۈمچۈقدىن قۇرقسۇن، تېرىغىنىڭ اېكەم .
- چۈپان دىل قىلسە تەكەدىن سوت آلدەدى .
- اېكسۇن، اۈرەسىن .
- اېكىن اۈرماق، اۈرەسىن، خىمىر قارماق، جان بېرماق .
- اۈراقىدە يۇق، مىشاقىدە يۇق، خىمىر قارماق، خىمىر قارماق .
- قىساق، كۈپسە، قۇي ھىرام اولر .
- قىمىرلەگەن قىر آشر .
- قۇلدەدى ايشلە، بېكەدى تېشلە .
- قۇي قىمىرلەگەن نىنگ آغزى قىمىرلر .
- غىرەسىز نىنگ غىرەسى، ايش بېتىگەن كېيىن كېلر .
- ھەر كىم اېكەنىنى اۈرر .

تىنچلىك، كۈپچىللىك، بخت، دوستلىك، آدمىلىك،
صىمىت، پاكلىك، انصاف توغرىسىدە

- بخت بازاردە ساتىلمس .
- بىر كىتە نىنگ سۈزىگە كىر، بىر كىچىك نىنگ .
- بىرنىكى مىنگگە، مىنگىكى عالمگە .

- بىر كۆرگن آشنا، ايكى كۆرگن قىرىنداش.
- بىر دىشمىنىڭ يىتى پىشتىنىڭگە يېتەدى.
- بىر لىك پولىنىڭ بۆلگۈنچە، بىر دوستىنىڭ بۆلىسىن.
- بىراونى كۆرىپ فېكر قىل، بىراونى كۆرىپ شۇكر قىل.
- باش امان بۆلسە، تۆبى تاپىلار.
- بىراوگە اولىمە تىلەگونچە، اوزىنىڭگە عمر تىلە.
- بوروننى يمان دەپ كېسىپ بۆلمس.
- بۆلىنىڭنى بۆرى يېر.
- درد اۆستىڭگە چىپقان.
- درد فىلنى پىشە قىلەدى.
- دىنيا آرتتىرمە، دوست آرتتىر.
- دوست باشگە قىر، دىشمىن اياقگە.
- دوست تاپىش آسان، سىقىش قىيىن.
- دوستنى باشىنىڭگە كىلىت توشىڭدە سىنە.
- دوست يىغلىتىپ ايتار، دىشمىن كۆلدىرىپ.
- دوست يمان كۆندە يىلىنەدى.
- دوستىنىڭگە رازىنىڭنى آيت، دىشمىنىڭگە ئافىنىڭنى اور.
- دوستىنىڭ مىنىڭگە بۆلسە ھەم آز، دىشمىنىڭ بىرتە بۆلسە ھەم كۆپ.
- گپ كىلىڭدە آتەڭدەن ايمەمە.
- گىلە ساتىنىڭ ھەمسىنىڭگە سات، بىر اوچىدە اوزىنىڭ اۆلتىرەسن.
- قاوون قاووندىن رەنگ آلەدى.
- جان بىرگىنگە جان بېر، جان بېرگىنگە جان بىر.
- جانى ساغىگە كۆندە بىرە، كۆندە تۆى.
- يۆلدە قوشىلىڭن يۆلداش بۆلمس.
- كەم كەم يېڭن، كۆندە يېپىدى.
- كىشى نىنىڭ ھقى، تەڭرى نىنىڭ اوقى.

- كوچوك آغزى بىلن دريا حرام بولمس .
- كۆيگە كېسك آتمە .
- كۆيگە كېلگن بلا بېرم .
- كۆپ نىنگ دعاسى كۆل بۇلر .
- كۆپنى يمانلەگن نىنگ اوزى يمان .
- كۆپچىلىك بىرىكسە ، تاغنى قىمىرلتر .
- كۆپدن قويان قاچىب قوتىلمس .
- كۆپدن كۆپ عقل چىقر .
- مكەنى سۆرەگن تاپر .
- مېۋەلى درختگە تاش آتمە .
- مېۋەلى درخت نىنگ باشى خم .
- مال آشناسى بولمە ، جان آشناسى بۇل .
- نانىنگ حلال بولسە ، كوچەدە يې .
- آلمان نىنگ بېرماغى بار .
- الونى قوزغەسنگ اۋچر ، ھىسايەنى قوزغەسنگ كۆچر .
- آق بولمسە بولمەسەين ، پاك بولسەين .
- اېت بىلن تىرناقنى آيىرىب بولمس .
- تالدىن تياغىنگ بولمەسەين ، يماندىن ھىراھىنگ .
- تامچى تاشنى تېشەدى .
- تاش و ترازو ھمە يېردە بار .
- توز يېگن يىرگە قىرق سلا .
- توز يېگن جايىنگ نىنگ توزلاغىگە توفلمە .
- شىركلىك بىر يىللىك ، آشنالىك مىنگ يىللىك .
- شىرىن سۆز شىردن شىرىن .
- اېگرى اۋلتىرىب ، تۇغرى گېپر .
- يگە آت نىنگ چىنگى چىقمس .

- قریندشینگ اولسه اولسین، قدر دانینگ اولمه سین.
- قوش تیلینی قوش بیلر،
- قول قولگه کمک دیر.
- هه، دېگن تویه گه مدار.
- همسایه همسایه نینگ بازاری.
- هر قوش اوز خیلی بیلن اوچر.

عشق-محبت، گوزللیک، عالیله، وفا، عار-ناموس، آداب،
قدر، قیمت توغریمسیده

- ایتگن جایگه ابرینمه، ایتمهگن جایده کورینمه.
- بیدرد نینگ آلدیده، «دردیه بار»، دیمه.
- گلنی گلگه قوش.
- گل قیزگه یردهشر، قلیچ بیگیتهگه.
- یارگه جانینگنی بپرسنگ هم، سرینگنی بپرمه.
- ایکی کؤچگن بیر تلنگن.
- بیقیلگن کوره شدن تویمس.
- کلتہ ایشک ایپنی اوزر، یمان خاتین یورتنی بوزر.
- کونده کپلگن مهمان نینگ قدری یوق.
- کوز کوزدن اوله دی.
- منتلی عسلدن، منتسیز کسل یخشی.
- مہرینگ بار سحرینگ بار.
- عارسیز آدمدن قاچ.
- بیچاقنی اول اوزینگگه اور، اؤتمسه باشقه اور.
- رنگیمنی کور، حالیمنی سور.
- عمرینگدن اوچ کون قالگنده آت آل، بیر کون قالگنده خاتین آل.
- ضلا هر بیرده بولسه، ضلا.
- اویت اولیمدن قتیق.
- سپومه گنگه سوینمه.
- سوو آقیشیدن، سپوگی باقیشیدن بیلینہ دی.

- خاتین آلسنگ یاشدن آل، جلوینی یاشدن آل.
- خاتین یاشدن، باله یاشدن.
- خاتین هر بیرده، کیوانی بیر بیرده.
- خاتین آلدیم بازی بیلن، ایش و کوچیه قاضی بیلن.
- چقیرینگن جای نینگ اوزاغی یوق.
- چوپنی خوار توتسنگ، کوزگه توشر.
- اېگه سینی سېوگن ایتینی سېور.
- اېرینگ سېودی اېلینگ سېودی.
- اېر ایتیلگن جایده عزیز.
- اېشیکدن اوتگن سوونینگ قدری یوق.
- قدر بیلمس قرینداشدن، قدر بیلگن ایت یخشی.
- قیزی بارنینگ نازی بار.
- قیزنینگ قلینی قارنینگ سووی.
- ارقاغینی کور بوزینی آل، آنه سینی کور قیزی آل.
- قرنی آچ بولسه هم، کوزی توق.
- قرنیمگه کویمه یمن، قدریمگه کویمه من.
- هر کیمینکی اوزیگه آی کورینر کوزیگه.

علمه خاصیتی، هنر مندلیک شرافتی، انسانی کمالات توغریسیده.

- بیلگنگه اویین، بیلمه گنگه قیین.
- بیلیمسیز دوستدن، بیلیملی دشمن یخشی.
- بیلمه گن عیب، سوره گن عیب اېمس.
- بیر ییگیتگه یوز هنر هم آز.
- علمگه عمل قیلمه گن ملا اېمس.

- كيشى نىنگ حسنىگه بها بېرمە، عقلىگه بها بېر .
- كۆپ يورگىنگە اېرگىشمە، كۆپ بىلگىنگە اېرگىش .
- مېھمان آتنگىدەي اولوغ .
- سۆزەگن نىنگ عىبى يۇق .
- اؤقىش نىنگ اېرتە كېچى بولمس .
- ھەر قىچە بىلسىنگ ھم، باشىنگ بىلن مشورت قىل .

تربىيە، كىتەلرگە عزت-حرمت، كىچىكلرگە شىفقت
ھىمدە دانالىك، سخاوت و مدبرلىك توغرىسىدە

- اۆل اۆيلە، كېين سۆيلە .
- اچىقنى اچىق كېسر .
- اچىق كېلسە، عقل قاچر .
- عقل ياشدە اېمس، ياشدە .
- عقل ياشدن، آدم ياشدن .
- عقلىنگ بولسە، عقلگە اېرگىش، عقلىنگ بولمسە، نىلگە اېرگىش .
- بلانىنگ سىرتىدە تورگىدن، ايچىدە تور .
- بىر كونلىك يۆلگە چىقسىنگ، بىر يىللىك آزوقە آل .
- بورگە اوچون پوستىنى الوگە تىلمە .
- گپ كىتەدن، ايش كىچىكدن .
- درختدن مېوہ آلەمن دېسىنگ، نھالىگىدن پرورش قىل .
- درخت نىنگ مېوہسى قىچە كۆپ بولسە، اوشنچە قىرىلىپ تورر .
- جواب كوموش بولسە، سكوت آلتىن .
- عزت قىلگن، عزت تاپر .
- عزت بىلمەگن نىنگ قدرى يۇق .

- كىتەنى كىتە بىل، كىچىكنى كىچىك .
- كېرەكلى تاش نىنگ اغىرى يوق .
- كسو اوزون بولسه، قول كويمس .
- كۈنگلى آچىق نىنگ قولى آچىق .
- كۆپ بىلگىدىن سۆرەمە، كۆپ يورگىدىن سۆرە .
- كۆپنى كۆرگن كۆپ بىلر .
- كۆپ اويلا، آز سويلە .
- مال يېماقدن سىمىرز، آدە عزتدن .
- مېمان نىنگ كېلىشى اوز قولىدە، كېتىشى اوى اېگەسى قولىدە .
- مېمان كېلر اېشىكىدىن، رزقى كېلر تېشىكىدىن .
- مېمان نىنگ الدېدە، پشگىنگى «پىشت»، دېمە .
- مېمان نىنگ جىي كۆز اوستىدە .
- ناننى كتە يېسنگ ھە، گېنى كتە گېرمە .
- آز گېپر، كۆپ اېشىت .
- آذوقلىك ات چرچەمس .
- ات مېنگىنىكى، تون كىيىگىنىكى .
- ات آلسنگ مېنىب آل، خاتىن آلسنگ كۆرىب آل .
- عاقل اۇچاققە باقر، احمق قرانگە .
- پست اېشىكىدىن اېنگشىب اۆت .
- صبر اېتگن مرادىگە يېتەدى .
- صبر قىلسنگ، غورەدىن خنوا بىتر .
- سخى نىكى اۆرتەدە .
- سىنلگىنى سىنەمە .
- سوت بىلن كىرگن قىلىق جان بىلن بىرگە چىقر .
- تېوۋە چۆكسە، جاي آلدەدى .
- تىكان نىنگ زھرىنى تاتگن، اياغىنى بىلىب باس .

- تاووقنى بېسىنگ، بىر كون بېسىن . تخمىنى بېسىنگ، مىنگ كون .
- چاپىب بزرگن بېرگه، آهسته هم باريلهدى .
- شو آپمگه شو بېزىم .
- اېمە بىلگن قوزى ايگى آنەنى اېمەدى . (قىلغىلىك قوزى ايگى آنەنى اېمەدى .)
- اېسىنگ بارىدە اېتگىنگى ياپ .
- اېشك اياغى نىنگ آستىگە قرر، آت آلتى آيلىك يولنى كوزلر .
- اوتگن ايشگە صلوات .
- قرى بىلگىنى پرى بىلمس .
- قىرققە كىرسنگ قىلىچ بولەسن .
- قوون بېسىنگ سحر يې ، سحر پېمەسنگ، زهر يې .
- حالى خامسن بىشرىن ، بو دىمىنگدن توشرىن .
- هر گل نىنگ ايسى باشقە .
- هر كەدە بىر خيال .
- هر نرسە اوز وقتىدە يردەشر .
- هر سوزنىنگ اوز جايى بار .
- هر شەرنىنگ هوامى باشقە .

مجازى معنادەگى مقاللر

- اۋل اوزىنگە باق ، سونگرە نغاردە قاق .
- اۋل يوتگن نىنگ بورنى قانر .
- ارغمچىگە قىل قوت .
- اتلەدن سويك چىقدى ، كېسكدن اوت .
- ابازا ، بو كونيگى اونوتمە ، خاد چارىغىنگى قورىتمە .
- اېتمە ، آغزىم ، اېشىتمە قولاغىم .

- ایتسە، تېلېم كۆير، ایتسەسم دېلیم.
- آله، بالە بختیار، هر نرسە نینگ وقتی بار.
- بېرمس قیز نینگ قلینی کۆپ بۆلەدی.
- بەش برماغینگی بېردن آغزینگگە تیقمە.
- بېر بلاسی بۆلمسە، شەیدردە قویروق نە قیلور.
- بېر گل بېلن بەھار بۆلمس.
- بېر قۆلتیققە ایکی تېرۈز سیغمس.
- دنیانی سیل آلسە، اۆردک نینگ آشیقلیگیدن كېلمس.
- زمانە سېنگە باقمسە، سېن زمانەگە باقی.
- ایلان چاققن، الە ارغمچیدن قورقەدی.
- ایلان ھەمە بېردە اپگری یورسە. دە، اینیگە تۆغری کیرەدی.
- ایت ایتلیگینی قیلر.
- بېر بلندلیک ییقېلمسە، بېر پستلیک تۆلمس.
- بار، تباغیم، كېل تباغیم، بارمەسنگ، كېلمەسنگ اۆرتەدە سېن تباغیم.
- بو گېلردن گپ بۆلمس، اپچکی تېریسیدن دف بۆلمس.
- گداپچیلیکكە ھەم مینگ تنگە خرج كېرەك.
- گدای نرسە تاپسە، جای تاپمس.
- گدای نینگ خورجینی تۆیسە ھەم، كۆزی تۆیمس.
- گپ نینگ ایاغی بار.
- یېپ تۆیمەگن، یېلب، تۆیمس.
- یېر قتیق بۆلسە، ھۆکیز ھۆکیزدن كۆردەدی.
- ایتتی قاپمس، دېب بۆلمس، آتنی تېیمس دېب.
- الونی اؤل اوزینگگە باس، کوبدیرمسە بشقەگە باس.
- ایشتاسیز نینگ توشیگە اوچ گز بۆز کیرەدی.
- ایستیق جان ایستیتمەسیز بۆلمس.

- ايكى قوچقارنىڭ كەلسى بىر قزاندا قەينەمس .
- ايكى قوچقار اوربىشەر، ايچكى نىڭ بوتى سىنر .
- يىغلمەگن چقلاقنى ئەنەسى اېمىزمس .
- يۇقالگن بىچاق نىڭ ساپى آلتىن .
- يۇل غذاپى گور غذاپى .
- كلتە كسو قۇل كويدىرر .
- كىمىرنىڭ دردى غازە .
- كېلىنى كېلگندە كۆر، سېپىنى آچگندە كۆر،
- كېتىمگە يۇل يىخشى، اۆلمىگە گور يىخشى .
- كوچوك آغزىدن سوپك آلب بۇلمس .
- كوچوك تە اوستىگە چىقسە ھە، اېگەمىدن كتە بۇلمس .
- كوچىڭ يېتمەگن تاشنى اۆپىپ اۆت .
- كۆرپىڭگە قرەب ايق اوزەت .
- كور توتگىنىنى قۇيمس، كر اېشىتگىنىنى .
- كور عصاسىنى بىر دفعة يىتىرەدى .
- كۆز ھەمە نرسەنى كۆرەدى، اۆزىنى كۆرالمىدى .
- كۆزە ھر كونى سىنمس .
- كۆزى يۇق نىڭ اۆزى يۇق .
- الە تاووق سمان ماچەر، اۆز عىيىنى اۆزى آچەر .
- آيسىن آيسىنگە تاش آتەر، كونداش كونداشگە پختە .
- مىنگ قرغەگە، بىر كېسك .
- مېن نىمە دېمىن، قوبىزىبە نىمە دېدى ؟
- توشگە نىمە كىرمىدى، شمن نىمە دېمىدى ؟
- الماس پىردە قالمس .
- آتەمىشگە كىرسىڭ ارقتىگە قرە .
- آگندە «جانىبە، جانىبە»، بىرگندە «چىقدى جانىبە» .

- آلگن آلگن پېرده قالر.
- امانت كېمې جانېنگنى ايسىق توتمس.
- آنهسىنى كۆر، قىزىنى آل، قىراغىنى كۆر بۆزىنى آل.
- آغىر تاشنى سوو آقىزمس.
- كسل نېنگ توزلگىسى كېلسه، طىبب اوز اياغى بېلن كېلەدى.
- اوجك نېنگ قاچىشى سمانخانه گچه.
- سېن توتگن تاووق نېنگ پرىنى يولگنمن.
- سلّه دېسنگ، كلّه كېلتىرەدى.
- سنەمى سكىز دېمە.
- صلاحلىك تۆن تار كېلمس.
- سېمىزلىكنى قۇى كۆترر.
- سمان كىشى نىكى بۆلسە، سمانخانه اۆزىنگىكى.
- سىچقان نېنگ اولگىسى كېلسە، موشوك بېلن اۆينە شر.
- سوو ايچگونچه ايلان ايندەمس.
- سوت بېرمىدىگن اينك تىپر.
- تېود اۆغىرلەگن كىشى، تېود بۆيى قودوق قازىشى كېرەك.
- تېودگە يىنتاق كېرەك بۆلسە، بۆيىنى چۆزەدى.
- خدا بېيىب تېودگە قنات بېرمەگن.
- خدا بېيىب ايلانگە اياق بېرمەگن.
- تىك نىسىز گل بۆلمس.
- تېشىك مونچاق پېردە قالمس.
- تار بېردە آش يېگونچه، كېنگ پېردە مشت يې.
- توغىلمەگن اۆغلىگە توغدانە بېشىك.
- تويدن كېين نغارە.
- تويىنگ بۆلسە، تماشچى تاپىلر.
- اوزاق نېنگ بوغدايىدن، يقىن نېنگ اريەسى يىخسى.

- (اوزاق نینگ بوغداييدن ييئين نینگ سمانى يىخسى .)
- اورالمس ، تياق نینگ كته سىنى كوترر .
 - چراغ اوز تگىنى كورمىدى .
 - چالنى كوزسه ، «بۆيم» دېر .
 - يوز چومچوقگه بىر كېسك .
 - شف . شف دېگندن ، شفتالو دېگن يىخسى .
 - شمال بولمسه ، درخت نینگ شاخى قىمىرلەمس .
 - شاشگن قىز ، اېردن يلچىمس .
 - شورە پېردە اوت كۆكرمس .
 - فلاكت اياق آستىدە .
 - فىل بان بىلن آشنا كىرسنگ ، دروازه نىگى كته قۇي .
 - اېگرى بولسه ھە يول يىخسى ، قرى بولسه ھە قىز يىخسى .
 - اېرتە نىنگ آشيدن ، بوگون نىنگ ماشى يىخسى .
 - اېچكى نىنگ اولگىسى كېلسە ، چوپان نىنگ تياغىگە سوينەدى .
 - ايت قىلغى اېگەسىگە معلوم .
 - اېشك اېشكدن قالسە ، قولاغىنى كېسەدى .
 - اوزى يوق نىنگ كوزى يوق .
 - اولىككە اوق آتمە .
 - اولسنگ ، گوزىنگ كېنگ بولسىن .
 - جنگلگە اوت توشسە ، ھول و قورىقنى بىلمس .
 - قىصاب نىنگ آشناسى بولمس .
 - قىزىم سېنگە ايتەمن كېلىنمە سېن اېشىت .
 - اوزومىنى يېمە ، باغىنى سۆردەمە .
 - قرانده بولسە چۆمىچگە چىقىر .
 - قران قرانگە ايتەدى : «بوزىنگ قرە» .
 - قرانگە يردەشە قىقغى .

- قودە بۆلدىنىڭ جدا بۆلدىنىڭ .
- قوروق قاشىق آغىزنى يىرتىر .
- غلبىرنى سوۋدىن كۆترىگندە معلوۋ بۆلر .
- ھىساپەنگ كۆر بۆلسە ، كۆزىنگى بۇد .

تىنىگسىزلىك ، ظلم ، يىمانلىك ، بىخىللىك ، مكر و
ھىلە ، كىسلىك ، تورلى علتلىرنى فاش اېتوۋچى مقاللر

- عرضلەگن نىنگ چۆنتىگىگە ضرر .
- دىوانە اۋزىنى مقترا ، احمق قىزىنى .
- احمق نىنگ جانى عذابدە .
- احمق اياغىدىن چرچر .
- بىخىل نىنگ باغى كۆكرمس .
- بېرمىس نىنگ آشى بېشمس .
- بىر خاتىن نىنگ مكرى قىرق ايشككە يوك .
- باى بايگە باقر ، سوۋ سايگە آقر .
- بلچىققە كېسك آتمە ، اۋزىنگىگە سچرر .
- باى كىيسە ، «مبارك بولسىن» ، كىمبغل كىيسە ، «نېردن
تاپدىنىڭ؟»

- بار بۆلسە كۆر ائىمدى ، يوق بۆلسە بېر ائىمدى .
- بۆرى نىنگ آغزى بېسە ھە ، بېمسە ھە قان .
- بېر باقردىن اېر قۇرقر .
- يىلغانچى نىنگ راست سۆزى ھە يىلغان .
- يىلغانچى يىلچىمس ، اۋغرى بايىمس .
- يىماندىن قاچ ، يىخشىگە قوچاق آچ .
- يىماندىن يىلىنىپ قوتىل .

- يماندن يخشىلىك چىقىمس .
 - يمان نىنگ اوپىگى تېوھ نىنگ تېپىگى .
 - يمان نىنگ بىر قىلىغى آرتىق .
 - يمان نىنگ يوزى قورسىن ، گپىرگن سۆزى قورسىن .
 - يمان گپ ، باشگە بلا .
 - يمان يۇلداشدىن تىباق يخشى .
 - يمان بىلن ياتمە ، اپرتە توريب آيتمە .
 - يمان بىلن يۇلداش بۆلمە ، نادان بىلن سرداش بۆلمە .
 - جانىمە - جانىمە دەپ جانىنگى آلر .
 - زمانە زورنىكى ، تاماشا كورنىكى .
 - زورگە ھەم باقىلگن بلا بار دىر .
 - ايندەمسدىن ايلاندىە بلا چىقىر .
 - ايشگە عيار ، آشگە تيار .
 - ايش بىتگىچ ، مصلحتچى كۆپەير .
 - ايش بىلگنگە بىر تنگە ، گپ بىلگنگە مىنگ تنگە .
 - ايش ياقمىسگە ايش بويورسنگ ، سېنگە عقل اۋرگتەدى .
 - كر قۇي ايكى ھوركر .
 - كور كورنى قرانغىدە تاپر .
 - مېتە نىنگ يمانى ، تېگىرماندىن بوتون چىقىر .
 - مورچە نىنگ يۇقالگىسى كېلسە ، قنات چىقىرر .
 - يوقارىگە توفلەسنگ ، يوزىنگگە توشر .
 - آسمان اوزاق ، بىر قىتىق .
- بايلىك ، يۇقلىك ، تۇقلىك و حيات بوقلمونلىكلرى تۇغرىسىدە

- بازار، آته. آننگنی تانیمس.
- دردینگ بولسه بولسین، قرضینگ بولمه سین.
- بیکن آغیز اویه لر.
- ایشانمه گین دوستینگه، سمان تیقر پوستینگه.
- کیشی بهرگنگه قوش تویمس.
- کللال موتیده سوو ایچر.
- مینگ قویلیک نینگ ایشی بیر قویلیککه توشر.
- مالیدن کپچگن، جانیدن کپچر.
- نو کیسه دن قرض آلمه، قرض آلسنگ هم خرچ قیلمه.
- آچ قارینگه گپ یاقمس.
- آچلیک کوچه گه چیقرر، یلنغاچلیک اویگه کیرگیزر.
- آچلیکنی یتتیق کوتور.
- آچلیک نیمه پیدیرمس، توقلیک نیمه دپدیرمس.
- آچ نینگ قوینبده نان تورمس.
- آغزی آشگه بیتگنده بورنی قانه دی.
- پولی یوق نینگ اوزی یوق.
- پیاده یورگن، آت قدرینی بیله دی.
- پو پولنی تاپر.
- پولی بارنینگ آغزی اوینر، پولی یوق نینگ کوزی اوینر.
- مینگ سیز و بیزدن، بیر جیز و بیز یخشی.
- سوره ب بهرگندن، اوریب بهر.
- تیلپ آگن، قرین تو یغیزمس.
- چک کدن قوتیلیب، نواگه توتیلدی.
- توقلیکدن چیقر شوخلیک.
- اوزینگده یوق، عالمده یوق.
- اولیم سوره می کبله دی.

- قيش اوچاغى تار، تور اويىنگگه بار.
- قاپده گىنى قادر بيله دى.
- قرين تويسه، قىغو كپتر.
- قرنى توق نىنگ قرنى آچدن نيمه خبرى بار؟
- قوروق سوز بى قولاغىگه ياقمس.
- غرىبى اورمه، سوكمه، يقه سىنى بىرت.
- غرىب نىنگ قرنى توقلىگى بايلىگى.
- حساب ذره. ذره، بخشش خروار. خروار.
- حلوا دېگن بىلن آغيز شىرىن بولمس.
- آغزى كويگن، ساووق سوونى هم پوفلب ايچر.
- آغزى قىشيق بولسه هم، بى نىنگ اوغلى گپرسىن.
- سىچقان سىغمس اينىگه، غلبىر باغلىر دمىگه.
- سوو كپتىرگن خوار و زار، كوزه سىندىرگن عزيز.
- تېگگنگه تېگر، تېگمه گنگه كېسك اتر.
- تېمىرنى زنگ يېر، آدمنى غم.
- تهمت تاشنى يارده دى، تاشنى يارمسه، باشنى يارده دى.
- اېگرى يغاچ نىنگ اېگىلگى سىنگى.
- اوزىگه يال بولمه گن، اوزگه گه ده بولمس.
- اوزىنى بىلمه گن تىنگ اېسى يوق.
- اوتمس بيچاق قولنى كېسر.
- اوغرى اوز سايه سىدن قورقه دى.
- قورقاق اوز سايه سىدن قورقه دى.
- قورقاق آلدىن مشت كوتور.
- قلب قرانى قىنه مس، قىنه سه هم قولىمس.
- قورققنگه، قوشه كوزىنه دى.
- قزانگه ياندشسنگ قراسى يوقه دى، يمانگه ياندشسنگ بلاسى.

- قاوون نینگ يخشيسيني ككنه يپر .
- بخيل نینگ باغى كوكرمس .
- هوليققن موشوك كور توغهدى .

تاپشماقلر – جومباقلر

اۋتگه توشسه يانمس ،
سوۋگه توشسه آقمس . (سايه)

اۋچ يوز و آلتيمش بېش قره قوش ،
اۋن ايكيته اوبهسى ،
ايكى گينه بچهسى . (بيرييل ، ۱۲ آي ، كېچە و كوندوز)

اۋره قازدېمە بى توپراق . (ميخ نىنگ اۋرنى) .

اوزاقدن قرەسمە ، يلتير-يلتير ،
يانىگە بارسمە ، قلف و زنجير . (تربوز)

اۋزى بىر گز ،
حكى مىنگ گز . (مىلتىق)

اۋياغى تاقچە ، بۇياغى تاقچە ،
ايچيدە ائە بوغچە . (بىستە)

ایکئی کفتر جا به جای،
اوستلریده یریم آی. (کوز و قاش)

ایلت ایتدی، ایتیپ کپتدی. (ایگنه)

بیر سوروک قوییه بار،
سنب بولمیدی. (یولدوز)

بوی بی سانتی،
قرسی قیرق سانتی. (ایگنه)

بو یاغی تاغ، او یاغی تاغ،
اورتہ سیده سریغ یاغ. (ینغاق)

بونی بونہ دار غولچہ،
آغزی توگمہ دار غولچیم. (انار)

آدن بلند، ایتدن پست. (اگر)

آلسہ نریاققہ تشلیدی. (رنده)

پستگینه تاغدن قار یاغر. (اپلک)

تاپسه آدیگه تارتر (نپشه)

تاپسه يريميني آلر ،
يريميني تشرلر . (اره)

تاقچه دن توشدى
آغزى آچيلدى . (قيچى)

تام اوستيگه تريق سپيديم ،
ايرته بيلن كورسم هيچ نرسه يوق . (يولدوز)

تقران بېرده تاي اوينر . (جواري)

تگى تگارە ، اوستى نغارە ،
بىر گلى لاله مينگ گلى پېچك . (بىر ، آسمان ، آي ، يولدوزلر .)

تك اېتر ، تك .تك اېتر ،
تگېدن كاروان اوتر . (اېلك)

توگديه ، تورگه تشله ديه . (اوتقو)

چيندى گل .ه ، چيندى گل ،

چين تېوه گه ميندى گل ،

باله لريني اېرگشتيريب ،

بلندليككه چيقدى گل . (اوى)

زر گيلم، زردار گيلم،
قاهه‌ی دېسم، آغیر گيلم. (بیر و آسمان)

زو-زو باره‌دی، زو-زو کبله‌دی،
الحمد اوقییدی، چیغیل توقییدی. (اری)

شیپ ایتدی، شبرغان کپتدی. (ایگنه)

صندوقچه توله میخچه. (آغیز و تیشلر)

تباق توله قیزیل انار. (الو)

قازیق اوستیده قار تورمس. (تخم)

قره خان آتدن توشدی،
اوستیگه آدم بیغیلدی. (قزان)

کیچکینه قراننی آسدی،
ایچیگه الونی باسدی. (انار)

کۆپرک تگیده تۆرت توت. (اینک ایلینی)

کیچکینه بابا لای تپیر،
کاکلی دینگ-دینگ ایتیر. (نانیر)

مېن هم كېتیب باره من،
او هم كېتیب باره دی. (سایه)

مېنده بار و سېنده بار،
عالمده یوق. (نقطه)

اویاغی تاچه، بویاغی-تاچه،
اوتره سیده آق بوغچه. (پخته)

یوک اوستیده یریم نان. (آی)

یپردن چیقدی بوره لیب،
زر سلگه اوره لیب. (جواری)

آنگه مینینگ عسکرلر

نام علی نی ایتیب، چاریار با صفا،
اولیالرنی ایتیب، دوست قاچمنگلر.
خفه بولمنگ، کۆپ بیغله منگ، ازده قسمتده بار

دور.

شاهيمردان شاه صفة، شاهلر كهليلب اوينه سين،
اوريشگه كهتنگلرنى، شاهيمردان قولله سين،
دوست عسكرلر، دوست قاچمنگلر،
خفه بولمنگ، كۆپ ييغله منگ، ازلده قسمتده بار

دور.

شو كۆربننگن قاره يغاچ، «مدمين» بېك نينگ

باغى دور،

اؤرته سيدن آقن ساي، دشمنلر نينگ قانى دور،
دوست عسكرلر، دوست قاچمنگلر،
خفه بولمنگ، كۆپ ييغله منگ، ازلده قسمتده بار

دور.

بو جايلرده كيم ياتگن، عسكر باله لر ياتگن،
بغرینی تاشگه بهريب، عرضینی الله گه ایتگن،
دوست عسكرلر، دوست قاچمنگلر،
خفه بولمنگ، كۆپ ييغله منگ، ازلده قسمتده بار

دور.

تخته كۆپرىك اوستيدن، «قل خواجه مت»

اۆتدينگ مى؟

سېن بېگىمنى اۆلديرىپ، مرادىنگە يېتىدىنگ

مى؟

دوست عسكرلر، دوست قاچىنگلر،

خفه بۆلمىگ، كۆپ يىغله مىگ، ازلده قىسمتده بار

دور.

بېگىمىز باتور. باتور، اطلس كۆرپه ده ياتور،

دشمنلرنى كۆرگنده، مثل ايلاندىك چاپور،

دوست عسكرلر، دوست قاچىنگلر،

خفه بۆلمىگ، كۆپ يىغله مىگ، ازلده قىسمتده بار

دور.

بو تاغلىر بلند تاغلىر، قار ياغسه كمر باغلىر،

غريب اۆلسه كىم يىغلىر، غريبگه غريب يىغلىر،

دوست عسكرلر، دوست قاچىنگلر،

خفه بۆلمىگ، كۆپ يىغله مىگ، ازلده قىسمتده بار

دور.

www.ezgu.org

بو قوشیقنی ۱۹۶۶ ییلی داکتر فیض الله ایماق
اندخوی شهریده استقامت قیلووچی، ابومسلم خراسانی
لیسهسی اوقیتوچیسی عبدالعزیزدن یازیب آلگن.

ACKU

داکتر فیض الله ایماق نینگ قیسقه

بیوگرافیسی

شاهمردانقل اوغلی فیض الله ایماق ۱۳۲۴ هجری شمسی
ییلده فاریب ولایتیگه قره شلی اندخوی شهری قورغان
اولوسواللیگی نینگ باغ بوستان قیشلاغیده تولد تاپدی.

او اندخوی شهزیدهگی قورغان ناملی باشلیغیچ مکتبنی
توگتیب، کابلدهگی ابن سینا اورتی مکتب و دارالمعلمینده تحصیل
آلدی. بیر ییل نادریه لیسسه سیده اوقیتو وچیلیک قیلیب، کابل
پوهنتونی نینگ تیل و ادبیات فاکولته سیگه اوقیشگه کیردی.

۱۳۵۰-ییلنی مذکور فاکولته نینگ ژورنالیزه بۆلیمینی
توگتیب، افغانستان رادیوسی قاشیدهگی اوزبیک، تورکمن، بلوچ،
پشهیی و نورستانی پروگراملری آمری صفتیده وظيفه بجردی.
۱۳۵۴-ییلنی بو پروگراملر یاپیلیشی سببلی افغانستان رادیوسی
تریبوی ایشیتیریشلری بۆیچه مدیری وظيفه سیده ایشگهس
باشلهدی. بیر نیچه ییلدن سۆنگ «ملیتهی برادر» پروگرامی
تیکلنگندن کپین، ینه اوز ساحمه سیده ایشنی دوام ایتتیردی. قضا

پروگراملرنی اۆزی تیارلب نطقلیک قیلدی. رادیو ایش فعالیتینی کوزتگن رهبرلیک، اونی باش مدیر ایتیب تعیینلهدی.

داکتر ایماق قریب مینگه یقین اۆزبک قوشیقلرنی، جمله دن فولکلور ژانریده گی قوشیقلرنی رادیوده ثبت قیلدی. بو قوشیقلر حاضر هم افغانستان رادیوسی آرشیفیده سقلنماقده. ۱۳۵۱-ییلده افغانستان اطلاعات و کلتور وزیرلیگی تمانیدن ایشیتیریشلرنینگ یوقاری سویه لیگی اوچون فخری یارلیق و پولی مکافاتلری بیلن تقدیرلندی. اونی افغانستان رادیوسی اۆزبک پروگراملری نینگ اساسچیسى و ایلك نطقلریدن بیرى دېسک مبالغه بۆلمیدی.

داکتر فیض الله ایماق نینگ قطار علمی و تحقیقی مقاله لری افغانستان و جهان مضعوعتیده نشر ایتیلگن. اونینگ مقاله لری قوییده گی جریده و مجله لرده باسیلیب چیققن: «ادب مجله سی»، «انیس»، «ژوندون»، «عرفان»، «آواز»، «ملیتهای برادر» و ولایتلر جریده لریده چاپ بۆلگن.

ایماق نینگ تورکی-اۆزبکی و ذری تیلیده گی مقاله لری و شعرلری قوییده گی چپت ایلده باسیلیب چیقه دیگن مجله لرده هم باسیب چیقمقده: ترکیه نینگ استانبول و انقره شهرلریده گی «بیدلستان» و «راه نیستان» مجله لریده. امریکا قوشمه ایلتلریده

چاپ بۆلەدیگن «پیمان»، «کاروان»، «امید»، «کیوان» مجله لریده .
کانادانینگ تورنتو شه ریده باسیلیب چیقهدیگن «اندیشه ی نو»،
«آشیان»، «نایاب» مجله لریده .

فیض الله ایماق کۆپراق اۆزبک تیلی و فولکلوری رواجیگه
حصه قوشیب کپله یاتگن عالمر جمله سیدن دیر. اونینگ
۱۳۵۹-ییلی، ۲۰ ییل دوامیده اۆزبک لر آره سیدن تۆپله گن فولکلور
نمونه لری، کتاب شکلیده «خلق دردانه لری» نامی ییلن اطلاعات و
فرهنگ وزیرلیگی تمانیدن کبلده دری ترجمه سی ییلن باسیلیب
چیقدی. بو اثرده اۆزبک خلقی نینگ آغزه کی ایجادی نمونه لری،
قوشیقلر، ابرتکلر، مقال یا ضرب المثللر، باله لر قوشیقلری،
تاپیشماقلر، داستانلر جمعلنگن. مذکور اثر چاپ بۆلمسدن آلدین،
یعنی ۱۳۵۵-ییلده «خوشحال خان ختک» نامیده گی عالی مکافاتگه
سزاوار بۆلدی. بو اثر قوشیمچه لر کیریتگن حالده ۱۹۸۶-ییلی
تاشکېنتده کریل خطیده و ایگی مراتبه مزار شریف شه ریده قېته دن
چاپ اېتتیریلدی.

داکتر ایماق نینگ قوییده گی اثرلری نشرگه تیارلنگن:

۱. «اۆزبکچه، دری-پشتو کیچیک قاموس»،
۲. «افغانستان اۆزبک لری شاعرلری نینگ ترجمه حالی و اولر نینگ
ایجادی نمونه لری»،

۳. «افغانستان اوزبېكلىرى نىنگ رسمه-رسمولرى»،
۴. «افغانستان اوزبېك خلق قوشىقلىرى» (دوكتورلىك علمى رساله).
۵. «خلق در دانه لرى» ۵-جلدى. (گور اوغلى داستانى).

فيض الله ايماق افغانستان رادىوسى نىنگ ملي پروگراملىرىده عموى مدير صفتىده ايشلب تورگن پىتلىرىده (۱۳۶۱-يىلى) تاشكېنتگه اسپىرانتوره گه اوقىشگه يوبارىلدى. او پروفىسور محمد نادرخان سعيدوف رهبرىگىده ميرزا اولوغ بېك نامىده گى دارالفنون قاشىده «افغانستان اوزبېك خلق قوشىقلىرى» ناملى علمى ايشىنى حمايه قىلدى و دكتورلىك علمى عنوانگه سزاوار بولدى. محترم فيض الله ايماق تاشكېنتده اسپىرانتوره پىتىده قويدىگى ايشلرنى بجردى:

۱. اوچ يىل رادوگه (كملك) نشرىتيدىده ترجمانلىك وظيفه سىده ايشلب، ايگى كته داستانلر كتابىنى اوزبېك تىلدىن درى تىلىگه ترجمه قىلدى.

۲. «خلق در دانه لرى» كتابىگه قوشىمچىلر كىرىتىپ، غفور غلام نامىده گى (ادىبات و صنعت نشرىتيدىده) اون مىنگ نسخه ده باسىپ چىقردى.

۳. تاشكېنت دولت شرقشناسلىك انستىتوتيدىده درى تىلدىن درس

بېردی.

۴. کوپ مقاله لری اوزبېکستان مطبوعاتیده چاپ اېتیلگن.
۱۹۸۶م. بیلی «گلستان» مجله سی اداره سی تمانیدن «فخري یارلیق» بیلن مکافاتلندی. مذکور آینامه ده اونینگ بیر قطار مقاله لری باسیلیب چیققن.

۵. تاشکېنتده چېت اېللیک وۇنداشرلر اوچون چیقهدیگن «آیدین» جریده سیده محرر بولیب ایشله دی.

۶. «اوزبیک فلم» ده ۲. ته حجتلی و هنري فلملرنینگ دری و اوزبیک تیلیده گی ترجمه و دبلاژ ایشلریده اشتراک اېتگن.

داکتر ایماق نینگ تاشکېنتده اوقیش مدتی توگشی بیلن، او ۱۹۸۷-بیلی کابلگه قیتیپ باردی و ۱۹۹۱-بیلی نینگ آخریگچه افغانستان رادیوسی قاشیده ایشلب، آنه وطن نینگ ناتینچ وضعیتیه برداش بېره آلمسدن، قیتیپ اوزبېکستانگه کھلیب، تاشکېنت رادیوسی نینگ افغانستان اوچون اېشیتتیریشلر بولیمیده دری تیلیده نطق و ژورنالیست صفتیده ایشله دی.

۲۰۰۳-بیلی اونینگ «سوزوان» ناملی کتبی تاشکېنتده گی

«زر قلم» چاپخانه سیده، باسیلسب چیقدی. اونده «یازی و زیب» داستانی نینگ تورتلیکلری اوزین آلگن.

داکتر ایماق ۲۰۰۴-بیله ینه بیر ینگیلیککه قول اوردی.

اوهم بۆلسه، «سوزوان» ناملى كتابى نىنگ اېنگ دلريا تورتليكلرينى تىلب، اۆزبېكىستان تلويزيون و رادىوسى ستديوسىده CD حالىگه كېلتىردى. CD دهگى تورتليكلر، فيض الله ايماق و انابت ايماق تمانيدن دىكلمه قىلىنگن.

ايماق ۱۹۹۱-۲۰۰۵ يىللر مابىنيده افغانستان جهان هنرمندلىرى اويوشمهسى نىنگ مركزي آسيا و جهان ژورناليستلىرى اويوشمهسى نىنگ اۆزبېكىستان جمهورىتى بۆيلىب رۇيسى صفتيده ايش آلب باردى.

شو نىنگدېك ايماق مذكور يىللر دواميده افغانستان اسلامى. جمهورىتى نىنگ تاشكېنتدهگى اېلچىخانهسى مدنيت ايشلىرى اتشهسى وظيفهسىده هم ايشلهگن. (۹ يىل)

داكتر فيض الله ايماق ۲۰۰۵ يىل نىنگ اوكتوبردن باشلپ، عايله اعضاسى بىلن بىرگه ليكده كاناداگه سفر قىلىپ، بوگونگى كونده تورانتو شهريده استقامت قىلماقده. او كاناداگه كۆچىپ كېلگىدن-اق، اۆز مدنى-كلتورى فعاليتلىرىنى دوام اېتتىرماقده. اونىنگ علمى-تحقيقى مقالهلىرى تورانتوده باسىلىپ چىقه دىگن: اندیشه نو، آشين، نايب ناملى مجله لرده توركى-اۆزبېكى و درى تىللىرىده چاپ قىلىنماقده. او «اندیشه نو» اينامهسى نىنگ تحرير هيئتى اعضاسى هم دىر. ايماق امريكا قوشمه

ایالتلریده نشر بوله دیگن خلق ارا افغان تلویزیون کورستولریده هم قتنشیب توره دی.

او اوایلنگن، ایکی اوغیل، ایکی قیزنینگ آته سی.

ایماق کانداهه کبلگنیدناق، افغانستان تورکی-اؤزبکی آغزه کی ایجادینی رواجلتیریش و عامه لشتیریش مقصدیده تورکی-اؤزبکی و دری تیللریده بیر سایت آپیشگه موفق بولدی. مذکور سایت، «ادب گلشنی» عنوانی آستیده انترنت رادیوسیگه ایگه. بو رادیوده افغانستان اؤزبک زبان شاعرلری حیاتی و ایجادی باره سیده معلومات ببریله دی. بو سایت نینگ آدرسی قوییده گیچه:

www.dordanalar.info

www.ezgu.org

GLOBAL PARTNERS

ACKU

PL

56.9

الف 89

1387